

Naručilac: Ministarstvo prostornog planiranja, urbanizma i državne imovine

Obrađivač: Institut za razvoj i istraživanja u oblasti zaštite na radu, Podgorica

Izveštaj o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu
IZMJENE I DOPUNE PROSTORNO URBANISTIČKOG PLANA
OPŠTINE ROŽAJE

Podgorica, jul 2025.g.

Naručilac: Ministarstvo prostornog planiranja, urbanizma i državne imovine

Obrađivač: Institut za razvoj i istraživanja u oblasti zaštite na radu, Podgorica

Izveštaj o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu
IZMJENE I DOPUNE PROSTORNO URBANISTIČKOG PLANA
OPŠTINE ROŽAJE

Direktor

mr Aleksandar Duborija, dipl.inž.tehn.

Podgorica, jul 2025.g.

Predgovor

Na osnovu Zakona o strateškoj procjeni uticaja ("Službeni list RCG", br. 80/05, "Službeni list CG", broj 73/10 i 40/11, 59/11 i 52/16), Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma je donijelo Odluku o izradi Izvještaja strateške procjene uticaja na životnu sredinu za Izmjene i dopune Prostorno-urbanističkog plana Opštine Rožaje (Sl.l. CG, br. 016/23).

Izradu Izvještaja o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu za predmetni planski dokument, Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma je povjerilo Institutu za razvoj i istraživanja u oblasti zaštite na radu iz Podgorice.

Ovaj Izvještaj sadrži rezultate Strateške procjene uticaja na životnu sredinu koja je načinjena za izmjene i dopune Prostorno-urbanističkog plana Opštine Rožaje.

Izvještaj o strateškoj procjeni urađen je u skladu s odredbama Zakona o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu, a sadržaj ovog Izvještaja je u skladu s odredbama člana 15. Zakona o strateškoj procjeni na životnu sredinu. Prilikom izrade Izvještaja, obrađivači su takođe koristili „Praktični priručnik za nadležne organe i stručnjake za planiranje: Strateška procjena uticaja na životnu sredinu u prostornom planiranju u Crnoj Gori“ koji je izdalo Ministarstvo za održivi razvoj i turizam, 2014.g., „Vodič za sprovođenje procedure strateške procjene uticaja na životnu sredinu u postupku izrade lokalnog planskog dokumenta“, koji je izdala Zajednica opština Crne Gore, novembar 2015.g. i Smjernice za integraciju biodiverziteta u prostorno planiranje, knjiga I i II (Ministarstvo turizma, ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera, 2024.)

Radni tim za Stratešku procjenu je prilikom provođenja postupka procjene sarađivao s radnim timom koji je izradio ID PUP radi međusobne razmjene informacije, podataka i rezultata rada, kako bi elementi Strateške procjene bili usklađeni sa ID PUP-om.

Strateška procjena uticaja na životnu sredinu je postupak u kojem pored radnog tima za sprovođenje postupka Strateške procjene trebaju učestvovati i zainteresovani organi, institucije i javnost. Shodno rečenom, tokom izvršenja ovog radnog zadatka nastojali smo da budu uključeni u ovaj postupak, posebno kod utvrđivanje sadržaja Izvještaja u odnosu na određivanje:

- Ključnih elemenata ID PUP-a koji zahtjevaju obradu;
- Elementa životne sredine koji bi bili zahvaćeni sprovođenjem ključnih elemenata PUP-a, te određivanju koji od njih bi mogli biti značajni (stoga zahtijevaju dalju obradu);
- Ciljeva zaštite životne sredine na međunarodnom i nacionalnom nivou koji su značajni za ID PUP; kao i
- Razmatranje nacrtu Izvještaja strateške procjene.

Procjena uticaja na životnu sredinu u ovom Izvještaju (Izvještaj o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu) sprovedena je isključivo na osnovu postojećih podataka i dokumenata. Predstavnici radnog tima su posjetili predmetno i susjedna područja i upoznali se sa postojećim stanjem životne sredine.

S a d r Ź a j

Predgovor	3
Uvod	5
1. Kratak pregled sadržaja i glavnih ciljeva Plana i odnos prema drugim planovima i programima	6
2. Opis postojećeg stanja životne sredine predmetnog područja i njenog mogućeg razvoja	31
3. Identifikacija područja za koja postoji mogućnost da budu izložena značajnom riziku	66
4. Postojeći problemi u pogledu životne sredine u vezi sa Planom	77
5. Opšti i posebni ciljeve zaštite životne sredine i izbor indikatora	81
6. Moguće značajne posljedice po zdravlje ljudi i životnu sredinu	88
7. Mjere predviđene u cilju spriječavanja, smanjenja ili otklanjanja negativnog uticaja na životnu sredinu	98
8. Pregled razloga koji su poslužili kao osnova za izbor varijantnih rješenja koje su uzete u obzir	109
9. Prikaz mogućih značajnih prekograničnih uticaja na životnu sredinu	112
10. Opis predviđenog programa praćenja stanja životne sredine u toku realizacije Plana (monitoring)	112
11. Zaključci	114
12. Rezime	118

Uvod

Strateška procjena uticaja na životnu sredinu je jedan od alata koji se koristi u cilju osiguranja održivog razvoja. Ovo je postupak u kojem se razmatraju politike, planovi i programi kako bi se utvrdilo da li će primjena tih politika, planova i programa možda uticati na životnu sredinu, kako bi se još na većem nivou odlučivanja izbjegli negativni uticaji. Postupak Strateške procjene započinje u ranoj fazi izrade politika, planova ili programa dok su idejna rješenja u fazi razrade.

Postupak, u pravilu, uključuje analizu mogućih uticaja na životnu sredinu, njihovo prikazivanje u Izvještaju o strateškoj procjeni, te sprovođenje postupka konsultovanja javnosti o načinjenoj Strateškoj procjeni. Nadalje, pri donošenju konačne odluke o prihvatanju razvojnog dokumenta postupak osigurava da se uzmu u obzir dobivena mišljenja o studiji te da se obavijesti javnost o konačnoj odluci.

Procjene u svojoj suštini trebaju biti javne, jer su sastavni dio procesa donošenja razvojnih odluka. Povećavaju transparentnost u postupku odlučivanja i osiguravaju učestvovanje javnosti u samom postupku.

Odredbama člana 5. Zakona o Strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu propisano je da se postupak Strateške procjene obavezno primjenjuje za planove ili programe iz *„urbanističkog ili prostornog planiranja ili korišćenja zemljišta, a koji daju okvir za budući razvoj projekata koji podliježu izradi procjene uticaja na životnu sredinu u skladu sa posebnim zakonom, kao i za one planove i programe koji, s obzirom na područje u kome se realizuju, mogu uticati na zaštićena područja, prirodna staništa i očuvanje divlje flore i faune“*.

Pet je osnovnih ciljeva Strateške procjene propisano odredbom člana 2. Zakona:

1. Obezbjedjivanje da pitanja životne sredine i zdravlja ljudi budu potpuno uzeta u obzir prilikom razvoja planova ili programa;
2. Uspostavljanje jasnih, transparentnih i efikasnih postupaka za stratešku procjenu;
3. Obezbjedjivanje učešća javnosti;
4. Obezbjedjivanje održivog razvoja;
5. Unaprijeđivanje nivoa zaštite zdravlja ljudi i životne sredine.

Nakon potpisanih Ugovora o međusobnim obavezama između Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma i Instituta za razvoj i istraživanja u oblasti zaštite na radu iz Podgorice, te pribavljenog Nacrta planske dokumentacije (rukovodilac izrade ID PUP-a je Gordana Raičević, dipl.inž.arh.), formiran je radni tim za izradu Izvještaja o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu.

Radni tim za izradu Izvještaja o Strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu za Izmjene i dopune Prostorno-urbanističkog plana Opštine Rožaje, su sačinjavali: mr Aleksandar Duborija, dipl.inž.tehn., Vladimir Filipović, dipl.inž.mašinstva, Dragan Kalinić, dipl.inž.elek., Vuko Strugar, dipl.inž.tehn., Goran Šćepanović, dipl.inž.arh. i Milosav Milivojević, tehn.geol.

U sklopu ovog Izvještaja ne nalaze se grafički prilozi, već se pozivamo na priloge Plana. Razlog je usklađenost ova dva dokumenta, mogućnost istovremenog uvida, te želja da ovaj Izvještaj ne opteretimo priložima.

1. Kratak pregled sadržaja i glavnih ciljeva planskog dokumenta i odnos prema drugim planovima i programima

Na osnovu člana 218. Zakona o planiranju prostora i izgradnji objekata ("Službeni list CG", br. 64/17, 44/18 i 63/18), Vlada Crne Gore, na sjednici od 31.03.2022. godine, donijela je odluku o izradi Izmjena i dopuna Prostorno-urbanističkog plana Opštine Rožaje.

Prostorno - urbanistički plan radi se za cjelokupnu teritoriju lokalne samouprave, odnosno za površinu od 43302,1ha.

Pravni osnov za izradu i donošenje izmjena i dopuna Prostorno-urbanističkog plana Opštine Rožaje sadržan je u članu 218 Zakona o planiranju prostora i izgradnji objekata ("Službeni list CG", br. 064/17, 044/18, 063/18, 011/19, 082/20, 086/22 i 004/23) kojim je propisano da se državni i lokalni planski dokumenti predviđeni Zakonom o uređenju prostora i izgradnji objekata ("Službeni list CG", br. 051/08, 034/11, 035/13 i 033/14) mogu, do donošenja plana generalne regulacije Crne Gore, izrađivati odnosno mijenjati po postupku propisanom ovim zakonom.

Osnovni cilj i zadatak izrade Izmjena i dopuna Prostorno-urbanističkog plana Opštine Rožaje je stvaranje planskog i formalnog osnova za obezbjeđenje održivog razvoja koji predstavlja jedan od najvažnijih izazova politike uređenja prostora. Ovo se prvenstveno odnosi na precizno i jasno definisanje prirodnih i stvorenih razvojnih potencijala, planiranje racionalnog korišćenja prostora, u skladu sa ekonomskim, socijalnim, ekološkim i kulturno-istorijskim razvojem, propisivanje smjernica za unaprijeđenje kvaliteta izgrađenog prostora i jasnih pravila građenja, veći stepen usklađenosti planskog dokumenta sa sektorskim politikama i sa parametrima održivosti, davanje adekvatnih i stručnih odgovora na prostorne izazove i sl.

Planski osnov

Programskim zadatkom je propisano da, u postupku izrade Izmjena i dopuna PUP-a, potrebno je voditi se uslovima i smjernicama iz sljedećih dokumenata:

- Prostornog plana Crne Gore do 2020 ("Službeni list CG", br. 024/08 i 044/12);
- Važeće prostorno planske dokumentacije na državnom i lokalnom nivou;
- Nacionalnih sektorskih strategija i master planova u oblastima održivog razvoja, turizma, saobraćaja, energetike, upravljanja otpadom i dr.;
- Prilikom analize dokumentacione osnove potrebno je u obzir uzeti i bazne studije rađene za potrebe izrade novog Prostornog plana Crne Gore (21 bazna studija).
- Nacionalna strategija održivog razvoja Crne Gore do 2030. godine;
- Nacionalna strategija regionalnog razvoja Crne Gore 2014 - 2020;
- Nacionalna strategija klimatskih promjena do 2030. godine
- Strategije za razvoj poljoprivrede i ruralnih područja 2015-2020
- Strategija razvoja saobraćaja Crne Gore u periodu 2019-2035. godine
- Strategija razvoja energetike Crne Gore do 2030. godine
- Državni plan upravljanja otpadom Crne Gore za period od 2014-2020. godine
- Strategija biodiverziteta sa akcionim planom za period 2016-2020.
- Strategija razvoja turizma Crne Gore do 2020. godine.

U postupku izrade Izmjena i dopuna PUP-a sagledane su i predlog smjernice za izradu plana koje su dostavljene od strane Opštine Rožaje (akt broj 01-018/21-1795 od 26.08.2021. godine).

Pri izradi planskog dokumenta razmotrene su i međunarodni sporazume i konvencije, i to:

- Pariska konvencija o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine
- Konvencija UN (Rio) o biološkom diverzitetu,
- Okvirna konvencija UN o klimatskim promjenama,
- Evropska konvencija o zaštiti arheološkog nasleđa,
- Konvencija za zaštitu arhitektonskog nasleđa Evrope,
- Arhus konvencija o pristupu informacijama, učešću javnosti u donošenju odluka i pristup pravosuđu u oblasti životne sredine,
- Konvencija Savjeta Evrope o vrijednosti kulturnog nasljeđa za društvo,
- Sporazum o formiranju energetske zajednice,
- Ostala relevantna regulativa UN i EU koja se odnosi na održivi razvoj, životnu sredinu i kvalitet života.

Tokom izrade ovog planskog dokumenta razmatrana je sledeća planska dokumentacija: Izvod iz Prostorno-urbanističkog plana Opštine Rožaje („Sl. list CG - o.p.” broj 31/12); Generalno urbanističko rešenje opštinskog centra; Izvod iz Izmjena i dopuna Prostorno-urbanističkog plana opštine Rožaje („Sl. list CG - o.p.” broj 02/17); DUP Zone "Centar", izmjene i dopune, DUP zona "Centar" - izmjene i dopune, DUP Zona Centar - izmjene i dopune, DUP Centar II, DUP Ibarac, DUP Suho polje, DUP „Bandžovo Brdo” faza II, DUP „Bandžovo Brdo” - I faza, DUP Industrijska zona Zeleni - izmjene i dopune, DUP Industrijska zona Zeleni - izmjene i dopune, DUP Industrijska zona Zeleni - izmjene i dopune, LSL Benzinska stanica - Đuranovića luke, LSL Poslovni centar Aidi, LSL Benzinska pumpa - Skerepača, LSL Pogled, LSL Jela, LSL Hajla i Štedim i LSL Rasadnik.

Međunarodne smernice za urbanističko i teritorijalno planiranje (IGUTP), UN Habitat, donijete su 2015. godine u Nairobiju, Kenija i definišu dvanaest principa urbanog i teritorijalnog planiranja. Nova urbana agenda (NUA) usvojena je na Konferenciji Ujedinjenih nacija o stanovanju i održivom urbanom razvoju (Habitat III) u Kitu, Ekvador (17-20 oktobar 2016) i ona daje globalni okvir urbanog razvoja za narednih 20 godina, odnosno utvrđuje nove standarde integralnog i održivog razvoja, i sadrži smjernice za održivi urbani razvoj. NUA je proizašla iz cilja 11. Agende održivog razvoja 2030. donijete od strane UN u septembru 2015. godine, kao i da cilj 11. "Održivi gradovi i zajednice" teži ka tome da gradovi do 2030. godine budu održivi, otporni, bezbjedni i inkluzivni.

Prostorni plan Crne Gore do 2020. godine („Službeni list CG”, br. 24/08 i 44/12) je temeljni državni dokument za razvoj države Crne Gore, pa i opštine Rožaje kao njenog integralnog dijela. Daje okvir za prostorni razvoj na cijelom prostoru države, postavlja smjernice za razvoj u regionalnom prostoru i određuje koncepciju uređenja prostora, njegovo korišćenje i zaštitu. Kao temeljni strateški prostorni akt i cjelovit prostorni dokumenat temelji na konceptu održivog razvoja, a njegova sadržina, principi i smjernice su osnovne postavke za sve druge nivoe planiranja prostornog razvoja.

Opšti ciljevi prostornog razvoja Crne Gore do 2020. godine su:

- ublažavanje regionalnih nejednakosti u ekonomskom i društvenom razvoju;
- obezbjeđenje kvaliteta života u svim djelovima Crne Gore;
- razvoj urbanih i ruralnih područja u skladu sa njihovim potencijalima i ograničenjima; racionalno korišćenje prirodnih resursa;
- integracije Crne Gore u Evropski region;
- razvoj i institucionalizacija prekogranične saradnje sa zemljama u okruženju kroz važne oblasti kao što su: regionalni ekonomski razvoj, infrastruktura, zaštita životne sredine...
- implementacija postojećih zakonskih rješenja i prostornoplanskih dokumenata, *kao i međunarodnih konvencija koje se odnose na prostorni razvoj Crne Gore u širem smislu.*

Prioritetni pravci razvoja CG u odnosu na okruženje su:

- poboljšanje drumske saobraćajne infrastukture koja povezuje Crnu Goru sa susjednim državama;
- povećanje broja graničnih prelaza;
- rekonstrukcija i modernizacija željezničkih pruga koje povezuju Crnu Goru sa susjednim državama;
- usaglašavanje na međudržavnim nivoima u dijelu zaštite prirode i životne sredine i *korišćenja prirodnih resursa sa evropskim prostornim i strukturnim politikama;*
- integrisanje u regionalni elektroenergetski sistem i zajedničko korišćenje raspoloživih resursa.

U pogledu regionalnih homogenosti prepoznata su tri regiona u Crnoj Gori: Primorski region, Središnji region i Sjeverni region. U okviru **Sjevernog regiona**, Rožaje je planirano kao centar sa generalnim uslugama, opštim servisima, industrijom i poljoprivrednim servisima i uslugama, u kojem se promoviše i podržava razvoj male privrede i turizma u oblasti Hajle (lokaliteti Skrivena i Turjak).

Unutrašnja i spoljašnja integracija crnogorskog prostora ostvariće se prije svega kroz modernizaciju postojeće i izgradnju nove saobraćajne mreže, posebno *kreiranjem koncepta razvojnih koridora, razvojnih zona i prekograničnih razvojnih zona*. Rožaje je uključeno u razvojni koridor br. 5 (Rožaje-Berane-Bijelo Polje-Pljevlja). Područje opštine Rožaje je određeno kao posebna razvojna zona: Rožajska zona, ali je i sastavni dio Polimske razvojne zone kojoj takođe pripadaju i opštine Berane, Andrijevica i Plav. Opština Rožaje pripada prekograničnom području Berane, Andrijevica, Rožaje, Plav - Peć, Kosovska Mitrovica.

Razvojna zona: ROŽAJSKA ZONA

Obuhvata dolinu Ibra u širem području Rožaja.

Resursi i potencijali: Kompleksi visokokvalitetnih šuma; značajne površine pašnjaka; izgrađeni industrijski kapaciteti; formirani servisi; izgrađeni turistički kapaciteti i oprema; raspoloživost radne snage; hidroenergetski potencijal Ibra za izgradnju mini-elektrana, flaširanje vode.

Prioriteti razvoja: Šumarstvo; industrija s orijentacijom na finalizaciju; planinski turizam i turizam usmjeren na specijalizovane ponude sa objektima i opremom za zimske sportove i poljoprivredu, orijentisana na uzgoj stoke.

Ograničenja: Ograničenje razvoja za industriju koja bi mogla ugroziti kvalitet životne sredine.

Konflikti: Uočava se konflikt između obima sječe drvne mase i zaštite životne sredine, kao i raspoloživog gradskog građevinskog zemljišta u odnosu na urbanizaciju i funkcije privrednog razvoja. Postojeće rješenje prolaska magistralnog puta je u direktnom konfliktu sa strukturom naselja.

Pragovi: Nerazvijena mreža objekata društvene i tehničke infrastrukture i servisa u naseljima gravitacionog područja, te ograničena lokalna pristupačnost.

Zahtjevi okruženja: Izbjegavanje rizika deforestacije i njenih posljedica, posebno u područjima atraktivnim za razvoj turizma; formiranje regionalnog parka Turjak sa Hajlom; kontrola svih faktora koji prouzrokuju zagađivanje vode, vazduha i zemljišta.

Kontrola seizmičkog rizika: Primjena regularnih mjera u urbanističkim planovima i arhitektonskim projektima.

Preduslovi: Poboljšanje društvene i tehničke infrastrukture i poboljšanje lokalne pristupačnosti

Prioriteti razvoja **prekogranične razvojne zone Berane, Andrijevice, Rožaje, Plav - Peć, Kosovska Mitrovica** su saobraćajna integracija, prvenstveno izgradnjom autoputa Andrijevice - Priština - Niš i izgradnjom pruge od Bijelog Polja preko Berana do Peći, zatim privredna saradnja u području industrije, turizma i trgovine, kao i kulturna saradnja i saradnja u oblasti zaštite životne sredine.

Ciljevi prostornog razvoja Opštine Rožaje

Ciljevi prostornog razvoja rezultat su analize prostornih resursa na teritoriji Opštine Rožaje, njenih razvojnih potreba i smjernica iz državnih prostornih dokumenata, i ima za cilj održivu i prosperitetnu razvojnu koncepciju.

Opšti i posebni ciljevi

Polazeći od administrativnog statusa i značaja područja opštine, odredbi PP CG i drugih državnih dokumenata, a imajući u vidu ciljeve ESDP - European Spatial Development Perspective Towards Balanced and Sustainable Development of the Territory of EU, utvrđuju se slijedeći opšti ciljevi prostornog razvoja:

- Obezbeđenje pravne i planske pretpostavke za dugoročni razvoj, organizaciju, uređenje, očuvanje i zaštitu prostora opštine, u skladu sa prostornim politikama i razvojnim ciljevima države;
- Jačanje položaja, uloge i konkurentnosti opštine u Sjevernom regionu, državnom okviru i pograničnoj zoni;
- Stvaranje prostornih uslova za ubrzan ekonomski rast i razvoj, poštujući polazište, da opština obezbeđuje prostorne uslove za razvoj privredne i društvenih djelatnosti, te da ima programske mogućnosti podsticanja tog razvoja, u koordinaciji sa državnim subjektima koji sprovode usvojene politike, strategije i programe održivog razvoja Crne Gore;

- Uravnotežen i ravnomjeran teritorijalni razvoj i jačanje partnerstva između urbanog centra i ruralnog područja;
- Ekonomski efikasno, društveno odgovorno i ekološki održivo korišćenje i upravljanje prirodnim resursima u funkciji razvoja opštinske zajednice i države;
- Očuvanje kulturne raznolikosti, suživota i tolerancije;
- Zaštita i unapređenje kvaliteta životne sredine, prirodnih i kulturnih dobara;
- Određivanje prioriteta aktivnosti, nosilaca realizacije i drugih učesnika u sprovođenju planskih rješenja.

Posebni ciljevi se odnose na racionalno korišćenje i razvojnu valorizaciju raspoloživih prirodnih i stvorenih resursa. Posebni ciljevi predstavljaju dugoročna razvojna opredeljenja, u skladu sa razvojnim mogućnostima i inicijativama. Realizacija posebnih ciljeva sprovodi se posebnim sektorskim planovima i programima razvoja (šumarstvo, lov i ribolov, turizam i rekreacija, komunalno uređenje i dr.) u skladu sa planskim rešenjem.

Posebni ciljevi se odnose na:

Demografski razvoj- Očuvanje i unapređenje pozitivnih demografskih pokazatelja i trendova, a posebno: trend kontinuiranog rasta broja stanovnika; pozitivne pokazatelje starosne i polne strukture; kulturne raznolikosti i demografski razmještaj stanovništva na prostoru opštine.

Paralelno, ali u većoj mjeri treba da postakne i omogući: usklađivanje obrazovne strukture stanovništva sa potrebama tržišta rada, posebno ubrzanog razvoja lokalne ekonomije; smanjenje migracija iz opštine; povećanje zaposlenosti, posebno mladih i ženske populacije; zaustavljanje trenda rasta dugotrajne nezaposlenosti; poboljšanje ekonomskog statusa, tj, povećanje BDP po glavi stanovnika i rast indeksa humanosti (IHR).

Privredni razvoj - Maksimalna valorizaciju, izmjerenih i procijenjenih prirodnih i stvorenih potencijala, uz primjenu načela kontinuiranog prostornog razvoja. Planirani projekti i program treba da omoguće opštini da obezbijedi prostorne uslove za podsticanje razvoja privrede - dominantno privatnog sektora i društvenih djelatnosti, u saradnji sa državnim subjektima koji sprovode politike razvoja na svim nivoima. Dalje, privredni razvoj se mora zasnivati na principima i iskustvima razvoja lokalnih ekonomija sa prostora EU, tj. konkurentnosti zasnivane na znanju, inovacijama i preduzetništvu.

Na osnovu kvantiteta i kvaliteta prirodne osnove, demografskih kretanja i stvorenih uslova prioritetni ciljevi privrednog razvoja su:

- *Poljoprivredna proizvodnja* - treba da postiže intezivni farmerski tip gazdinstava. Razmještaj u skladu popisanem poljoprivredna gazdinstava po pojedinim seoskim naseljima.
- *Šumarstvo i drvoprerađiva* - Šumski ekosistem je veoma važan i ekonomski potencijal. Ekonomska valorizacija, ekonomskih Rožajskih šuma, treba da ide u pravcu drvo-prerađiva na lokalnom prostoru nastojeći da se podstiče i favorizuje što veća finalizacija.
- *Turizam* - Turistički razvoj treba početi na pozicijama najizrazitijih resursa). Biće značajan razvojni faktor i međugranični komplementarni interes, Rožajskog i

Pečkog kraja, odnosno intres Crne Gore i Kosova, da koriste svoje razvojne prednosti na ovom prostoru.

Turizam na seoskom području (Dolina Županice, Bašča, Paučina, Bukovica, Jablanica, Njeguši, Balotići, Plunci) koristiće proizvodnju eko-čiste hrane u logičnoj tehnološkoj vezi sa turističkim konzumom, odnosno plasmanom poljoprivrednih proizvoda „na kućnom pragu“ - izvoz na kućnom pragu“.

Samo gradsko jezgro Rožaja intezivnije će se uključiti u turistički razvoj kad dostigne neophodne standarde (uređenja i funkcije grada). Strategija procjenjuje da će u ovom slučaju turistička tehnologija ići sa planine u grad, a ne iz grada ka planini.

- *Namjenska industrija* - Ovaj vid industrije treba da koristi položajnu rentu, koja omogućuje industrijsku preradu autohtonih primarnih proizvodnih resursa koji se, po svom značaju mogu pozicionirati po redosljedu: primarna poljoprivreda, šumska drvena masa, voda kao roba, proizvodnja energije na bazi vode, vjetra, sunca, drvene biomase. Čitava ovakva primarna struktura najefektnije će se valorizovati u ambijentu, klasterskog – agencijskog udruživanja u okviru pojedinih repro-kompleksa.

- *Energetika* - Proizvodnja energije će se osloniti na: hidroenergetske potencijale Ibra i njegovih pritoka; potencijale-vjetra, sunca i drvene biomase. U termin planu-najveće razvojne šanse ima hidroenergija za čiju proizvodnju već postoje određene državne projekcije.

U individualnim domaćinstvima i potrošačima te javnim objektima energija sunca treba da supstituiše i smanji potrošnju el. energije i drugih energenata u formi dopunske energije, što će imati pozitivne implikacije za eko-sredinu, a posebno vazduh.

- *Ostala privreda* - Ova privredna struktura biće dominantna osnovnim nosiocem privrede u klasičnom pristupu (poljoprivrede, šumarstva drvene industrije, prehrambene industrije, energetike,...).

U skladu sa ciljevima privrednog razvoja i uslovim područja, koncipiraće se njihova dugoročna prostorna distribucija, planirati osnovna i poslovna infrastruktura, izvršiti procjena ulaganja i ekonomskih efekata.

Razvoj mreža naselja i centara - Prostorno i funkcionalno organizovan razvoj naselja i centara, sa težištem na kvalitetnoj opremljenosti centara zajednice naselja javnim službama i komunalnom infrastrukturuom i razvoju privrednih aktivnosti. Razvoj informacione i komunikacione tehnologija, koji će pomoći razvoju preduzetništva i u ruralnim područjima. To može da inicira nova ulaganja zbog niže cijene lokacije.

Izgradnja i revitalizacija puteva i druge infrastrukture - Definisanje orijentacionih kapaciteta i razvojnih prioriteta od interesa za integralni razvoj i uređenje prostora u cilju povećanja konkurentnosti opštine.

Zaštita životne sredine, prirodnih i kulturnih dobara- Utvrđivanje osnovnih mjera zaštite u svim fazama realizacije i integrisanje prirodnih i kulturnih dobara i posebnih ambijentalnih vrijednosti u ukupan ekonomski i društveni razvoj opštine.

Ciljevi razvoja po pojedinim oblastima

Prostornim planom obezbjeđuje se razvojno integrisanje postojećih i planiranih djelatnosti, kao i usklađivanje uočenih i potencijalno mogućih konflikata. U tom pogledu, namjena prostora i razvoj pojedinih oblasti (poljoprivreda i šumarstvo, turizam, saobraćaj, vodoprivreda i dr.) određeni su u kontekstu integralnog razvoja i uređenja područja.

- Obezbjeđenje prostornih mogućnosti za razvoj stanovanja, privrednih i društvenih djelatnosti, prije svega u opštinskom centru- gradu i prigradskim naseljima i značajnijim lokalnim centrima u skladu sa njihovim značajem u mreži naselja, te njihovo opremanje osnovnom i poslovnom infrastrukturom;
- Poboljšanje prostornih i drugih uslova za razvoj novih radnih mjesta aktivnom zemljišnom politikom i aktivnim pridobivanjem razvojnih sredstava za komunalno opremanje zemljišta za razvoj privrednih djelatnosti i nova radna mjesta, prije svega u opštinskom središtu i lokalnim centrima, razvojnim zonama i centrima i seoskom području;
- Razvoj opštinske putne mreže, mreže unutar lokalnih centara, poslovnih zona, poljoprivrednih i turističkih područja- izgradnja druge faze obilaznice, izmještanje tranzitnog saobraćaja sa poteza magistrale kroz grad i sa pećkog puta i transformaciju istih u gradske ulice, izgradnja turističkih puteva za zonu planinskog turizma Hajla-Štedim-Ahmica-Rusolija i golf terena na lokalitetu Rujišta, izgradnja razvojne saobraćajnice u dolini Županice;
- Razvoj vodosnabdijevanja- rekonstrukcija glavnog gradskog vodovoda Vrelo Ibra sa novim rezervoarskim prostorom, integracija ovog vodovoda sa postojećim vodovodima za naselja u dolini Županice i uključivanje naselja Grahovo i lokaliteta za stočnu pijacu u ovaj sistem. Razvoj organizovanih vodovodnih sistema, etapno, za naselja u lokalnom centru Bać i Biševo;
- Razvoj integralnog kanalizacionog sistema za urbano područje, dolinu Županice, područje Baća i Biševa sa tretmanom otpadnih voda;
- Razvoj integralnog sistema upravljanja otpadom, sa prioritetom: opštinski centar, značajni lokalni centri i razvojne zone, ostala naselja;
- Razvoj ostale tehničke infrastrukture u području naselja, privrednih zona, turističkih područja, postupnim opremanjem s prioritetima i etapnom izgradnjom u skladu sa funkcijom i potencijalima naselja i područja;
- Usmeravanje izgradnje prije svega u prostor postojećih naselja;
- Razvoj turističkih i rekreacijskih aktivnosti kao jednog od značajnijih razvojnih programa, prije svega obezbjeđenjem prostornih uslova za novogradnju i širenje postojećih turističkih sadržaja u integralnoj vezi sa poljoprivredom, uz očuvanje prirode i zaštitu kulturnih vrijednosti;
- Zaštita prostora opštine - prirodnog prostora, prirodnih dobara, izgrađenog prostora, prostora regionalne, državne i lokalne infrastrukture.

Koncepcija prostornog razvoja opštine

Površine teritorije opštine iznosi 3,16% teritorije Crne Gore.

Ukupnu površinu čine: gradsko naselje Rožaje, prigradska naselja Ibarac, Bandžovo Brdo, Suho Polje, Klakovača, Hurije, Zeleni i 60 ostalih naselja.

Prostorni razvoj opštine Rožaje mora biti u skladu sa sadašnjim u budućim potrebama populacije, koji će se odvijati u koordinaciji i saglasnosti sa prostornim razvojem Države, u ambijentu evropskih integracija i globalnih promjena, koristeći resurse na ekonomski efikasan, društveno odgovoran i ekološki održiv način.

Koncepcija prostornog razvoja opštine zasnovana je na geografskim predispozicijama, tradiciji i rezultatima dosadašnjeg razvoja, potencijalima za održivi razvoj prema savremenim mjerilima, funkcionalnim predispozicijama i uticajima i kulturnim specifičnostima.

Položaj opštine sadrži nekoliko ključnih faktora od kojih zavisi njen prostorni razvoj u širem regionalnom okruženju. Ovi faktori imaju širi regionalni značaj i u velikoj mjeri će usloviti budući razvoj opštine, koji će doći do punog izražaja u započetim pristupnim procesima sa EU. Ti faktori su:

- periferni položaj u odnosu na prostor Sjevernog regiona i Države,
- centralno mjesto u Pograničnoj zoni prema Srbiji i Kosovu,
- povoljan položaj u odnosu na pravce evropskih koridora: krak Beograd-Niš-Skoplje, krak Tirana-Prizren-Priština-Skoplje i dalje prema Maloj Aziji, te budući auto put Bar-Boljari (pozicija Bioča),
- aerodrom Berane,
- bogati i očuvani prirodni resursi- poljoprivredno zemljište, šumski, vodni i turistički resursi, te očuvana životna sredina.

Perforni položaj opštine u odnosu na prostor Sjevernog regiona i Države, državnim planom koncipiran kao posebna razvojna zona-Rožajska zona, zahtijeva dobru integraciju, a prije svega saobraćajnu, sa Sjevernim regionom i pograničnim područjima, Ovim instrumentima eliminisali bi se negativni efekti perifernog položaja na ukupan razvoj i status populacije opštine. U ovu svrhu treba usmjeriti i programe i mjere Strategije regionalnog razvoja CG.

Status pograničnog mjesta prema Srbiji i Kosovu, programski ojačan pozicioniranjem u prekograničnoj razvojnoj zoni Plav-Andrijevica-Berane-Rožaje i prekogranična područja Srbije i Kosova, predstavlja značajan faktor prostornog razvoja opštine posebno u oblasti saobraćaja i saobraćajne integracije, poljoprivrede, šumarstva i turizma, te ekologije i kulture. Intenzivnu saradnju omogućice prekogranični programi EU, modernizacija graničnih prelaza i standardizacija procedura.

Povoljan položaj u odnosu na evropski koridor sjever-jug, te koridore Jadran-Beograd i Jadran-Tirana-Skoplje-Mala Azija, daje mogućnost boljeg povezivanja opštine sa regionalnim centrima i evropskim metropolama, uz uslov da se postojeći državni putevi-magistralni i regionalni značajnije modernizuju, a novi izgarde na način da obezbijede visok stepen saobraćajne integracije opštine i pogranične regije sa ovim koridorima. Povećanje stepena pristupačnosti opštine i prekogranične zone, biće preduslov za efikasnije korišćenje razvojnih potencijala.

U svrhu podizanja stepena pristupačnosti opštine biće i planirana modernizacija aerodroma u Beranama, što će biti posebno korisno za razvoj turističke privrede i opštine i regiona.

Unaprijeđenje funkcionalne povezanosti prostora opštine ključni je uslov za ekonomski razvoj.

Prirodna i stvorena osnova upućuju na koncipiranje razvojno-prioritetnih oblasti: putna i komunalna infrastruktura, poljopriveda, šumarstvo-drvoprerađiva, turizam, vodoprivreda i obnovljivi izvori energije

Struktura privrednih resursa ruralnog područja i njihov razmještaj u prostoru opštine (poljoprivredno zemljište, šume i šumsko zemljište, vode, turistički resursi, poljoprivredna domaćinstva, stočni fond, stambeni fond) zahtijevaju kvalitetniju infrastrukturu.

Prioritetno treba razvijati:

- *Putnu infrastrukturu* - na način koji će obezbijediti razvoj mreže naselja i zona lokalne ekonomije, generisati novi razvoj, omogućiti disperziju privrednih djelatnosti, policentričan i uravnotežen razvoj, razvoj javnog saobraćaja i pristupačnost znanju. Razvojno koncipirana putna mreža osnov je razvoja grada i ruralnih naselja, koja su pozicionirana mozaično na čitavoj teritoriji u velikom dijapazonu nadmorske visine i preduslov policentričnog i uravnoteženog razvoja opštine. Ona je i uslov disperzije privrednih-proizvodnih djelatnosti iz opštinskog centra i smanjenja pritiska za stambenim površinama na perifernom pojasu prigradskih naselja, te razvoj javnog saobraćaja. Saobraćaj Ibarskom magistralom i Pečkim putem mora se izmjestiti iz grada, kako bi se izbjegle saobraćajne gužve u gradu, a ove komunikacije transformisale u gradske ulice.
- *Vodosnabdijevanje za ukupnu populaciju*. U gradu i prigradskim naseljima rekonstrukcijom i unapređenje postojećeg vodovodnog sistema sa izvorišta Ibra i Plunačke rijeke, a na ruralnom području organizovanim vodovodima za značajnije sekundarne centre i manje organizovanim i individualnim vodovodima za primarna naselja, zaseoke i individualna domaćinstva,
- *Komunalnu infrastrukturu* - integralni komunalni sistema za sakupljanje i prečišćavanje otpadnih voda sa područja grada i prigradskih naselja, te organizovane kanalizacije za značajnije sekundarne centre i primarna naselja sa lokalnim uređajima za njihov tretman i individualnih objekata i uređaja za individualne korisnike; uređena odlagališta za sekundarne centre i zone razvoja i centralnu transfer-stanicu, te privremenu deponiju za mulj; ljudska groblja; stočna pijaca.
- *Energetsku infrastrukturu* - 110kV naponski dalekovod iz pravca Berana; povećanje kapaciteta TS 35 kVA; dvosmjerno napajanje konzuma opštine; ravnomjeran raspored instalisanih kapaciteta transformatorskih jedinica (broj i snaga); iskorišćavanje hidroenergije, energije vjetra i biomase.
- *Telekomunikacionu infrastrukturu* - primjenu novih-širokopojesnih tehnologija i njihovu dostupnost na čitavoj teritoriji, te obezbjeđenje lokacija za bazne stanice.

Prirodna i stvorena osnova upućuju na usmjeravanje privrednog razvoja u prioritetnim oblastima: poljopriveda, šumarstvo-drvoprerađiva, turizam, vodoprivreda i obnovljivi izvori energije.

Poljoprivredni resursi kvantitativno izkazani kroz površinu i strukturu raspoloživog poljoprivrednog zemljišta, procenat ruralnog stanovništva, statistiku registrovanih poljoprivrednih gazdinstava, stočnog i drugih fondova, usmjeravaju na potrebu unapređenja prostornih uslova za razvoj stočarstva, u prvom redu ovčarstva i govedarstva i sakupljanju i preradu šumskog ljekovitog bilja (oko 300 biljnih vrsta, što Rožaje po ovom kriterijumu pozicionira na prvom mjestu u CG). Poljoprivredna

proizvodnja treba da podstiče razvoj intenzivanog tipa farmerskog gazdinstva, u tehnološkom modelu kombinacije štalsko-pašnog procesa. Razvoj voćarskih kultura- šljive, kruške, jabuke, uz uzgoj maline, kupine i borovnice treba da obogati ukupan prostor- ekonomski i estetski. Razmještaj u prostoru treba da poštuje evidentirana poljoprivredna gazdinstva po naseljima.

Šumski resursi su bogata osnova za ekonomski i ekološki razvoj opštine. Primjena EU standarda gazdovanja šumama, u kombinaciji sa mjerama pošumljavanja pogodnog zemljišta povećaće prirast i proizvodni potencijal privrednih šuma. Ekonomska valorizacija šuma treba da ide u pravcu njihovog multifunkcionalnog održivog korišćenja i većeg stepena finalizacije u drvoprerađi.

Turistička privrada će se razvijati kao jedan od temeljnih strateških usmjerenja privrednog razvoja i unapređenja kvaliteta življenja, na način koji će opštinu afirmisati kao turističko područje. Smještajni i ugostiteljski kapaciteti, inicijalno će se razvijati u prostoru grada i prigradskih naselja i Doline Županice, a kasnije u tehnološkoj vezi sa najizrazitijim pozicijama planinskog turizma na području Hajle (planinski turizam), na lokalitetu Rujište (golf) i na drugim lokacijama koje imaju turistički potencijal (sekundarni centri i turističke niše na ruralnom području).

Veće industrijsko-proizvodne djelatnosti odvijace se u industrijskoj zoni Zeleni, a u manjem obimu u drugim područjima. Prioritetno treba obezbijediti prostorne uslove za programe i projekte koji će brže dati ekonomske efekte i uticati na razvoj privrednih djelatnosti, a posebno projekte u modelu privatno-javnog partnerstva i direktnih investicija: planinsko-turistička područja; područja za agrobiznis; hidroenergija, energija vjetra i biomase; flaširanje vode; lovna i rekreativna područja; industrijska zona Zeleni; pogranična područja; stambena izgrnja; javne garaže i sl.

Prostorni razvoj društvenih djelatnosti odvijace se u smjeru unapređenje postojećih kapaciteta i izgradnje novih, u skladu sa demografskim kretanjima.

Zaštita prirode i kulturnih vrijednosti sprovodiće se sinhrono u obimu i dinamici sprovođenja plana i primjene propisa.

Zaštita životne sredine će se sprovoditi izgradnjom komunalnog sistema opštine i primjenom odnosnih propisa.

Plan organizacije, korišćenja i uređenja prostora

Projekcije demografskog razvoja

Prema Popisu stanovništva iz 2023.g. u opštini Rožaje je bilo 23184 stanovnika.

Projekcija demografskih kretanja osnova je za planiranja privrednog i društvenog razvoja i njegove fizičke strukture (namjena zemljišta, kapaciteti objekata i infrastrukture, stanovanja...). U planiranju su korišćene maksimalne veličine u cilju formiranja trajnnih dobara visokih investicionih vrijednosti ili definisanja namjene i očuvanja prostora za kontinuirani razvoj.

Razvoj i prostorni razmještaj privrede

Modernizacija prostora opštine, jaka saobraćajna i razvojna integracija u ekonomski prostor države i širi region, usmjeravanje razvoja u područja opštine sa izrazitim potencijalima za razvoj u klsterskom modelu i osmišljavanje i implemantacija ukupnog

razvoja u Agencijskom modelu (planiranje, projektovanje, finansiranje, gazdovanje...) uslov je ubrzanog razvoja i zaštite i unaprijeđenja prostora.

Prirodni uslovu usmjeravaju na razvoj onih privrednih sektora koji korespondiraju sa strateškim ciljevima države i dugoročnim kretanjima na tržištu, a koji mogu generisati brojnija zapošljavanja raspoložive obrazovne strukture, posebno mladih, žena i kontigenta trajne nezaposlenosti: poljoprivreda, reprokompleks šumarstvo - drvoprerađivačarstvo, turizam, vodoprivreda, obnovljiva energija i usluge.

Uz ove perspektive zapošljavanja, prioritetne djelatnosti će postaći direktna i indirektna investiranja, domaća i strana, a posebno u sektoru hidroenergije, energije vjetra i sunca, turizma i flaširanja prirodne vode.

Posebna prednost je mogućnost korišćenja resursa u mjestu egzistiranja, a njihova izvorna ekološka priroda omogućava razmještanje i u području naseljenih mjesta i područja ostalih namjena, bez uređivanja posebnih poslovnih površina i zona.

U prilogu Izveštaja je prikazana Namjena površina iz liD PUP-a, a na osnovu koje se mogu sagledati planirane aktivnosti u prostoru.

Poljoprivreda

Aktuelni razvoj, koji se odvija i konceptu dopunske proizvodnje za sopstvene potrebe, nije tržišno orijentisan i kao takav nema potencijala za ozbiljniji ekonomski i socijalni razvoj ruralnog područja.

U strukturi poljoprivredne i komplementarne proizvodnje najviše potencijala ima za intezivno: govedarstvo, ovčarstvo, kozarstvo, pčelarstvo, kontinentalno povrće, ljekovito bilje, prateću proizvodnu industriju.

U nekom rožajskom new deal - u (novi ugovor - niz ekonomskih i upravnih mjera, uključujući i osnivanje niza agencija u svhu zapošljavanja) - putna, energetska i vodna infrastruktura; klastersko ili agencijsko vođenje (projektovanje, finansijski inženjering, transfer tehnologije, marketing) teoretski utemeljenje projekcije, mogle bi biti u značajnoj mjeri ostvarene.

U integralnom razvoju, sa turizmom, na istom prostoru, poljoprivredni eko proizvod bio bi plasiran - izvezen, na kućnom pragu, što treba da predstavlja dodatni razvojni stimulans.

Scenario, status Qo (nulti scenario) generisao bi daljne siromaštvo, depopulaciju proizvodno najpotencijalnijeg prostora, internu i širu migraciju stanovništva-što svakako ne može biti interes ni rožajskog kraja, ni Crne Gore.

Razvojno, od Jablanice na istoku do Đuranovića luka na zapadu i od Bandžova na jugu do Bukovice na sjeveru-mogu se kvantifikovati sledeće terenske eko-agro-proizvodne pozicije i njihova tipska integralna struktura:

- Dolina Županice: agrokomples u integralnoj vezi sa turizmom, šumarstvom, drvoprerađivačarstvom, mineralnim vodama..
- Sliv Hamzića i Nurkovskog potoka: intenzivan tip poljoprivrednog domaćinstva-farmerstvo, organska hrana, staklenička proizvodnja...
- Sliv Lovničke rijeke: proizvodnja u kombinaciji štalsko-ispasnog tipa..Gradina..
- Sliv Grahovske rijeke: ratarstvo i povrtarstvo, organska proizvodnja u integralnoj vezi sa eko-turizmom.
- Sliv Bukovičke rijeke: organska proizvodnja u korelaciji sa šumarstvom-drvoprerađivačarstvom i turizmom.

- Područje Biševa: uslov za korišćenje poljoprivrednih resursa je izgradnja akumulacije za potrebe navodnjavanja zemljišta i stočnog fonda na poziciji donjeg sliva Bukovičke rijeke i za agrokomples Vuča...
- Područje Baća: agrokomples Vuča u korelaciji sa hidroenergijom, šumarstvom i eko-turizmom...
- Područje Balotića: poljoprivredna proizvodnja u kombinaciji štalsko-ispasnog tipa u korelaciji sa eko i alternativnim turizmom...
- Područje Dacića: proizvodnje u integralnoj vezi sa planiranim turističkim razvojem Hajle, hidroenergijom...

Prioritetni pravci razvoja:

- Stočarstvo - govedarstvo, ovčarstvo, kozarstvo, živinarstvo ..
- Prerađivački kapaciteti: mesna industrija, prerada mliječnih proizvoda, jestivog, ljekovitog i aromatičnog bilja,
- Šumski plodovi, ljekobilje i aromatično bilje,
- Pčelarstvo,
- Ratarstvo i povrtarstvo - žitnice i krmno bilje,
- Voćarstvo i malinarstvo - jabuke, kruške, šljive, maline, kupine,
- Otkupni centri.
- Klastersko - agencijsko udruživanje i poslovanje.

Uslov razvoja poljoprivrede je izgradnja kvalitetne infrastrukture, pod pretpostavkom da je državnom koncepcijom stvoren razvojni ambijent i projektovana agrarna politika, zakonodavstvo i institucije sa sprovođenjem i podrškom razvoju agrobiznisa.

Šumarstvo

Šumski ekosistem Opštine Rožaje je jedan od najvažnijih ekosistema i ekonomski resurs i predstavlja opšte dobro, od posebnog interesa. Na bazi ovog resursa bila je podignuta respektabilna drvna industrija, čiji je značaj prevazilazio lokalni interes.

Dominantne vrste dendoflore, odražavaju postojeće edafske i klimatske osobenosti rožajskog prostora.

Projekcija njegovog razvoja ima u vidu jednu od osnovnih šumarskih konstanti: bonitet staništa jednak je bonitetu sastojine. Kako je današnji prirast u ekonomskim šumama, 2 puta manji od potencijalnog, to je razvojna vizija šumarstva utemeljena na klasičnim šumarskim konstantama.

Ekonomska valorizacija Rožajskih šuma, treba da ide u pravcu drvo-prerade na lokalnom prostoru nastojeći da se podstiče i favorizuje što veća finalizacija. U dijapazonu stepena obrade i stepena valorizacije-valorizacioni koeficijent kreće se od 1,98 (rezana građa) do 105,9 (stilska stolica). U okviru racionalizacije gazdovanja sa šumskim ekosistemom podrazumjeva se da će najveća produkcija drvne mase po hektaru godišnje, kojoj se teži, generisati najpozitivnije multifunkcije ovog važnog ekosistema.

Na području opštine prepoznati su: bukva, jela, smrča, molika i na samoj granici vegetacije bor krivulj (*Pinus Montana*) i klečicu (*Juniperus Nana*). Najvažnije ekonomske vrste su: smrča, jela i bukva koje čine osnovni razvojni potencijal.

Multifunkcija šumskih ekosistema, pa u rožajskog, je najveće upravo onda kad se postiže najveća moguća produkcija drvne biomase.

Visokim ekonomskim šumama Rožaje treba racionalno ekonomski gazdovati, a sadašnje stanje (postojeći prirast skoro duplo manji od potencijalnog) ukazuje da je nužan transfer racionalnih šumskih tehnologija.

Šumska putna infrastruktura iznosi oko 7km na 1000ha. Ovaj obim putnih komunikacija je nekvalitetan (veliki usponi i padovi, mali radijusi krivina, nedovoljna širina kolovoza, nestandardni gornji sloj puta). Ovako stanje bitno je generisano odsustvom projektovanja ovako važne šumske infrastrukture, što je integralni hendikep ovih prostora, jer po pravilu stručno projektovane i izvedene komunikacije imaju višestruki multifunkcioni značaj za šumarstvo, poljoprivredu, turizam i opšti standard na tim područjima. U razvijenim šumarstvima Evrope standardna otvorenost vrlo kvalitetnim putevima, sa po pravilu dvosmjernim saobraćajem je 30km na 1000 ha ili 4,2 puta više nego u Crnoj Gori. Ovo dovoljno govori u kakvom se ekstenzivnom ambijentu nalaze visokoproduktivna staništa ovim prostorima.

Država integralno gazduje sa šumskim sistemom CG u svom vlasništvu. Privatni sopstvenici gazduju sa svojim šumama u ograničenim relacijama. Državne institucije vode politiku i nadzor u domenu opšteg značaja šumskog ekosistema. Najvažniji dio gazdovanja državnim ekonomskim šumama izdaje se koncesionim aranžmanima na period od 5-30 godina, što je inferiorno rješenje, jer je reprokompleks dezintegrisan sa svim negativnim društveno-ekonomskim posledicama koja takva dezintegracija donosi. U skladu sa navedenim, sektor šumarstva na nivou Rožaja nije ekonomski održiv pa se dobrim dijelom finansira iz državnog budžeta.

Prednosna područja za razvoj šumarstva određuje razmještaj i struktura privrednih šuma - gazdinskih jedinica: Županica, Balotići, Bać, Bukovica, Bašča, Lovnica i Dacići.

Agro industrija

Postojeći agro industrijski embrion (Gradina Compani, Amiprom) je dobar primjer, a ta i druge agro industrijske kompanije treba da se razvijaju integralno sa primarnom proizvodnjom u prvom redu meso i mlijeko. Imajući u vidu ekološku čistoću ovog prostora takvi proizvodi imali bi šansu da se kao eko brend visoko pozicioniraju na tržištu. Stepen koji će se preraditi industrijski od primarne proizvodnje je 50% a valorizacioni koeficijent 2.

Zatvoreni proizvodni pogoni domaće radinosti u Biševu i Bukovici mogli bi se prednosno iskoristiti za agropreradu i zapošljavanje mjesnog stanovništva, što bi ubrzalo proces obnove područnih naselja.

Drvena industrija

Drvena industrija počinje na šumskom zemljištu a njen krajnji ekonomski cilj je finalni proizvod visokog kvaliteta i dizajna, odnosno visoke vrijednosne klase. Rožaje ima dugu tradiciju a samo prije 20 godina drvena industrija je bila veoma dobro tehnološki i kadrovski situirana i sa čitavim spektrom proizvoda (rezana graža, panel ploča, lamel ploča, stolarija, dekor papir) bila je amfirmisana na regionalnom i širem prostoru.

Postojeća mala preduzeća-bez savremene tehnologije i kadrova ne mogu da supstituišu niti da budu konkurentna ni na crnogorskom, a kamoli na širem tržištu. Pozitivan primjer je fabrika montažnih kuća "Jela komerc", koja svoje proizvode plasira na tržištu do nivoa održivosti.

Industrija stilskog namještaj, u skromnim tehničko-tehnološkim uslovima i bez odgovarajućeg specijalističkog drvnog kadra, ima rezultate na samoj granici egzistencije. U industrijskoj zoni, na pr, bilo bi poželjno infrastrukturno situirati industrijske parcele koje

bi interesentima trebalo, uz odgovarajuće programe, ustupiti u kreditnom aranžmanu sa dugim grejs periodom, velikim rokom otplate i minimalnim kamatama.

Hydroenergija

Glavni tok Ibra i njegovih pritoka kroz Crnu Goru, odnosno kroz Opštinu Rožaje, posjeduje značajne proizvodne hidro energetske potencijale.

Na glavnom toku Ibra, državnim dokumentom-Vodoprivrednom osnovom, 2001.- planirana je višenamjenska hidroakumulacija Bać, sa hidroelektranom, pribranskog tipa.

Pritoke Ibra raspolažu hidro potencijalom, koji nije dovoljno istražen.

Konkretna istraživanja (količina vode, pozicioniranje objekata, proračun snage i energije) dala bi odgovor o ekonomskoj opravdanosti moguće hidroenergetske valorizacije u opštini.

Istraživanje, projektovanje, građenje i eksploataciju hidropotencijala sprovoditi u skladu sa propisima i na način da se ne ugrožavaju prirodne vrijednosti uže i šire lokacije, posebno ekosistemske, reljefne i naseljske. Prednost treba dati multifunkcionalnom iskorišćavanju potencijala vodotoka-turizam, uzgoj ribe, organska proizvodnja.

Energija vjetra i sunca

Iako je Rožaje, poslije Pljevalja prostor sa najmanje vjetrova-najviše tišina u Crnoj Gori, na pojedinim grebenima sjeverno od Županice i lijevo od Ibra, moguće da postoje potencijali za vjetrogeneratore:

- Straževica→Simovaglava→Bačevac;
- Crnikrši→Crkvište→Honsiće;
- Krstača→Gradina→Mujov vrh→Šančevi→Vlahovi→Borike;
- Buboviće→Kamenuša;
- Duduška glava→Glavica→Klanac→Golobrd→Šuster;
- Crni vrh→Grahovo;
- Lom→Glavica;
- Čuke→Ober→Debeli krš→Dugo polje→Gvozdovi;
- Spasevica→Soa;
- Ruišta→Gospodin vrh→Kukavićak;
- Gola brda →Šulan→Komkuće.

Veliki broj sunčanih dana, odnosno oko 2800h godišnje, sugerišu da je sunčana energija resurs na bazi kojeg se u Rožajama može proizvoditi toplotna i elektro energija. Djelimično valorizovane pozicije date su u grafičkom dijelu Infrastrukturni sistemi (Šušteri, Biševo-Radetina, Vukoseri, Đ. Luke).

Za istraživanje pogodnih lokacija neophodno je izraditi ružu vjetrova za prostor opštine. Dobra prednost vjetroelektrana je što se mogu smještati i na poljoprivrednom i na obradivom zemljištu, jer se prostor između stubova generatora i dalje može obrađivati. Buka koju stvara okretanje propelera savremenim tehnološkim rješenjima zvučne izolacije je smanjena.

Veliki broj sunčanih dana, odnosno oko 2800h godišnje, sugerišu da je sunčana energija resurs na bazi kojeg se u Rožajama može proizvoditi toplotna i elektro energija.

Energija na bazi drvne biomase

Prostor opštine raspolaže sa dosta velikom količinom drvne biomase (šumski ostatak, prostorno drvo, drvnoindustrijski ostatak) čije je najracionalnije korišćenje-tranfer u toplotnu i električnu energiju u formi peleta.

Pored prihoda i zapošljavanja ova proizvodnja bi imala i ekološki efekat, jer bi umanjula negativan uticaj drvnog otpada na prostor i smanjila potrebu domaćinstava za grijanjem na bazi drvnog ogrijeva, koja se procjenjuje na oko 35000m³ u grejnoj sezoni.

Voda kao roba

Procjenjuje se da će se postojećim zahvatanjem vode Lučička vrela od 10-16l/s, za određeni period od 20 godina, postići kapacitet koji se flašira, od 10 l/s-što bi u klasičnom tržišnom vrednovanju, uz cijenu od 22 centa/l i 250 radnih dana rezultiralo prihodom od 47.500.000 €. Dobit se procjenjuje na 60% od ukupnog prihoda što iznosi 28.500.000 €, a broj zaposlenih 45.

Ostala industrija

Industrija usluga i tekstilna industrija imaju razvojnu šansu u aranžmanu privatnog javnog partnerstva, gdje bi država, odnosno Opština Rožaje učestvovala sa zemljištem i infrastukturnom opremljenošću na poziciji Biševo, Zeleni, Koljeno Bogaje, Bašča, Paučina,... Obnova tradicije tekstilne proizvodnje veoma je bitna za zapošljavanje visokog broja raspoložive ženske populacije.

Namjenska industrija

Ovaj vid industrije treba da koristi položajnu rentu, koja omogućuje industrijsku preradu autohtonih primarnih proizvodnih resursa koji se mogu pozicionirati po redoslijedu: primarna poljoprivreda, šumska drvna masa, voda kao roba, proizvodnja energije na bazi vode, vjetra, sunca, drvne biomase.

Turizam

Prirodni i stvoreni potencijali Rožajama daju nadprosječne razvojne turističke šanse: pogranično-tranzitni položaj, bogatstvo voda, bogatstvo flore i faune, planinski izdanci, kulturna raznolikost, historijsko nasleđe..

Trenutno stanje karakteriše mali turistički promet. Turistički razvoj treba početi na pozicijama najizrazitijih resursa, a to je prostor: Ahmice→Štedim→Rusolija, odnosno tehnološka arterija do samog gradskog jezgra Rožaja (Carina i Ibarca). Kroz planiranje prostora za ovakav razvoj će se primjeniti planersko - programska tehnologija, a po ugledu na Alpski dio Evrope.

Ovakav model biće značajan razvojni faktor i međugranični komplemetarni interes, Rožajskog i Metohijskog kraja, odnosno interes Crne Gore i Kosova, da koriste svoje razvojne prednosti na ovom prostoru.

Padine: Rusolije, Ahmice, Štedima, Hajle, Bisernice, Smiljevice - omogućuju projektovanje i podizanje čitavog spektra turističke strukture (alpsko skijanje, turno skijanje, alpinizam, planinarstvo, monting bajk, džip reli, golf, lov, ribolov).

Turizam na seoskom području (Dolina Županice, Bašča, Paučina, Bukovica, Jablanica, Njeguši, Balotići, Plunci) koristiće proizvodnju eko-čiste hrane u logičnoj tehnološkoj vezi sa turističkim konzumom, odnosno plasmanom poljoprivrednih proizvoda „na kućnom pragu“ - izvoz na kućnom pragu“.

Turističke zone:

- Zona Hajla-Rusolija-Rožaje
- Zona Županica
- Zona Bašča-Paučina-Bukovica
- Zona Plunci-Balotići-Njeguši-Bač-Jablanica
- Zona Rožaje-grad
- Zona Rujište

- Zona-lovište Hajle
- Prostorni obuhvat

Predviđena površina za turizam iznosi 35, 43ha.

Saobraćaj

Saobraćaj kao privredna grana imaće u prvom redu funkciju usluge na nivou prostora Opštine. Planirane putne komunikacije, u izvedenom stanju omogućiće vrlo brz transport sa svih pozicija Opštine do užeg gradskog jezgra Rožaja. Najdalja vremenska distanca ne bi prelazila 20 minuta što je povoljna okolnost za korišćenje opšte gradske infrastrukture, odnosno širi prostorni razvoj.

Koncesiona područja

Državna dobra: vode, šume, turističko dobro, mogu se davati na korišćenje u koncesionom aranžmanu za određeni vremenski period. Ovaku privrednu djelatnost reguliše Zakon o koncesijama.

Na koncesiono korišćenje po BOT sistemu dato je izvorište pitke vode Lučice. Ovaj aranžman je pozitivan primjer početka korišćenja vode u komercijalne svrhe "voda kao roba."

U vodotoku Ibra na poziciji Bać sprovodi se koncesioni ugovor za korišćenje riječnog šljunka i pijeska.

Ležište tehničko - građevinskog kamena "KRŠ" u ataru sela Kaluđerski laz (Husovići), čije su reserve izmjerene u kategoriji B 1264166m^3 i u kategoriji C1 2278715m^3 , oko 6km jugoistočno od Rožaja realizije se koncesioni aranžman.

Državne šume Rožaja su u većem dijelu date na koncesiono korišćenje. Ovakav važan resurs za egzistenciju i razvoj Rožaja u postojećem aranžmanu ne koristi se na način koji doprinosi razvoju, već predstavlja razvojno ograničenje repro kompleksa šumarstva i drvne industrije.

Aranžmani za korišćenje planinskog turističkog dobra mogu biti kao privatno javno partnerstvo uz odgovarajuću putnu, energetska i vodovodnu infrastrukturu.

Ostalo

Ostale djelatnosti razvijaće se u strukturi interesa ili samostalno ili u koperantskim odnosima sa baznom privrednom strukturom (poljoprivrednom, šumarskom, industrijskom, turističkom).

Ekonomski parametri, prikazani su u varijanti optimalnog scenarija razvoja koji podrazumijeva, brzi transfer savremenih tehnologija, valorizacije sličnih resursa:

- Agro kompleks, primarna poljoprivredna proizvodnja i agroindustrija,- imaju realne razvojne osnove: eko čistota, zemljišna osnova, demografska osnova, tržišna aktuelnost, model za transfer tehnologije (alpski dio Evrope). Plasman na domaćem tržištu-izvoz na kućnom pragu, uz formiranje eko brenda, je poseban benefit. Na taj način bi se smanjio uvoz, a rožajski kraj, gde je dominantna stočarska primarna odnosno prerađivačka struktura, može se značajno supstituisati u cjelokupnoj crnogorskoj proizvodnji.
- Hidroenergija ima: izmjereni i procijenjeni potencijal, izvjesno tržište, visoku poziciju profita.
- Energija drvne biomase kao obnovljiva i čista energija je svakim danom sve više aktuelna.

- Šumarstvo i drvna industrija, su reprojekti koji na prostoru opštine Rožaje i Crne Gore ima sve uslove da se na bazi svoje: prirodne i stvorene osnove (šumski ekosistem, tradicija, znanje, tržište...) revitalizuje i razvija.
- Voda kao roba, sa ovog područja imala bi tržište, sa aspekta uslova kvaliteta svih izvorišta.
- Projekcija razvoja turizma oslanja se na izvanrednu prirodnu i pozicijonu osnovu. Projektovani kvantum od 10000 ležaja na Štedimu kao Green Field investicija, je realna proporcija u odnosu na potencijal i u odnosu na infrastrukturni ulog.

Navedeni scenario je optimalni scenario razvoja koji generiše veliki prihod, koji uz investiciona ulaganja doprineo i u konačnom donio profit.

Realizacija ovakvog razvojnog trenda predpostavlja formiranje profesionalne, personalno visoko stručne i iskustvene agencije, koja u okviru opštine vodi ovakav razvoj (planiranje, projektovanje, finansiski inženjering, transfer tehnologije, upravljanje ...).

Nulti scenario razvoja - sadašnje stanje, generiše dalju stagnaciju: interne i eksterne migracije, depopulaciju najvrednijeg prostora.

Razvoj mreže naselja i centara

Razvoj i uređenje naselja zasnovan je na jačanju policentričnog sistema centara prostorno - funkcionalnih cjelina, sa opštinskim centrom kao generatorom sveukupnog razvoja opštine.

Osnovnu mrežu centara čine:

- **Centar lokalne samouprave** - Obuhvata grad sa prigradskim naseljima: Rožaje Centar i prigradska naselja: Ibrac, Halilovići, Bandžovo Brdo, Zeleni, Šušteri, Hiruje, Klekovača, Suho Polje.
- **Sekundarni centri** - Kalače, Koljeno, Seošnica, Donja Lovnica, Bašča, Biševo, Bukovica, Bać, Balotiće i Daciće
- **Centri naselja** - Donja Lovnica, Bašča, Bukovica, Balotiće i Daciće.
- **Primarna naselja** - ostala naselja sa zaseocima.
- **Naselja sa posebnom funkcijom** - planirana turistička naselja na lokalitetu Hajla i Štedim i lokalitetu Rujište.

Prostorno - funkcionalne cjeline

Prostorna organizacija opštine Rožaje, i posledično, njen prostorni razvoj, zasnivaće se na prevashodnom aktiviranju više cjelina oko doline Županice, Lovničke rijeke, Bukovičke rijeke, Grahovske rijeke, Vučanske plodne zaravni, područja planina Hajle i zaravni Rujišta, na ruralnom području, prigradskim naseljima Ibarac i Bandžovo Brdo, te obnovi gradskih naselja prenamjenom industrijske zone Centar i revitalizacijom industrijske zone Zeleni. Rožaje, kao opštinski centar, sa svojim institucionalnim, privrednim, kadrovskim, tehničkim i finansijskim kapacitetima, povezaće ova područja i značajnija postojeća i nova (turistička) naselja u prostorno funkcionalnu, ekonomski efikasnu i ekološki održivu cjelinu.

Istovremeno, preko Rožaja značajniji centri zajednice naselja biće povezani na širem interregionalnom nivou sa drugim centrima u Crnoj Gori, odnosno Sjevernom regionu, Srbiji i Kosovu. Centralni položaj u pograničnoj zoni daje prirodnu mogućnost da prostor

dobije funkciju povezivanja naselja u Polimskoj dolini, u koridoru budućeg auto-puta Bar-Boljari, sa naseljima u Metohijskoj ravnici, u koridoru auto-puta Tirana-Priština-Skoplje i dalje prema Maloj Aziji.

U skladu sa karakteristikama stanja organizacije, uređenja i korišćenja prostora, prirodnim i stvorenim potencijalima, a u funkciji ostvarivanja ciljeva i koncepta prostornog razvoja opštine određene su slijedeće osnovne prostorno-funkcionalne cjeline:

- Grad sa prigradskim naseljima obuhvata urbano područje - Rožaje Centar i prigradska naselja: Ibrac, Haliloviće, Bandžovo Brdo, Zeleni, Šušteri, Hiruje, Klekovaču i Suho Polje.
- Dolina Županice obuhvata naselja: Bazu, Koljeno, Bogaje, Đuranovića Luke, Kalače, Gusnice i Radevu Mahalu.
- Seošnica-Bačevac-Sređani obuhvata naselja: Seošnicu, Sređani i Bačevac.
- Dolina Lovničke rijeke obuhvata naselja: Donju i Gornju Lovnicu, Ramoviće, Honsiće, Tuzevu Luku, Zloglavlje, Ćosovicu, Kalendere i Klanac.
- Dolina Grahovačke rijeke obuhvata naselja: Bašču, Grižicu, Ličice, Grahovaču i Grahovo.
- Prostor Biševa obuhvata naselja: Bijelu Crkvu, Donje Biševo, Biševo, Sinanovića Luke, Čokrlije, Crnokrpe, Blace i Radetinu.
- Dolina Bukovičke rijeke -obuhvata naselja: Paučinu, Bukovicu, Kačare i Razdolje.
- Prostor Baća: - obuhvata naselja: Bać, Vuču, Malidubrovu, Džudževiću, Pripeč, Dračenovac, Gornju i Donju Crnču, Stupu, Jablanicu, Gornji i Donji Besnik.
- Prostor Balotića obuhvata naselja: Balotiću, Plunce i Njeguši.
- Prostor Dacića - obuhvata naselja: Daciće, Gornji Bukelj, Donji Bukelj, Peškoviće i Bandžov.

Kao posebne prostorne cjeline, u funkciji lokalne i regionalne integracije, određene su i:

- Prostor Hajla-Štedim obuhvata planine i njihove podgorine: Hajle, Ahmice, Štedima i Rusolije.
- Prostor Rujišta - obuhvata jezersku visoravan koja prožima prostorne cjeline u dolini Grahovače, Bukovičke rijeke i Biševa.

Analiza organizacije i uređenja prostora

Urbano područje Rožaja se pretežno razvijalo i gradilo u skladu sa smjernicama važeće planske dokumentacije. Međutim, istovremeno sa implementacijom planskih rješenja, kao posljedica migracije stanovnika sa ruralnog područja prema gradu, na ovom prostoru je, kao i na prostoru većina crnogorskih gradova, mimo planske dokumentacije izgrađen veći broj nelegalnih objekata.

Izgradnjom nelegalnih objekata, kao i nelegalnih dogradnji i nadgradnji postojećih objekata, pojedinačnih ili u grupacijama, često se odvijala bez valjane projektne dokumentacije, pa je samim tim došlo je do degradacije većeg dijela prostora grada i uništavanja objekata prirode i pejzaža.

U blizini regionalnih i magistralnih puteva, gdje se važećim PUP-om preklapaju namjene površina naselja i šumskih površina, posebno na putnim pravcima Rožaje-Daciće, Rožaje-Biševo, Rožaje-Kalače, evidentna je degradacija prostora izgrađenim grupacijama nelegalnih objekata.

Takođe, zona koja je evidentan primjer degradacije koja nije u skladu sa planskim dokumentima, je prigradsko naselje Zeleni, koje se razvijalo kao uslužno-industrijsko područje sa gravitacionom zonom prostora opštine. Ova zona magistralnim i regionalnim putevima ostvaruje komunikacije sa susjednim gradovima i u većem dijelu sa sekundarnim centrima, a manjim djelom lokalnim komunikacijama. Industrijska zona Zeleni pored Industrijske zone Centar čini osnovu privrednog razvoja opštine, koju obuhvata reprodolac šumarstvo - drvoprerađa i komplementarne djelatnosti ugostiteljstvo - turizam, transport, industrija, dekor papir i trgovina.

Lokacija 2 u Indistrujskoj zoni Zeleni, koja je kroz Izmjene i dopune PUP-a iz 2017. godine predviđena za zonu za industriju i proizvodnju, u postojećem stanju je degradiran izgradnjom usitnjenih struktura stambenih i stambeno-poslovnih objekata.

Grad i prigradska naselja karakteriše komunalna nerazvijenost, posebno infrastrukture otpadnih voda i otpada.

Poseban kulturni identitet grada Rožaja, kao i njegova uloga pograničnog grada u istorijskom razvoju Crne Gore nijesu afirmisani u potrebnoj mjeri. Sadržaji kulture i događaji vezani za kulturu, koji govore o multietničkoj i multinacionalnoj strukturi stanovnika nijesu dostupni kako svim stanovnicima tako i posjetiocima-turistima, a samim tim ne doprinose stvaranju jedinstvenog brenda grada.

Na teritoriji grada postoje različite vrste turističkog smještaja, od hotela, motela i privatnih pansiona do privatnog smještaja. Određeni broj turističkih objekat nije u funkciji, a postojeći hoteli ne odgovaraju zahtjevima visokobudžetnih gostiju.

Ulaznim podacima koje je dostavila Opština Rožaje, akcenat je stavljen na promjenu namjene za pojedine planove nižeg reda, prije sveta DUP-ove "Ibarac", "Suho polje", "Ibarac I4", kao i promjene granica LSL "Rasadnik" i proširenje građevinskih područja u ruralnim naseljima.

Takođe, preporučeno je da se predvidi nekoliko novih lokacija za poslovno-turističke objekte, prije svega na lokalitetu Crnja, lokacije za zdravstveni turizam - rehabilitacioni centar za plućne bolesti, lokacije za nove turističke kapacitete, lokacije za postavljanje solarnih panela, nove lokacije za transfer stanicu i reciklažni otpad.

Najveći akcenat koji treba da predstavlja osnov za izmjenu važeće prostorno-planske dokumentacije je stavljen na saobraćajna rješenja koja podrazumijevaju predviđanje tunela Rožaje-Peć sa pristupnim saobraćajnicama, saobraćajnica Rožaje-Petnjica, novi putni pravci Čosovića-Vlahovi-Petnjica, nova obilaznica Šabovske livade-Balotiće, nove prilazne saobraćajnice sa magistralnog puta Rožaje-Špiljani.

Planski koncept

Plan namjene i korišćenja prostora opštine poštuje njegove osobenosti i koncipira se kao sklad sa prostorom, a ne kao njegovo narušavanje. Prenamjena površina u odnosu na njihovu prirodnu fizionomiju i funkciju vršiće se samo tamo gdje to bude uslovljeno višim intresima - lokalnim, opštinskim, državnim, regionalnim,...

Prostor opštine koristiće se za slijedeće osnovne namjene (opšte kategorije namjene površina):

1. Površina naselja;
2. Poljoprivredne površine;
3. Šumske površine;
4. Vodne površine;

5. Ostale prirodne površine;
6. Površine tehničke infrastrukture;
7. Površine za posebne namjene i specijalne režime korišćenja.

1. Površine naselja - su namijenjene za izgradnju i razvoj naselja.

Obuhvataju građevinsko zemljište (izgrađene i neizgrađene površine namijenjene za stanovanje, rad i odmor, javne objekte, infrastrukturu i površine posebne namjene, zelene površine) i negrađevinsko zemljište (površine koje nijesu opredijeljene za izgradnju).

Površine naselja se *koriste* na način da se usmjerava i podstiče razvoj novih i unapređenje postojećih kapaciteta u konceptu racionalnog korišćenja prostora, u skladu sa Planom.

Za nova naselja sa posebnom funkcijom - turistička naselja na lokalitetu Hajle (planinski turizam) i Rujišta (golf igrališta) u Planu je građevinsko zemljište određeno samo poziciono, a detaljno će biti utvrđeno kroz izradu planirane prostorno-planske dokumentacije.

2. Poljoprivredne površine - su namijenjene prvenstveno poljoprivrednoj proizvodnji i izgradnji objekata u funkciji gazdovanja poljoprivrednim zemljištem.

U skladu sa posebnim propisom klasifikuju se na: oranice, bašte, voćnjake, vinograde, livade, pašnjake, trstice, bare i močvare, kao i drugo zemljište koje, po svojim prirodnim i ekonomskim uslovima, može da služi opštim interesima, ako se koristi ili može koristiti za poljoprivrednu proizvodnju.

U ove površine spadaju još: površine za rasadnike (proizvodnja ukrasnog grmlja, drveća i cvijeća), površine i objekti za stočarstvo (farme za uzgoj domaćih i drugih životinja, katuni, ergele i sl.), površine za ribnjake, mrestlišta i marikulturu.

3. Šumske površine - imaju ekonomsku, ekološku i socijalnu namjenu i funkciju.

U skladu sa posebnim propisom, obuhvataju: privredne šume, zaštitne šume i šume sa posebnom namjenom.

4. Vodne površine - Vodne površine obuhvataju površine površinskih (rijeke, potoci, izvorišta, prirodna jezera, kanale, bare i močvare, izvore, vrela, pišteline) i podzemnih voda, mineralne i površine vodenog dobra (vodna tijela i vodno zemljište).

5. Ostale prirodne površine - obuhvataju goleti, sipare, kamenjare, strme stjenovite padine, stjenovite obale i druge slične neplodne površine.

6. Površine tehničke infrastrukture - namijenjene su za izgradnju saobraćajne i ostale infrastrukture. Obuhvataju površine i koridore saobraćajne i ostale infrastrukture, površine za obradu, sanaciju i skladištenje otpada.

7. Površine za posebne namjene i specijalne režime korišćenja - obuhvataju: ležišta mineralnih sirovina i površine eksploatacionih polja, koncesiona područja i zaštićena područja prirodnih i kulturnih dobara.

Planirane namjene površina rezultat su opštih i posebnih ciljeva prostornog razvoja opštine, da se:

- očuva izvorna struktura i funkcija prirodnih resursa - ekosistema prostora,
- obezbijede građevinske površine za stanovanje, privredne djelatnosti, javne funkcije, osnovnu i poslovnu infrastrukturu u racionalnom i funkcionalnom konceptu,

- konverzija namjene zemljišta planira po principu iz manjeg boniteta u veći, a za građevinsko
- zemljište planirata korišćenje zemljišta manjeg boniteta (I-IV kl.),
- da prednost multifunkcionalnom korišćenju zemljišta-ekološkom i tehničkom, u skladnom odnosu.

Principi korišćenja zemljišta

Poljorivredno zemljište - Korišćenje poljoprivrednog zemljišta sprovodi se na način da se očuva i unaprijedi njegov i kvantitet i kvaliteta:

- kontrolisanom prenamjenom u druge funkcije, posebno izgradnje, osim u slučajevima egzistencijalne prirode i javnog interesa,
- konverzijom neplodnog zemljišta u plodno,
- konverzijom iz manjeg boniteta u veći, tj. obrađivanjem i kultiviranjem u oranice, bašte, voćnake, žitnice, šume...
- zaštitom od prirodne defekcije (poplave, erozije...),
- relativnom zaštitom od biološke i hemijske kontaminacije, ljudske i fizičke destrukcije,
- Sprovođenjem drugih propisanih mjera.

Šumsko zemljište - Korišćenje šumskog zemljišta sprovodi se na način da se očuva i unaprijedi njegov i kvantitet i kvaliteta:

- kontrolisanom prenamjenom u druge funkcije, posebno izgradnje, osim u slučajevima egzistencijalne prirode i javnog interesa,
- konverzijom neplodnog, erozivnog i neobraslog zemljišta u šumsko, pošumljavanjem autohtonim vrstama staništa,
- konverzijom iz manjeg boniteta (izdaničke šume i šikare) u veći (privredne i zaštitne šume),
- sprovođenjem drugih propisanih mjera.

Vodne površine - Korišćenje vodnog zemljišta sprovodi se na način da se očuva i unaprijedi njegov i kvantitet i kvaliteta:

- racionalnom potrošnjom,
- relativnom zaštitom od biološke i hemijske kontaminacije, ljudskog i fizičkog zagađivanja i destrukcije,
- zaštitom izvorišta i uređenjem vodotoka,
- sprovođenjem drugih propisanih mjera.

Ostale prirodne površine - koriste se na način da se čuva njihova prirodna morfologija zabranom izgradnje, osim u slučaju javnog interesa, sprovođenjem antierozivnih i drugih zaštitnih mjera.

Površine tehničke infrastrukture

Površine postojeće saobraćajne i ostale infrastrukture koriste se u odnosu kategorije javnog dobra, u skladu sa osnovnom namjenom:

- izbjegavanjem svake intervencije koja može ugroziti njihovo funkcionisanje,
- sprovođenjem tekućeg i investicionog održavanja,

- uređivanjem trasa i koridora, funkcionalno i estetski,
- sprovođenjem drugih propisanih mjera.

Površine planirane saobraćajne i ostale infrastrukture koriste se u odnosu kategorije javnog dobra, u skladu sa osnovnom namjenom:

- zaštitom propisanog prostora koridora od namjene koja bi mogla onemogućiti, otežati ili poskupeti njihovu izgradnju i funkciju,
- racionalnim projektovanjem, prostornim i ekonomskim,
- propisanim kvalitetom izgradnje.

Površine naselja - Površine naselja koriste se na način da se prostorno i funkcionalno unaprijeđuje kvalitet životnih uslova u naselju, susjednim naseljima, opštini, regionu i državi. Površine naselja se:

- organizuju i koriste racionalno i svrsishodno,
- planiraju, razvijaju i uređuju u skladu sa sadašnjim i budućim potrebama, tj. principima kontinuiranog razvoja,
- namjenjuju svim društvenim grupama, bez diskriminacije,
- oblikuju u skladu sa prirodom i stvorenom osnovom,
- štite od svih oblika zagađivanja,
- opremaju javnim objektima i prostorima, u skladu sa značajem i funkcijom,
- štite i šuvaju kao simbol prošlosti, sadašnjosti u budućnosti.

U građevinskom području naselja uspostavljaju se ovim planom opštim uslovi –pravila za uređenje i izgradnju kao smjernice za urbanističku organizaciju, uređenje i oblikovanje naselja.

Zaštićene zone

- Vodoizvorišta,
- Vodotoci od državnog i lokalnog značaja,
- Koridori regionalne, državne i lokalne infrastrukture,
- Površine komunalnih objekata,
- Ostale prirodne površine,
- Površine za posebne manjene i specijalne režime korišćenja,

Principi korišćenja zemljišta u zaštićenim zonama

- Odlaganje otpada lokalnog zanačaja - zemljište se uređuje i koristi samo nakon sprovedene procjene uticaja na životnu sredinu, u skladu sa propisima. Lokacija ovih površina određuje se po posebnoj metodologiji;
- Redovno plavljena područja - redovno plavljene površine ne mogu biti predviđene za razvoj i izgradnju, bez planske regulacije;
- Povremeno plavljena područja - režim korišćenja zemljišta preuzima se iz rješenja vodoprivredne osnove i može biti određeno za razvoj ukoliko to nije u suprotnosti sa vodoprivrednom osnovom;
- Područja mineralnih sirovina - istraživanje, korišćenje i izgradnja smo u skladu sa zakonskim propisima i procedurama;

- Područja zaštitnih šuma - u skladu sa posebnim propisima;
- Područja visokih šuma - koncesiona područja - u skladu sa koncesionim propisima i ugovorima;
- Ruralna groblja i vjerski objekti - koriste se u skladu sa konfesionalnim, komunalnim i zdravstvenim propisima i na način da zadovoljavaju osnovne prostorno-ekološke propise.

U cilju obezbjeđivanja adekvatnih uslova na međudržavnim granicama, potrebno je planirati sve objekte koje zahtjevaju međunarodni standardi, u skladu sa posebnim propisima Evropske unije.

Infrastrukturni sistemi

Saobraćajna infrastruktura

Revitalizacijom neadekvatne saobraćajne infrastrukture, kao i izgradnjom nove stvorili bi se uslovi za unaprjeđenje ostalih razvojnih oblasti kao što su: poljoprivreda, turizam i šumarstvo. U tom smislu projekti koji se moraju realizovati su: Završetak II faze zaobilaznice kao i rekonstrukcija I faze zaobilaznice, te završetak puta Kaluđerski Laz - Štedim. Pored naznačenih putnih pravaca neophodno je završiti radove na rehabilitaciji i unapređenju dionice puta M-5 Rožaje - Špiljani kao i revitalizacije dionice puta Rožaje - Lokve i rekonstrukcija i modernizacija regionalnog puta R-6 Zeleni - Vuča. Takođe, realizacijom projekata: Izgradnja tunela Rožaje-Peć i saobraćajnice Kalače - Petnjica omogućila bi se bolja povezanost opštine ne samo sa susjednim državama već i širim regionom a prije svega stvorile bi se pretpostavke za bolju povezanost sa ključnim regionalnim saobraćajnicama kao što su auto put „Bar - Boljare“ i auto put „Priština - Peć“.

Imajući u vidu činjenicu da se radi o pograničnoj opštini sa nedovoljno razvijenom saobraćajnom infrastrukturom, realizacija naznačenih projekata odrazila bi se na razvoj ne samo opštine Rožaje već i regiona.

U cilju razvoja turizma kao jedne od osnovnih grana budućeg razvoja opštine Rožaje planirana je i izgradnja novih lokalnih puteva koji će povezati planirane turističke destinacije sa ostalom putnom mrežom:

- Regionalni put (Daciće - Kaluđerski laz - Štedim
- Dimiškin most - Bjeluha (1164) - Bandžov
- Hotaševo brdo - Mahala - Rujišta

Prirodne ljepote opštine Rožaje predstavljaju svojevrsan potencijal za razvoj mreže biciklističkih staza u cilju razvoja cikloturizma.

Relativno smirena dinamika prostora i oblika masiva Hajle pružaju uslove za organizovanje biciklističkog saobraćaja kako za rekreativce tako i za naprednije vozače.

Hidrotehnička infrastruktura

Opšti koncept Rožajskog vodovoda definisan je činjenicom da se oblast snabdijevanja vodom nalazi između 990 i 1150mm dok se glavni izvor Vrelo Ibra nalazi na jugozapadu grada na 1241mm i drugi izvor Grlja nalazi na jugu grada na 1210mm. Ovakav položaj izvora u odnosu na grad omogućio je gravitaciono snabdijevanje grada kvalitetnom vodom bez upotrebe pumpi i predstavlja vrlo racionalno rješenje. Postojeći gradski

vodovodni sistem čine kaptaže na dva izvora, tri rezervoara dvije prekidne komore i distributivna mreža.

Dugoročno snabdijevanje grada i prigradskih naselja i dalje se planira sa postojeća dva izvorišta odnosno gravitaciona vodovoda.

Kanalisanje otpadnih voda i njihov tretman - prečišćavanje, prije ispuštanja u prirodne recipijente, nije razvijeno. Ne postoji uređaj za prečišćavanje otpadnih voda sa gradskog i prigradskog područja. Kanalizaciona mreža je ograničena na grad i prigradska naselja. Po podacima komunalnog preduzeća 40% populacije koristi septičke jame, a 60% ispušta otpadne vode u prirodne recipijente, najčešće rijeke.

Proširenje i kompletiranje sistema za prikupljanje otpadnih voda za opštinsko područje i obezbjeđivanje adekvatnog tretmana otpadnih voda u narednom periodu se smatra prioritetnim ciljevima. Planom predviđeno proširenje kanalizacione mreže obuhvata sljedeća naselja: Hurije, Ibarac, Carine, Suho Polje, industrijsku zonu i potencijalno prostor sliva rijeke Županice i ruralnih naselja Bać, Biševo i Crnokrpe. Sve otpadne vode će se odvoditi do postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda na poziciji Industrijske zone Zeleni.

Elektroenergetska infrastruktura

Planirani koncept obuhvata:

- Podizanje postojećeg naponskog nivoa - dalekovoda Berane - Rožaje sa 35 kV na 110 kV,
- Izgradnja TS 110/35kV Rožaje,
- Izgradnja TS 35/10 kV na lokalitetu Crnja.
- Povećanje instalisanih snaga na 35 kV nivou odnosno zamjena energetskih transformatora na TS 35/10 kV Rožaje i TS 35/10 kV Zelene na 2 x 8 MVA,
- Izgradnja 35 kV kablovskih vodova kojim se povezuju izvorna TS 110/35kV sa postojećim TS 35/ 10 kV (Rožaje, Zeleni) i planiranom TS 35/ 10 kV (Crnja),
- Povezivanje 35 kV kablovskim vodovima postojećih TS 35/ 10 kV (Rožaje, Zeleni) i planirane TS 35/ 10 kV (Crnja),
- Projekat čija realizacija se očekuje u sistemu EMS-a jeste TS 110/20kV Tutin (Republika Srbija) i koji bi posebno trebalo razmatrati u kontekstu povezivanja sa sistemom Crne Gore. Naime, kao nastavak ovog projekta, EMS je uzeo u razmatranje još jedan projekat, a to je DV 110kV Tutin - državna granica (TS Rožaje (ME).

Elektronsko komunikaciona infrastruktura

Imajući u vidu stanje elektronskih komunikacija na prostoru obrađivanih ID PUP-a Rožaje dugoročno se planira organizovanje isturenih pretplatničkih stepena (IPS-ova) za potrebe razvoja novog poslovnog centra (zona C2), doline Ibarca (zona I-1,2,3,), doline Lovničke rijeke, Industrijske zone Zeleni (zona Z1) i turističke zone Hajla.

Pejzažna infrastruktura

Neophodna je izrada Detaljne studije predjela obala Ibra i projekta pejzažnog uređenja obala Ibra. Imajući u vidu da su obale Ibra u samom gradskom jezgru uglavnom omedjene privatnim dvorištima neophodno je slobodne prostore pejzažno oblikovati i učiniti dostupnim građanima i posjetiocima uz formiranje privlačnih sadržaja. Uredjenje

korita Ibra omogućiće razvoj zone po dubini, sa razmještajem i razvojem drugih djelatnosti prema zonama šetališta obalom.

- Lokalna vlast je 2019. god. odlučila da proglasi za gradski park šumski kompleks Brezovačko Brdo. Nastaviti sa aktivnostima na pejzažnom uređenju ovog veoma vrijednog predjela.
- Očuvati prirodnu vegetaciju. Tokom implementacije planskog dokumenta a u cilju maksimalnog očuvanja karaktera i autentičnosti pejzažno-ambijentalnih vrijednosti predione cjeline, a prije izrade idejnog rješenja, idejnih-glavnih projekata potrebno je uraditi Detaljne studije predjela sa pejzažnom taksacijom postojećeg zelenila i elaboratom zaštite zelenila za sve urbanističke parcele. Ovim će se vrednovati sastavni predioni elementi i dati preciznije smjernice i preporuke za očuvanje karaktera predjela i revitalizaciju ili podizanje novih površina, kako ne bi daljom intervencijom na parceli došlo do narušavanja vizura pejzaža i degradacije postojećeg zelenilo i dale smernice za nadoknadu zaštićenih vrsta. Pejzažnu taksaciju raditi po metodologiji definisanoj u poglavlju Zaštita identiteta i karaktera predjela - pejzažna taksacija u Priručniku o načinu izrade plana predjela, Ministarstvo održivog razvoja i turizma, Crne Gore.
- Zbog izuzetnih predionih, hidrografskih, geomorfoloških, florističkih i fitocenoloških rijetkosti, područje Grlje treba proglasiti posebnim predjelom prorodne ljepote, zabraniti sječu šume i ostalog rastinja u bližoj okolini, a javnosti ga prezentirati kao posebnu turističku atrakciju, do koje se može doći samo pješice, ili konjicom. Za ove namjene bilo bi potrbno proširiti postojeću pješačku stazu, na potezu od Šabovskih katuna do Grlje i istu propisno markirati. Obavezna je izrada Detaljne studije predjela po metodologiji u Priručniku o načinu izrade plana predjela, Min.održ.razv. i turizma.
- Klisura Bukovičke rijeke, poslije izlaza iz lokaliteta Begluk i zaseoka Razdolje, koji predstavljaju aluvijalnu plodnu ravnice, gdje rijeka pravi značajne meandre, vodotok Bukovičke rijeke naglo ulazi u klisurski tijesnac značajne dubine, strmih, mjestimično golih litica. U vodotoku postoji značajan broj brzaka, a sporadično se javljaju i firovi, tako da postoje idelani uslovi za opstanak, možda , najznačajnije populacije popotočne pastrmke u našem okruženju. Ova klisura je, u botaničkoj literaturi, poznata i po tome što predstavlja jedno od dva prirodna staništa rožajskog regiona (pored Hajle), florističkog endemita Balkana- srpske ramonde (*Ramonda serbica* L). Kompletana dužina klisure je floristički i fitocenološki jako interesantna i nedovoljno proučena. U komercijalnom smislu, ova klisura se može valorizovati kao prirodni objekat za potrebe naučnog i rekreativnog turizma, a to je, ne toliko masovana, koliko visoko platežna klijentela, tim prije što je ovo najznačajniji prirodni rezervat potočne pastrmke (*Salmo trutta fario*), pa se može razviti i sportski ribolov, kao posebna turistička atrakcija.
- Zona zahvata „Hajla i Štedim“ obuhvata dio potencijalnog - predloženog zaštićenog područja - Regionalni park - Park prirode „Turjak sa Hajlom“. Obavezna izrada Detaljne studije predjela po metodologiji u Priručniku o načinu izrade plana predjela, Ministarstvo održivog razvoja i turizma, Crne Gore.
- Za sve energetske objekte planirane na teritoriji opštine - vjetroelektrane, solarne elektrane, male hidroelektrane obavezna je izrada Detaljne studije predjela sa procjenom vizuelnog uticaja na predio.
- Zabraniti svaki vid neplanskog uništavanja postojeće šumske vegetacije (sječe, krčenje, kresanje, paljenje i sl.).

2. Opis postojećeg stanja životne sredine predmetnog područja i njenog mogućeg razvoja

Prirodne karakteristike

Reljef

Prostor Opštine Rožaje smješten je u dijapazonu nadmorske visine (760mnm - ušće rijeke, Reka u Ibar) do Hajle 2403mnm. U denivelacija od 1643m ,imamo mnoštvo reljefnih oblika : okomite stijene, Stožine (Ahmica) visokoplaninske prevoje, grebene i površi, pitome doline, surove kanjone (kanjon Ibra i kanjon Bukovice, kao najmarkantniji), samo jedno jezersko gorsko oko, Blato.

Planine

Nad ovim prostorom, sa juga, dominiraju kao po ivici amfiteatra: Rožajski vrh, Smiljevica, Škrijeljska Hajla, sam vrh Hajle, Ahmica, Rusolija, Žljeb, Beleg - čije padine ovu lepezu zatvaraju do samih desnih obala Županice i Ibra, odnosno do međudržavne granice sa Srbijom, ušće Reke u Ibar na koti 760 mnm. Drugi najmarkantniji orografski izdanci ovog prostora su: površ Vuča, Gospodin vrh sa svojim okruženjem (Rujište, Bać, Gornja Vuča, Paučina) Vranjača, Kršine, Čuke, Krstača (preko kojih ide granica sa Srbijom). Na granici prema opštini Berane najizrazitiji izdanci su: Gradina, Mujov vrh i u nastavku Šančevi i pitomi greben Vlahovi te dalje Crni Krš i Kalender Brdo (1446mnm) Šumoviti greben - prevoj Turjak gravitaciono odvaja sliv Ibra i sliv Lima. I ako su navedeni najmarkantniji oblici, prirodna i „većim dijelom međudržavna ili administrativna granica i unutar ovog prostora dominiraju pojedine markacije, kao fizionomija i vizuelna pozicija na širi prostor: Bisernica (1646mnm), Maja e malsorit (1974mnm), Crni vrh (1923mnm), Ašte (1832mnm), Vučiji krš (1586mnm), Milinjak (1411mnm), Sinanov krš (1562mnm), Kosmatica (1472 mnm), Lom (1583mnm) ,Gradina (1546 mnm), Žarevo (1397mnm) Crni vrh iznad Grahova (1461 mnm), Šuster (1113 mnm).

Doline

Rijeka Ibar i skoro sve njegove pritoke na teritoriji opštine Rožaje teku-dolinama, klisurama i kanjonima.

Dolinski, Ibar teče praktično samo od Dimiškina mosta do Zeleni u kojoj se i formiralo i gradsko naselje Rožaje .

Dolina Županice od Đunarovića Luka do Dimiškinog mosta, je sveukupno gledajući, najvrednija Rožajska dolina. Ona je gravitacija velikog slivnog područja u kojem su se pozicionirale seoske naseobine: Kalače, Đunaroviće Luke i Turjak, Bogaje, Koljeno, Radeva Mahala. Ovom dolinom ,od pravca Berana, prolazi osnovna saobraćajna arterija - Ibarska magistrala, koja Rožaje veže, u jednom pravcu sa ostalim dijelom Crne Gore i u drugom pravcu sa Kosovsko-Metohijskom kotlinom.

Područje niskih planina, brda i zaravni: Grad, dolina Županice i Lovničke rijeke

Dolina Ibarac je ambijent u kojem se formiralo prigradsko naselje Ibarac, koje sve više postaje integralni gradski prostor. Ibarac je ishodište padina: Hajle Ahmice i Rusolije, koje imaju izrazite planinsko-turističke resurse.

Dolina Crnje, kao ishodište sliva Bukeljke i Lazanjske rijeke, je važan saobraćajni koridor (obilaznica Ibarske magistrale, Pečki put).

Doline-Hamzića potoka i Nurkovskog potoka, su prostor na kojem su se formirale seoske naseobine: Bačevac, Seošnica-koje sve više prerastaju u prigradske naseobine.

Dolina Grahovske, rijeke sve do pozicije Sastanci, čini atar sela Bašča i Grižice sa veoma velikim eko-agro proizvodnim potencijalom.

Doline Paučine i Bukovice u kojima su mozaično situirana čitava sela i zaseoci je jedan od, prirodno, najbogatijih krajeva Rožaja. Njihova putna zabačenost može biti prevaziđena, što će biti jedan od zadataka ovog Plana.

Kanjoni

Najizazovniji kanjonski oblici su: kanjon Ibra, nizvodno od Rožaja i kanjon Bukovice, nizvodno od Lugova. Kanjoni koji čine: Plunska rijeka, Balotička rijeka, Njeguski potok, Mukov potok, Aćimov potok, Cekića potok, Duboki potok - imaju turističke potencijale u rastućoj tražnji za kanjoning pustolovinama.

Klisure

Lovnička rijeka, skoro čitavom dužinom ima oblik klisure a manjim djelom doline. Ona je gravitacija čitavog niza seoskih naseobina (Donja i Gornja Lovnica, Čosovica, Psoglava, Klanac...). Na skoro samom ušću Lovnice u Ibar formiralo se prigradsko naselje, stihijine urbanističke forme, za čiju urbanu i funkcionalnu sanaciju bi bili potrebni radikalni prostorni zahvati.

Visoravni

Vuča ima osobenost i visoravni, mada je ona nagnuta u pravcu svog krajnjeg ishodišta - lijeve obale Ibra.

Polja

Giljevo polje je tipski primjer ove reljefne osobenosti. Proplanci, šuma u mozaiku na visini između 1400 i 1450mnm karakterišu ovo polje koje kao da ima i funkciju odmorišta na putevima od obala Ibra ka prevoju Kula, odnosno ka Metohiji.

Kraški oblici reljefa

Najizrazitiji kraški oblici reljefa su: vrtače (atari sela-Klanac, Radetina, Biševo); Škrapi (Zelenkov kamen, Musina jama, Gradina). Za Musinu jamu, pored karavanskog puta preko Gradine za Pešter, postoji legenda o propasti svatova u nju...

Geološka građa

Postojeći geološki sastav ovog prostora potiče iz minulih geoloških perioda: Silur→devon→ karbon→perm, a moguće i iz kambrijskog doba. Mjereno geološkim godinama, starost ovih i geoloških formacija ide od 750.000 do 600.000.000 godina.

U tom vremenskom hodu, formirale su se današnje geološke formacije.

Čitav prostor Crnogorskih brda i površi na čijem istočnom rubu leži opština Rožaje izgrađen je od tri glavne vrste stijena: krečnjaka, paleozojskih škriljaca i eruptivnih stijena. Mjestimično se još na terenu Rožaja javljaju i konglomjerati i peščari. Na to ukazuju i oblici reljefa teritorije opštine.

Krečnjaci zauzima najveći dio prostora opštine. Grubo uzeto on izgrađuje teritoriju južno od linije koja počinje starim putem za Berane do sastava sa magistralom, prema sjeveroistoku produžava do regionalnog puta za Tutin, a zatim od Bijeke Crkve njime ide do granice opštine.

Teren sjeverno od ove linije izgrađen je pretežno od paleozojskih škriljaca. Uz ove stijene duž dolina i korita rijeka (u najužim i najnižim djelovima) javljaju se konglomjerati i peščari dobro obrađeni i vezani. Najveći dio grada upravo leži na paleozojskim škriljcima, što uslovljava izvjesne poteškoće zbog mekoće ove stijene i podložnošću klizanju na većim nagibima (Lijeva obala Ibra, aktivno klizište Klekovača). Oni izgrađuju i dolinu

Županice, Ibra i Ibarca u južnom - „krečnjačkom dijelu opštine“. U zoni paleozojskih škriljaca, u zapadnom dijelu teritorije, u okolini Seošnice, Kalača, Čosovice, uz granicu, u vidu sočiva, javljaju se andeziti i daciti-površinske eruptivne stijene.

Serpentini izgrađuju prostore na jugu opštine, između Hajle i Kule.

Karakteristika krečnjaka nižih terena - približno do 1.200mnm je velika poroznost. To su tereni sa velikom vodopropusnošću i u njima se često javljaju podzemni tokovi. Oni, međutim, nemaju veliku snagu. Čest je slučaj da vrtače svojim dnom dospijevaju do vodonepropustne podloge.

Viši krečnjački tereni kao i tereni izgrađeni od eruptiva su slabo propustni. Krečnjaci su mahom ispucali i razbijeni, a često i glinoviti što je razlog zbog koga je karst uglavnom pokriven zemljom i vegetacijom.

Zone paleozojskih škriljaca su ili vodonepropustne ili slabo propusne, pa se tu javlja veći broj stalnijih, bogatijih površinskih tokova.

Poslednja pleistocjenska glacijacija ostavila je vidne tragove na terenu. O tome svjedoče mnogobrojni ledenički erozioni oblici reljefa na planinama i njihovim podgorinama i ogroman morenski materijal koji je nataložen sa obje strane Ibra (grad), Bandžovo brdo, Carine, Ibarac, Golo brdo i Zeleni. Ovaj morenski materijal izrađen je od pjeskovitih glina u kojima su uloženi zaobljeni valutci i blokovi različitog petrografskog sastava i dimenzija. Aluvijalne naslage prisutne su u dolini Županice, od Bogaja do Dimiškina mosta, a izgrađuju ih gline pretežno svjetlosive boje. Zastupljene su takođe i masne gline koje su se upotrebljavale za izradu cigle i crijepa (Skarepača).

U smislu stabilnosti posebnu pažnju treba posvetiti gradnji u zoni kontakata ovih dveju geoloških formacija.

Pedološke karakteristike

Zemljišta prostora Opštine formirana su pod uticajem: geološke podloge, klime, reljefa, biljnog i životinjskog svijeta, kao i pod uticajem čovjeka.

Najveće rasprostranjenje imaju zemljišta iz klase - nerazvijenih, humusno-akumulativnih, kambičnih, aluvijalnih i deluvijalnih.

Iz klase nerazvijenih zemljišta - zastupljen je jedino kamenjar (litosol) i to isključivo na južnim i jugozapadnim djelovima teritorije Opštine. Ovo zemljište je veoma plitko i po svom razvoju je blizu geološkoj podlozi. Krečnjačko dolomitski kamenjari se naročito zapažaju u supadinama Žlijeba, Hajle i Štedima. Sadrže male količine hranjivih materija koje su biljkama pristupačne. *Pošumljavanjem kamenjara* postigla bi se intenzivnija akumulacija humusa i evolucija kamenjara u razvijenija zemljišta.

Humusno akumulativna automorfna zemljišta - su veoma rasprostranjena i to: krečnjačko dolomitna crnica (kalkomelanosol) i rendzina-na južnom, jugozapadnom, sjevernom i sjeveriistočnom dijelu teritorije opštine.

Kalkomelanosol - je rasprostranjen u planinskom području na tvrdim krečnjacima i dolomitima. To je tip plitkog zemljišta, dubine najviše do 30cm. Bogato je humusom i ima tamno-smeđu do crnu boju. To su, prije svega, travne površine-dobri planinski pašnjaci koji zauzimaju veliki prostor na južnoj, jugozapadnoj i sjevernoj strani ovog područja (Turkova livada, Mala Gora, Brahim Breg, Kula, Vlahovi, Cmiljevica, Piskavica, gradina i dr.).

Na ovom tipu zemljišta u višim vlažnim područjima nailazimo na bukovo-jelove šuma (osobito u rejonu izvorišta Ibra).

Rendzine - su se razvile na rastresitom karbonatnom supstratu (na glacijo-fluvijalnim nanosima) i naričito je dobro zastupljena na terasama i nanosima u Rožajama, Ibarcu i na čeonj moreni kod Zeleni. Zbog ekoloških uslova djelimično služi za ekstenzivnu poljoprivrednu proizvodnju, a djelimično i za prirodnu vegetaciju (livade).

Kambična tla - u odnosu na predhodna dva tipa automorfni zemljišta, predstavljaju dalji razvojni stadijum u evoluciji. Usljed veće vlažnosti u uslovima dobre aeracije, nastaju u tlu vrlo povoljni hidrotermički uslovi za intenzivniji tok pedogenetskih procesa. Najrasprostranjenija su: distrično smeđa (distrični kambisol), smeđe krečnjačko (kalkokambisol) i manjim dijelom crvenica (terra rosa).

Distrično smjeđa tla - formiraju se na kiselim stijenama pa se i nazivaju „kisjelo smeđa tla“. Rasprostranjenost ovog tipa tla vezana je za prostiranje kiselih i silikatnih stijena na brdskom i planinskom području. Šume (listopadne, mješovite ili četinarske) predstavljaju prirodnu vegetaciju za ove tipove zemljišta.

Smeđe krečnjačko zemljište - (kalkokambisol) rasprostranjeno je na krečnjačko dolomitnim podlogama, a i u područjima u kojima se smjenjuju sa krečnjačko dolomitnom crnicom naročito u višim zonama. Javlja se na raznim nadmorskim visinama i na blažim formama reljefa. Prirodna vegetacija ovog tipa tla je listopadna, mješovita ili četinarska šuma ili travne zajednice.

Crvenica - se nalazi na čvrstim krečnjacima i dolomitima, uglavnom iz doba trijasa, jure i krede. „Terra rosa“ se obično javlja u izdvojenim partijama i pokriva krečnjake (mezozojske starosti). Naročito je primjetan na krečnjačkoj zaravni Kamenice istočno od Rožaja.

Iz pregleda tipova zemljišta može se zaključiti:

- U suštini na krečnjaku se veoma teško formira zemljište, naročito na čiste krečnjake kakvi se javljaju u nižim djelovima prostora Opštine;
- Na nešto višim krečnjačkim terenima, zbog prisustva glina i drugih sastojaka, te slabije vodopropusnosti, formirala su se kvalitetnija zemljišta. Ona su, ipak, rastresita pa su idelna kao šumska zemljišta. Na pojedinim djelovima koji su nešto ravniji, ova zemljišta se mogu koristiti kao pašnjačka, livadska, a i oranička.
- U zonama škriljaca, zemljište se lakše formira zbog veće rastvorljivosti stijena, ali se ovo zemljište teško održava. Naime, zbog slabe vodopropusnosti, čak nepropusnosti podloge, sav atmosferski talog površinski otiče. Ova zemljišta zato, posebno na velikim nagibima, ne stižu da se učvrste, zbiju i usitne, pa su to loša, jalova i veoma skeletna zemljišta. Na ravnim terenima, preko škriljaca se razvijaju veoma pogodna i kvalitetna zemljišta. Na njima, na nagibima treba gajiti kulture koje ga učvršćuju i obogaćuju (krmno bilje, krompir itd.);
- Najrasprostranjenija su zemljišta koja pogoduju razvitku šumske vegetacije, travnih zajednica i malim dijelom zemljišta za ekstenzivnu poljoprivrednu proizvodnju. Ovakve pedološke karakteristike područja od davnina su determinisale bavljenje stanovništva stočarstvom i zemljoradnjom (uzgoj kultura koje odgovaraju za ovakvo zemljište i klimu), a takođe čine značajnu osnovu za razvoj šumarstva.

Na teritoriji Opštine Rožaje se ne sprovodi kontinuirano ispitivanje kvaliteta zemljišta. U Izvještaju o stanju životne sredine u Crnoj Gori za 2019.g. (Agencija za zaštitu životne sredine) se saopštava podatak o kvalitetu obradivog zemljišta pored saobraćajnice Berane-Rožaje (nijesu prikazane koordinate lokacije ispitivanog uzorka). Rezultati ispitivanja pokazuju da osim fluora (koji se pripisuje karakterističnom geohemijskom

sastavu zemljišta u Crnoj Gori, koje je prirodno bogato ovim elementom) vrijednosti svih ispitivanih neorganskih, kao i svih organskih, parametara evidentirani su u propisanim okvirima.

Hidrografija

Rožajske rijeke: Ibar sa svojim glavnim pritokama (Županica, Lovnica, Grahovska rijeka, Crnja, kao i pritoke Bukovice (Paučinska rijeka i Mala rijeka) formirale su doline u čijim ravnim djelovima i bližem i širem priobalju su formirana mozaično pozicionirana sela koja, u sintezi, čine prostorno najvredniji resurs Rožajske opštine. Ovi slivovi su skoro iskonske čistote, što je jedna od razvojnih konstanti.

Visoko planinski reljef se odrazio na malu dužinu riječnih tokova i na velike i jake oscilacije padova na uzdužnom profilu njihovih korita.

Ibar: je najznačajnija hidrografska vrednost Opštine, jer se skoro sva nalazi u okviru njegovog užeg i šireg slivnog područja. Zvanicno izvoriste Ibra je vrelo Ibra, na koti približno 1240mnm a njegov istek iz crnogorske odnosno rožajske teritorije na koti od 760mnm. Visinska razlika njegovog glavnog toka je 480m pa on, u odnosu na to i na kolicinu vode, predstavlja i značajan energetski potencijal. Sa njegovog izvorista, čvrsto gradsko jezgro i prigradska naselja Rožaja se snadbeavaju vodom. U samoj njegovoj čelenci - lepezastom slivu, vlada iskonska čistota koju ovaj Plan naglašava kao resurs od posebnog interesa, te ga kao takvog i u toj funkciji treba učiniti trajnim.

Morača: izvire u selu Bandžov na visini od približno 1470mnm a uliva se u Bjeluhu, na koti približno 1250mnm. Na njenom samom izvoristu je selo Bandžov koje, u novije vrijeme, postaje i turistička destinacija za sve one koji kao izazov doživljavaju Hajlu - njene litice, njene vidike, njene ljeti cvjetne prevoje i amfiteatre a zimi ambijente nedirnutih stadiona snijega, čija turistička varolizacija tek predstoji. Selo Bandžov, je i sasvim izvjesna opasnost po ekološku čistotu ovog vodotoka, pa je nužno planirati-projektovati i uraditi siguran sistem ekološke zaštite(otpadne vode i čvrsti otpad).

Bjeluha: izvire ispod samih sjevernih stijena Hajle, uža lokacija Grope na visini od 1910mnm. Njeno ušće u Ibaru je na koti 1164mnm, što čini visinsku razliku od 746m. Ovalika denevilacija i značajna količina vode čine osnovu za formiranje male hidroakumulacije sa derivalacionim energetskim sistemom. Sam recni tok Bjeluhe je i granica planiranog lovišta „Hajla“.

Suvovara: samo ime upućuje da je u dobrom dijelu godine ovo vodotok bez vode ,pa sa aspekta te suštine i nema vecih razvojnih značaja. Njen sliv ide sa pozicije Petkovog dola i Mokrog dola ispod same Cmiljevice, što je sve van administrativnih granica prostornog obuhvata ovog Plana.

Županiu: Nju čine izvorista „Lokva“ ispod Stupča brda kao lijevi krak i izvorista u čelenci Skrivene-oba izvan administrativne granice opštine.

Nosi zvanični naziv od Marin groba, kota 1184mnm. Teče pitomom dolinom između padina Cmiljevice i Bisernice sa desne strane i padina Kačubera, Bila, Omerove glave, Stražnice, Sumove glave, Grebena srednjeg brda, slijeve strane a uliva se u Ibar na poziciji Dimiškin most, kota 1043mnm. Na njenim neposrednim obalama, užem i širem priobalju, formirale si se seoske naseobine: Đuranovica Luke, Bogaje, Koljeno na lijevoj obali i Kalače sa svim svojim zaseocima, Radeva mahala, Baza i Rasadnik na desnom priobalju. Ovom dolinom, od Berana, ulazi glavna saobraćajna arterija Ibarska

magistrala, pa sve skupa-poziciono, saobraćajno, demografski, agroproizvodno, agroturistički, predstavlja jedan od najznačajnijih prostornih resursa za budućnost.

Sam osnovni riječni tok meandrira i pri velikim vodama izlazi iz svog korita, te na taj način imobilizira značajne površine poljoprivrednog i građevinskog zemljišta. U odnosu na to, njeno korito treba ispraviti-regulisati-kinetirati, kako bi ona bila u funkciji razvoja ovog prostora, a ne njeno ograničenje, kakvo je danas.

Pored njenog uređenja bilo bi korisno, desnom obalom uzvodno, planirati putnu komunikaciju koja bi operativno povezala desno priobalje sa Ibarskom magistralom i stvorila saobraćajni osnov za valorizaciju njenih resursa.

Njene vode, koje su u samom izvorištu čiste, postojeće naseobine i novoformirane privredne jedinice ugrožavaju otpadnim vodama i čvrstim otpadom. Rješenje je u izgradnji zatvorenog kanalizacionog sabirnog sistema sa obe obale i upuštanje u kanizacioni sistem Ibra.

Glavne pritoke su joj-Bogajska rijeka u čijem slivu je Bogaje i Rečica, sa selom Koljenom. Izvorišta ovih dviju rijeka su visoko na padinama Kodžurovca, Rožajskog vrha, Cmiljevice, Bisernice. Ovaj prostor je i značajno šumsko, poljoprivredno i turističko područje. Iako administrativno podijeljen između Rožaja i Berana, razvojno, u racionalnom pristupu, nije djeljiv.

Najznačajnije lijeve pritoke su Dražički potok, Pajev potok i Gusnička rijeka. U slivu gusničke rijeke je naselje Kalače sa svojim zaseocima.

U prostoru ovog sliva već se formira privredna i stambena struktura:

- turistička (Turjak sa skijalištima, Bogaje, Grand hotel, Duga ...)
- proizvodna (primarna i finalna prerada drveta, ljekobilje, šumski plodovi...)
- uslužna (Pošta, Benzinska pumpa, šoping centar Wahels..)
- obrazovne (Osnovna škola Skarepača i Kalače...)

Naselja ovog sliva nijesu situirana adekvatnom infrastrukturuom-putnom, komunalnom, energetskom i vodnom, što je kako egzistencijalni tako i razvojni limit.

Karakteristika sadašnjeg korišćenja prostora dobija stihijske razmjere, što objektivno ugrožava njegov potencijal u cjelini. Nužno je hitno stvoriti planske uslove za cjelovito opremanje i izgradnju ove destinacije, a posebno u užem pojasu Župaanice, sve do magistrale.

Nurkovski potok: formira se u samoj izvorišnoj lepezi ispod vrha Striževci (kota 1352 mnm). On centralno ide kroz Seošnicu u gornjem i srednjem dijelu i u samom podnožju Bačevac. U gornjem toku je bujućnog karaktera jer mu oblik sliva (lepeza) omogućuje da sa nezaštićenog terena pri jačim intenzitetima padavina sve vode u jednom momentu dođu na jedno mjesto na koti 1065mnm u Gornjoj Seošnici. I njegove vode se kontinuirano ugrožene od postojeće naseobine, pa je nužna odgovarajuća projekcija i izgradnja kanalizacionog sistema.

Naselje Seošnica, koje se formiralo u njegovom slivu, posjeduje sasvim solidne poljoprivredne potencijale, čija valorizacija tek predstoji. Uslov je poboljšanje i izgradnja adekvatne putne, energetske i vodovodne infrastrukture.

Greben Bačevac, na desnoj obali, i Srednje brdo, na lijevoj obali, su posebno privlačni za lokaciju turističkih sadržaja tipa vidikovaca sa pogledom na grad i svoje najmarkantnije okruženje: dolina Župaanice, Bisernica, Hajla, Ahmica i Ruusolija.

Hamzića potok: je lijeva pritoka Ibra a uliva se u centru Suhog polja. Formira se na prostoru Borove glave i teče kroz sjeverni dio Seošnice. I on ima manje osobenosti bujice. Ima funkciju vodosnabdijevanja i navodnjavanja a njegovu čistotu, treba zaštititi čitavim tokom.

Lovnička rijeka, Čosovska rijeka i Sredjanski potok: Lovnička rijeka, formira se u ataru sela Lovnice i čine je više potoka sa padina: Nebeska soha, Crni krš, Borike, Hodžino brdo, Vlahovi. Ona teče od pravca sjeverozapad ka pravcu jugoistok, gdje se u samom gradskom jezgru uliva u Ibar. U njenom gornjem, užem slivu, su sela-Gornja i Donja lovnica, Ramovići, jugozapadni dio Klanca, a u donjem prigradsko naselje Hurije i staro jezgro grada Bermahala. Njene glavne pritoke su Čosovica u čijem slivu je selo Čosovića i Sredjanski potok u čijem slivu su Sređeni i Buboviće.

Vode Lovničke rijeke i njenih pritoka su ugrožene otpadima gravitirajućih naselja. Poseban konflikt sa ovim vodotokom odvija se u njenom donjem toku: nerazumna stambena i druga gradnja nad samim njenim tokom i neposrednim obalama, fekalne vode i čvrsti otpad.

Grahovska rijeka: Čine je Baščanski potok i Lučki potok. Sa pozicije Sastanci teku pod imenom Grahovska rijeka, koja se uliva u Ibar, iznad zelenskog mosta.

U gornjem slivu Grahovske rijeke odnosno Lučkog i Baščanskog potoka, formirane su naseobine: Lučice, Grižica i Bašča. Na čitavom prostoru, mozaično su pozicionirani njihovi zaseoci koji imaju zbijeni ali i rasuti prostorni raspored. U topografskom smislu, gornji sliv, uzvodno od mjesta sastanci ima oblik lepeze koji je jedan od osnovnih parametara bujičnog područja. Pored oblika sliva ovaj prostor je relativno slabo pošumljen pa je i to uz intenzitet padavina potencijal za bujične vode. Imajući u vidu ove parametre kao i činjenicu relativno gušće naseljenosti te izražene agropotencijale, nameće se potreba antierozivne zaštite, tim prije što su u bliskoj prošlosti uticaji bujičnih voda bili veoma vidljivi a posebno u području Grahovača.

Gornji dio sliva je izuzetan agropotencijal što mu omogućuje: izdašnost obradivih i pašnjačkih površina, bogastvo voda, solidan demografski potencijal. Na visočijim pozicijama, sa dugom tradicijom, formirane su katunske naseobine koje su veoma dobra tehnološka osnova, posebno za stočarsku proizvodnju, štalsko-pašnog tipa-koja pretpostavlja intenzivno štalsko gajenje van vegetacionog perioda a katunsku ispašu u toku kasnog proljeća, ljeta i rane jeseni. Pored agroosnove ovaj prostor posjeduje i značajne turističke resurse koji, u komplementarnoj vezi sa eko hranom, mogu biti dobra razvojna šansa. Turistička osnova se bazira i na orografskim izdancima: Radulova glava, Lom, Rudnica, Sohe, Kosmatica i na samom sjeveroistoku Gola brda, Gospodin vrh i u njihovom podnožju plato Rujišta sa jezerom. Ovakvi resursi omogućavaju-ljetnji turizam, zimski turizam, seoske idile, biciklizam, paraglajding.

U srednjem dijelu ovog sliva pozicioniran je jedan dio sela Grahova, preciznije njegov jugo-zapadni dio koji može biti sastavni dio komplementarnog razvoja integralnog prostora sliva Grahovske rijeke. Na ovom dijelu, posebno je izražen poljoprivredni potencijal-povrtnarski, ratarski i stočarski, jer za sve to ima dovoljno prostora od Crnog vrha do Zelenskog brda.

Posebni razvojni limit i ovog prostora je nedostatak adekvatne infrastrukturne osnove (putne, energetske, vodovodne). Formirano vikend-naselje Grahovača je i turistički embrion podignut bez odgovarajućih planskih proporcija, pa je nužna njegova prostorno planska sanacija i projekcija.

I Grahovačka rijeka, na čitavom svom toku poprima karakter ugroženosti od podignute stambene i druge strukture, što je najviše izraženo na prostoru Lučica i u samom vikend-naselju Grahovača.

Najnižvodniji dio sliva je i dobar dio prostora Šušter koji se saobraćajno, jedino, racionalno, može povezati iz same doline grahovačke rijeke, ili preciznije sa pozicije gdje se od puta uz grahovačku rijeku odvaja put za Grahovo.

Paučinska rijeka: Paučinsku rijeku čine Bačanski potok, Rikavac i Rijeka. U ovom slivu mozaično su raspoređene seoske naseobine kako na desnom tako i na lijevom priobalju, odnosno u samoj izvorišnoj čelenci. Sam raspored seoskih kuća stvara problem putne komunikacije, što se može riješiti racionalnim planerskim pristupom.

Mala rijeka: izvire ispod Gradine a njeno izvorište se može smatrati izvor-Bukovice kao svoj, po pravcu, najduži dio. U slivu Male rijeke formirano je više zaseoka Bukovice. Svi su oni u širem priobalju i u relacijama od 100-200m visinske razlike od samog korita male rijeke. Ovaj prostor karakterišu: šume, proplanci, livade, pašnjaci-naravno i bogatstvo izvora i potoka. Distanca od opštinskog centra je velika, za brzu i racionalnu komunikaciju, pa bi se uspostavljanjem nove putne komunikacije sa slivom grahvske i paučinske rijeke ova pozicija značajno popravila.

Bukovička rijeka: Bukovicu čine Paučinska rijeka i Mala rijeka, koje se na koti 1037mnm sastaju, na mikrolokaciji Begluk, Bukovica pod svojim imenom, teče dolinski ka istoku do ispod Lugova, gde na koti približno 940mnm skreće na jug i klisurom - kanjonom, uliva se u Ibar na koti 848mnm. Visinska razlika od 189m kao i znatna količina vode, predstavljaju zavidan hidroenergetski potencijal. Planirana hidroakumulacija na Ibru čija je kota normalnog uspora 971 mnm, angažuje i jedan dio kanjona Bukovice. Međutim, širi sliv (Paučinske i Male rijeke) predstavlja neiskorišćeni hidroenergetski potencijal, što treba da bude predmet detaljnijeg istraživanja i projekcije. Visine kanjonskih strana kreću se u prosjeku oko 150m. Ovaj kanjonski tok, fizički dijeli značajni deo prostora opštine što predstavlja komunikacionu barijeru između Radetine i Vuče, odnosno naseobina Radetine, Malindubrave i Črnče. Kanjonski dio je i turistička atrakcija, a bogatstvo ribljeg fonda uz turističke izazove i energetski potencijal upotpunjuje opšti spektar njenih vrednosti.

Potoci lijevog priobalja Ibra: Ispod vrhova i njihovih pitomih grebena (Gospodin vrh, Sinanov krš, Crni vrh) teku potoci: Duhla, Mukov potok, Lučanski potok, Aćimov potok, Lekića potok, Duboki potok, Savića potok. Njihov tok je sezonski-povremen ali su njihove doline i kanjoni veoma vidljivi u prostoru.

Rijeka: je desna pritoka Ibra i granični vodotok između Crne Gore i Srbije, a njeno ušće u Ibar je i najniža kota (760mnm) rožajske opštine.

Magarica: Ovu rijeku čine više potoka čija su izvorišta ispod samih grebena Malinjaka (1411mnm) i Borovara (1266mnm). Zaseok Džudževići je na njenim središnjim obalama a njen sastav sa Bačanskom rijekom je u Kajevićima, na koti 836mnm, odakle produžuju zajedno i ulivaju se u Ibar kod škole u Baču. Njeni izvori i ona su potencijal za, vodosnadbivanje, navodnjavanje, gravitirajućih naseobina. Njene vode su čiste, ali i počinju bivati ugrožene što se mora regulisati odgovarajućim zaštitnim tehnologijama.

Bačanska rijeka: nastaje u samoj lepezastoj čelenci, čiji krajnji vertikalni obod čine: Jelačko brdo, Rukatke, Česmina livada (1550mnm), Paljevine, Priftova livada (Prevoj i Dorovar). Sliv Bačanske rijeke predstavlja i značajno šumsko bogatstvo i potencijal za

minielektrane. Na obalama njenog donjeg toka pozicionirani su zaseoci Baća, čije otpadne vode narušavaju njenu čistotu.

Njeguški potok: Ovom potoku više bi prilično naziv rijeka, jer bi mu po površina sliva, dužini i količini vode, takav naziv bolje odgovarao. On se formira sa velikog slivnog područja čije su krajnje tačke Crni (vrh kota 1617mnm) i dio granice - Vododelnice sa Kosovom (kota 1766-1864mnm) a zatim na jugu Vučiji krš, Bjeluha. U njegovom slivu je značajno šumsko bogastvo koje je ujedno i rezervoar i zaštita njegovih voda.

Balotiska rijeka: formira se u visoko planinskoj čalenci ispod prevoja Kula na jugu, a zvanično nosi svoje ime od sastava potoka, Suvača i Ljubuški potok (kota 1586mnm). Njeno ishodište je Ibar na pocijiji Hajrat na koti približno 950mnm. U njenom srednjem priobalju formirana su naselja Balotići i Plunci, a u svom donjem toku, njena morfologija ima i kanjonski karakter. Njen gornji sliv je obrastao ekonomskim šumama, koje dopunjuju njenu integralnu upotrebnu vrednost. I ovom bistrom vodotoku nužna je ekološka zaštita kao osnov trajanja njenih najvažnijih vrednosti (voda za piće, voda kako roba, voda za navodnjavanje, njeni oblici kao turistički motivi, ribolov...)

Plunski potok: ima relativno mali sliv. Njegove gravitacije su padine: Strmenjača, Gole strane, Žarine, Šulan. Značaj za Plunce više imaju njegovi izvori nego njegov glavni tok, koji često i presuši. Po svojim karakteristikama spada u ponornicu i jedina je ponornica u Rožajskom kraju. Posebno je karakteristična njena krečnjačka klisura-kanjon, duga 2,3 km, od izvora do ušća u Ibar.

Crnja: nosi naziv od sastava rijeke Bukeljke i Lazanske rijeke na koti 1234mnm. Njen glavni tok, do ušća u Ibar na poziciji Zeleni, kota približno 1000mnm ima dolinski karakter. Gornjim dijelom ove doline izradjen je "Pečki put" a u srednjem i donjem dijelu, lijevom priobaljem, radi se dio obilaznice Ibarske magistrale. Medjutim, od kote 1124mnm, prirodni i racionalni saobraćajni koridor je neposredna desna obala, sve do pozicije gdje Crnja presijeca Ibarsku magistralu (Zeleni). Glavne pritoke Crnje odnosno njene sastavnice: Lazanjska rijeka i Bukeljka, su u stvari integralni sliv Crnje, kao izvedene forme.

Lazanjska rijeka: formira se u amfiteatru Štedima, koji je ograničen sa juga, samim prevojem Štedim, sa jugozapada vrhom i grebenom Ahmice, sa zapada Crnim vrhom i njegovim sjevernim grebenom sve do Suvog vrha i njegovog grebena do sastava sa Bukeljkom. Jugoistočno slivno područje je Rusolija, a istočno i sjevero-istočno, grebeni Rusolije, i samo razvođe uz Pečki put, sve do Dacića. Visinska razlika, glavnog toka, Lazanjske rijeke, između 1480mnm i 1234mnm, od 246m, uz značajnu količinu srednjeg godišnjeg protoka vode ukazuje na sasvim solidan hidroenergetski potencijal. Aktualnost korišćenja ovakvog hidroenergetskog potencijala, u integralnoj turističkoj valorizaciji Štedima još više dobija na značaju, jer bi konzum tako proizvedene energije bio na lokalnom nivou.

Rijeka Bukeljka: Je lijeva sastavnica Crnje, a njeno krajnje i najvišije izvoriste je „Pas Hile“ ispod samog prevoja Čafa Hajle (kota 1884mnm), na Kosovskoj teritoriji. Njen srednji tok je šumovito područje dominantno sa smrčom i peto igličavim borom, (Pinus Peuce - Molika). Na donjem toku i lijevom priobalju formirana je naseobina gornji Bukelj. Ovaj sliv je prirodna i tehnološka veza, zimsko turističke strukture na relaciji: Rusolija→Štedim→Crni vrh→Muratov vrh→Hal→Carine→Ibarac - kao krajnje gradsko iskodište ove buduće turističke arterije.

Peškovski potok: formira se u ataru sela Peškovići i čini osnovnu pritoku Ibarca. Ekološku zaštitu voda Ibarca treba početi upravo u Peškovicima, primjenjujući klasične provjerene tehnologije, zaštite od zagađenja ovakvih voda.

Ibarac: se formira od potoka ispod samog vrh Maje Malsorit (kota 1974mnm) na jugu, Maja bergut (1653mnm) na zapadu i grebena Peškovskog krša, na istoku. Iskodište Ibarca je prigradsko naselje Ibarac, odnosno samo gradsko jezgro Rožaja, gde se uliva u Ibar na koti približno 1000mnm. Na obalama donjeg dijela Ibarca, formira se naselje zbijenog tipa, a kako se radi o prirodnom koridoru za povezivanje i integrisanje ovog prostora sa samim centrom Rožaja, biće potrebno planirati i projektovati propuzivnu putnu komunikaciju, koja će obezbijediti komforne saobraćajne tokove, kako za sadašnje tako i za buduće urbane zahtjeve Rožaja.

Jezera: Ovaj prostor priroda nije obdарила stajaćim - jezerskim vodama. Jezero Blato, šire poznato kao Rujište je kao „endemit“ iz minulih epoha, pa ga treba ljubomorno sačuvati ali i unaprediti kao punkt ekskluzivnog turističkog razvoja.

Ljekovite-hladne mineralne vode

Izvor kod Đurenovića luka: blizu motela „Turjak“, na 1150mnm, ima 3-4 hladna difuzna disperziva. Sad je to ružinirani hidroobjekt u vidu pregradnog betonskog zida sa četiri mala otvora za uglavljuvanje lula. Kaptaža je nestručno izrađena, pa mineralna voda podavire ispod temelja zida i neregulaciono se izliva. Izvor je prslinskog tipa te mu je izdašnost mala (0,050-0,089 lit/sec/180-320 lit/h/4320-7689 lit/dan- mjereno 29.X 1975. godine). Međutim 27.V 1980 dostigla je 0,100 l/sec odnosno 360 lit/h. Naglašeno je kisjelog ukusa. Uvećano prisustvo CO₂ i gvožđa upućuje na njenu ljekovitu prirodu koja je nedovoljno ispitana. Prioritet treba biti njeno kvalitetno kaptiranje uz primjenu metoda bušenja.

Kalački izvor (Kisjeli izvori, Rožajski izvori): na 7km od grada prema Đ.lukama, pored Ibarske magistrale. Hidrološki nijesu ispitani, osim hemijske provizorne analize. Voda je kalcijum gvožđevita i slankasta, a po nekim podacima i radioaktivna. Još od 1919 koristi se u ljekovite svrhe.

Županica (Slana voda): Ima pokazatelja koji ukazuju da je dno doline ove rijeke, od Đ. Luka do Dimiškina mosta, pod mineralizovanim alkalnim izvorima. Izvorišta su rasuta, a isticanje dezorganizovano, osim u blizini OŠ „Skarepača“, gdje su 1986. godine izvršena bušenja u hlorigitima. Iz termita u vidu kratke (30 cm) poluzatvorene i već oksidacijom nagrizene gvozdene cijevi, na svake 2-3 sekunde izbija rashladna voda čija se izdašnost može procijeniti na oko 0,050 lit/sec ili 180 lit/h. Ima pH vrijednost 8,3 i osjetno slan ukus. Ima indicija da su takve vode i bogajskih izvora. Vodu Županice ljudi su nekada koristili za liječenje kožnih bolesti, povreda, bolova u stomaku, a kao zagrijanu protiv išijasa i reumatizma.

Slana bara: Izvorište je u selu Bašča u dolini Grahovačke rijeke u obliku tri disperziva od kojih su dva, prije 1985 godine, zatrpana. Po hemijskom sastavu su zemnoalkalni sa primjesama hlorigida

Izvorišta - izvori

Na prostoru Opštine Rožaje, evidentirana su izvorišta-izvori, odnosno njihov: naziv, pripadnost sliva, kordinatna pozicija, nadmorska visina, kapacitet. Ovaj hidrološki resurs

INSTITUT ZA RAZVOJ I ISTRAŽIVANJA U OBLASTI ZAŠTITE NA RADU
- Sektor za ekologiju -
PODGORICA

Cetinjski put b.b., Podgorica, tel.: 020/265-279; 265-550; fax.: 020/265-269; www.iti.co.me; office@iti.co.me

je važna, egzistencijalna i razvojna komponenta ovog prostora (voda za piće, voda kao roba...).

Tabela 2.1. Pozicija i izdašnost postojećih izvora-izvorišta (Izvor: Izvještaj o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu za PUP Rožaje, 2012.g.

R.br.	Naziv	Sliv	Koordinate		Nad.visina	Srednji kapacitet l/sec	Datum mjerenja
			x	y			
1	Vrelo Ibra	Ibar	4.739,6	7416,05	1250	400	23/10/79
2	Česma katuna Pas	Biserničin potok-Županica	4740,55	7426,3	1450	0,60	23/10/79
3	Dobro buče	Biserničin potok-Županica	4740,5	7425,6	1420	0,30	23/10/79
4	Bisernica	Suvovara-Vrelo ibra	4740,05	7423,95	1520	0,50	23/10/79
5	Ljuti palj	Rečica-Županica	4742,7	7425,0	1380	0,60	23/10/79
6	Kočine	Rečica-Županica	4742,10	7423,45	1410	0,80	23/10/79
7	Džakovica	Županica	4742,0	7421,65	1640	0,50	23/10/79
8	Skrivenski potok	Županica	4742,75	7421,00	1440	0,40	23/10/79
9	Izvor	Županica	4744,50	7421,00	1300	0,30	23/10/79
10	Turjak		4746,55	7424,00	1140	0,30	23/10/79
11	Kisjela voda	Županica	4746,00	7424,60	1050	0,15	23/10/79
12	Velikina česma	Županica	4744,90	7424,80	1290	0,50	23/10/79
13	Bikorovača	Županica	4746,55	7424,70	1250	0,20	23/10/79
14	Rečkovića korito	Županica	4746,80	7425,25	1195	0,80	23/10/79
15	Beljača	Županica	4747,35	7425,40	1250	0,30	23/10/79
16	Džogovača	Županica			1352	0,20	23/10/79
17	Žunjača	Županica	4746,20	7427,05	1205	0,80	23/10/79
18	Džogov potok	Županica	4746,40	7426,65	1195	1,00	23/10/79
19	Studena voda/Koljeno	Županica	4743,25	7427,45	1135	1,20	
20	Koljensko brdo/Koljeno	Županica	4743,35	7426,20	1170	1,00	
21	Sait Dedeić/Koljeno	Županica	4744,30	7428,60	1100	0,50	
22	Završko brdo/Koljeno	Županica	4742,95	7429,00	1250	0,80	
23	Vrelo/Seošnica	Nurkovska r.-Ibar	4746,65	7427,90	1620	0,40	07/09/79
24	Bunarovi/Seošnica	Nurkovska r.-Ibar	4746,55	7428,40	1640	0,15	
25	Drkin potok/Seošnica	Nurkovska r.-Ibar	4746,30	7428,15	1600	0,30	
26	Redžova voda/Seošnica	Nurkovska r.-Ibar	4746,00	7425,80	1580	0,20	
27	Česma/Seošnica	Nurkovska r.-Ibar	4745,55	7428,90	1560	0,20	
28	Mičija/Seošnica	Nurkovska	4745,25	7429,30	1520	0,20	
29	Čosovsko vrelo	Lovnička r.	4752,90	7427,20	1300	60,00	10/09/79
29	Gnjili krš/Čosovica	Lov.rijeka	4752,95	7427,65	1350	2,50	
30	Vignjašta	Lov.rijeka	4752,30	7427,65	1260	0,30	
31	Vrelo/G.lovnica	Lov.rijeka	4750,30	7427,70	1220	1,20	

INSTITUT ZA RAZVOJ I ISTRAŽIVANJA U OBLASTI ZAŠTITE NA RADU
- Sektor za ekologiju -
PODGORICA

Cetinjski put b.b., Podgorica, tel.: 020/265-279; 265-550; fax.: 020/265-269; www.iti.co.me; office@iti.co.me

32	Izvor/D.lovnica	Lov.rijeka	4750,45	7428,75	1180	0,80	
33	Izvor/D.lovnica		4750,10	7429,00	1160	0,60	
34	Vrelo/Zloglavlje		4750,20	7429,00	1260	2,00	
35	Zaim Pepić/Zlog.		4749,00	7426,55	1260	0,30	
36	Izvor korita/Zlog.		4749,30	7426,80	1280	0,20	
37	Izvor/Zlog.		4749,15	7428,20	1125	0,50	
38	Izvor/Zlog.		4748,25	7428,45	1120	0,30	
39	Izvor/D.lovnica		4748,80	7429,30	1040	0,60	
40	Honsičko vrelo/Izvor Nurk. rijeke	Nurk.rijek-lbar	4748,10	7428,10	1310	1,50	
41	Gusničko vrelo	Županica	4748,00	7426,70	1280	1,00	
42	Izvor/Honsići	Lov. rijeka	4748,35	7427,50	1320	1,00	
43	Vrelo/D.lovnica		4748,00	7429,80	1160	1,00	
44	Vrelo/D.lovnica-mlin		4748,00	7429,60	1140	6,00	
45	Vrelo/D.lovnica		4747,20	7430,40	1095	0,80	
46	Toplik/D.lovnica		4747,25	7430,70	1080	3,00	
47	Urije		4746,90	7431,25	1075	0,30	
48	Izvor/Urije		4746,60	7437,30	1070	0,20	
49	Urije/TT1194		4746,40	7431,60	1070	0,40	
50	Dobra voda/Sredjani		4746,90	7429,50	1180	1,50	
51	Bebutovac/sredjani		4746,15	7429,85	1120	2,00	
52	Česmica/sredjani		4745,70	7430,15	1100	0,15	
53	Dobra voda/Klanac-Bašča	Grahovača	4749,85	7430,15	1390	0,25	07/09/79
54	Meho Murić/Klanac		4748,70	7430,25	1300	0,15	
55	Rasim Murić/Klanac		4748,75	7430,75	1250	0,15	
56	Šučo Ramović/Lovnica-klanac	Lov. rijeka	4747,90	7430,10	1180	0,20	
57	Lisak/Bašča	Grahovača	4753,70	7428,40	1470	3,50	12/09/79
58	Livadak/Bašča		4752,10	7428,65	1420	3,00	
59	Jele/Bašča		4752,95	7428,70	1410	3,00	
60	Dobrica/Bašča		4753,15	7428,85	1400	2,50	
61	Vodice/Bašča		4753,10	7429,45	1300	2,00	20/09/79
62	Anina česma/Bašča		4752,60	7430,45	1390	1,50	12/09/79
63	Gornja česma/Molitva		4753,20	7429,20	1300	3,00	
64	Izvor Spasojevića/Bašča		4752,30	7430,00	1290	0,80	
65	Vrelo/Bašča		4752,20	7429,10	1320	1,50	
66	Jevro Ratković/Bašča		4751,65	7429,60	1290	0,50	
67	Uzvor/rijeka-bašča	Grahovača	4751,05	7429,15	1300	1,50	12/09/79
68	Velika česma/Grižica		4751,00	7431,75	1250	1,00	
69	Česma/Grižica		4751,60	7431,70	1210	0,80	
70	Kisjela voda/Bašča		4751,10	7430,65	1140	0,06	
71	Izvor/Lučički pot.		4751,70	7433,65	1350	2,00	
72	Izvor/Lučički pot.		4751,50	7433,70	1400	0,50	
73	Vrela/Lučice		4752,05	7432,35	1420	3,00	
74	Korita/Lučice		4750,85	7433,65	1450	1,50	
75	Vrela/Lučice		4749,90	7432,15	1180	5,00	
76	Kisjela voda/Lučice		4750,65	7432,75	1210	0,05	
77	Grahovska vrela/Grajovača		4748,65	7431,75	1080	8,00	
78	Grahovsko vrelo		4746,85	7432,75	1060	5,00	
79	Studeni izvor/B. crkva-Grahovo	Ibar	3748,35	7433,65	1210	0,30	14/09/79
80	Miloševska	Ibar	4748,65	7434,60	1230	0,30	

INSTITUT ZA RAZVOJ I ISTRAŽIVANJA U OBLASTI ZAŠTITE NA RADU
- Sektor za ekologiju -
PODGORICA

Cetinjski put b.b., Podgorica, tel.: 020/265-279; 265-550; fax.: 020/265-269; www.iti.co.me; office@iti.co.me

	česma/B.Crkva						
81	Tetrijebov krš/vršine-B.Crkva	Ibar	4749,70	7433,90	1460	0,80	
82	Česma Duboki potok/D.Biševo	Duboki potok	4748,70	7435,50	1200	0,50	
83	Vrelo/Gosp.vrh	Mukov potok	3752,20	7434,70	1390	0,80	
84	Izvor/Duboki potok-Biševo	Duboki potok-ibar	4749,15	7435,15	1210	0,20	
85	Izvor /Duboki potok-D.Biševo	Duboki potok-Ibar	3749,30	7435,20	1215	0,60	
86	Izvor/Sinan. luke	Biševo	4750,50	7435,45	1220	0,30	
87	Studenac/Biševo	Seličin potok-ibar	4750,10	7435,60	1150	1,50	
88	Vrelo/Čolović Rušo-D.Biševo	Duboki potok-Ibar	4749,75	7435,65	1140	0,80	
89	Izvor Djozovića mahala/Biševo	Mkhov potok-Ibar	4751,70	7436,55	1140	0,25	
90	Izvor javor/Biševo	Mukov potok-Ibar	4752,05	7436,20	1180	0,50	
91	Izvor /Rožaje-Tutin/Biševo	Mukov potok-Ibar	4752,10	7436,90	1100	0,20	15/09/79
92	Studenac/M.Crnokrpe	Bukovička r.	4752,40	7437,60	1120	0,40	
93	Jasikovac/Jasikovac-Crnokrpe	Bukovička r.	4753,25	7438,05	1080	0,15	
94	Izvor Crnokrpe	Bukovička	4753,95	7438,25	1040	0,20	
95	Čokrljska česma	Bukovička	4753,55	7435,85	1280	0,50	14/09/79
96	Usovište-Usovski p.	Bukovička	4759,00	7430,20	1460	0,50	17/09/79
97	Vrelo-Izvorište matijašev potok	Bukovička	4757,25	7430,95	1520	0,50	
98	Velika česma/S.Rijeka	Bukovička	4758,50	7433,05	1280	0,50	
99	Ljubova česma/kamenjača	Bukovička	4757,90	7432,85	1260	0,20	
100	Vodica/Bukovica	Bukovička	3757,10	7433,15	1120	0,20	
101	Bunarići/S.Rijeka	Bukovička	4757,45	7433,40	1200	0,30	
102	Toplik/Kačari	Bukovička	4755,30	7433,55	1240	0,40	
103	Lazovi/Kačari	Bukovička	4755,00	7434,40	1180	0,30	
104	Jevremova česma/Tiganji	Bukovička	4755,15	7435,50	1100	0,40	
105	Modro polje/Reparica	Bukovička	4756,50	7434,55	1200	0,30	
106	Vrelo Šiljak/Kačari	Bukovička	3755,00	7434,00	1325	0,30	
107	Leskova česma/Šiljak	Bukovička	4755,15	7432,40	1300	0,20	
108	Fatina česma/Razdolje	Bukovička	4753,80	7433,90	1090	0,30	17/09/79
109	Hajdučka česma/Paučina	Bukovička	4753,00	7434,20	1280	0,50	
110	Liješće/Paučina-izvor potoka	Bukovička	4753,20	7433,90	1170	8,00	
111	Mačetin potok-izvor potoka/Paučina	Bukovička	4753,25	7433,10	1180	8,00	
112	Malo vrelo-izvor gluhi potok/Paučina	Bukovička	4753,65	7431,75	1240	0,60	
113	Meljovo vrelo-izvor potoka/Paučina	Bukovička	4753,85	7430,90	1280	5,50	
114	Česma i trnje/Paučina	Bukovička	4754,65	7431,90	1220	0,30	

INSTITUT ZA RAZVOJ I ISTRAŽIVANJA U OBLASTI ZAŠTITE NA RADU
- Sektor za ekologiju -
PODGORICA

Cetinjski put b.b., Podgorica, tel.: 020/265-279; 265-550; fax.: 020/265-269; www.iti.co.me; office@iti.co.me

115	Bačački potok-izvor potoka/Paučina	Bukovička	4754,20	7429,85	1350	4,00	
116	Jelenčica/Lom-Musina jama	Bukovička	4754,90	7428,10	1510	0,80	
117	Bukovo vrelo/Krstača TT 1758	Bukovička	4757,70	7429,85	1500	2,00	
118	Grlića vrelo-izvor G.potoka/Paučina	Bukovička	4756,40	7431,10	1280	6,00	
119	Kokina voda/Reparice	Bukovička	3756,70	7436,30	1220	0,20	08/09/79
120	Hodžina voda/Vučica	Dolovska rijeka	4755,90	7437,75	1160	0,70	15/10/79
121	Dpčoci/Jablanica	Ibar	4744,30	7444,30	1450	2,50	29/10/79
122	Vrelo/Bač	Ibar	4746,85	7443,35	1200	0,30	15/10/79
123	Meljovka/Bač	Ibar	4749,70	7442,35	960	0,10	19/10/79
124	Stublina/Bač	Ibar	4749,20	7442,15	975	0,10	15/10/79
125	Jeličeva česma/Bač	Ibar	4749,15	7442,50	930	0,30	
126	Rutovka/Bač	Ibar	4749,50	7443,05	830	0,30	
127	Kajevsko vrelo/Bač	Ibar	4750,20	7444,10	810	6,00	
128	Hajtaž kajevič/Bač	Ibar	4749,60	7444,35	980	0,40	
129	Zekov krš/kajeviči-Bač	Ibar	4749,25	7443,85	890	1,00	
130	Vrelo Džučevica/Bač	Ibar	4748,35	7444,20	1000	2,00	15/10/79
131	Izvor-Ovna/Bač	Ibar	4748,15	7444,51	1160	0,30	
132	Vakav-Giljevo polje	Balotska r.	4744,30	7438,50	1380	0,15	26/09/79
133	Udoline/Njeguši	Njeguška r	4746,00	7439,25	1090	0,30	26/10/79
134	Anđuša/Njeguši	Njeguška r	4744,35	7439,10	1520	0,20	
135	Vučji krš/Njeguši	Njeguška r	3738,70	7443,90	1460	1,00	26/10/79
136	Donje vrelo/Njeguši	Njeguška r	4746,55	7439,70	1060	1,00	
137	Gornje vrelo/Njeguši	Njeguška r	4745,90	7440,70	1100	0,80	
138	Vezirovka/Čukar/G.Besnik	Ibar	4748,55	7439,50	1005	1,00	
139	Hadžovka/G.Besnik	Njeguška r	4747,50	7440,25	1220	0,80	
140	Česma Ahmačevići/D.Besnik	Ibar	4748,70	7440,25	1005	0,80	
141	Kačapora/D.Besnik	Ibar	4749,05	7440,75	1090	0,40	
142	Kačapora TT 1096/D.Besnik	Ibar	4749,50	7441,25	1060	0,50	
143	Vrelo/Balotići	Ibar	4745,55	7435,45	1260	1,20	15/10/79
144	Adilovo vrelo/Teferić	Ibar	4745,15	7437,15	1250	3,50	
145	Toplik/Teferić	Ibar	3744,95	7436,75	1200	0,50	
146	Jeremija/Balotići	Ibar	4744,40	7437,00	1325	0,30	
147	Jasen Škale/Balotići	Bal.rijeka	4743,40	7437,30	1325	0,50	
148	Fejzić Džemail/Škale-Bal.	Bal.rijeka	4743,10	7437,40	1310	0,40	
149	Fejzić redžep/Balotići	Bal.rijeka	4742,40	7437,55	1200	0,30	
150	Bećovska škola/Balotići	Bal.rijeka	4742,60	7436,25	1250	0,30	
151	Dautović mahala/Balot.	Bal.rijeka	4742,85	7436,40	1170	0,30	
152	Mehovski stanovi/Balot.	Bal.rijeka	4743,00	7435,70	1320	0,50	
153	Dautović mahala-Pašo/Balotići	Bal.rijeka	4742,95	7436,15	1245	0,50	
154	Daut. mahala-Hajriz/Bal.	Bal.rijeka	4743,10	7436,40	1140	0,20	
155	Bunarovi-Plun.stanovi	Plunačka r	4743,10	7435,10	1264	0,10	
156	Izvorište Plun. rijeke	Plunačka r	4742,10	7434,60	1230	30,00	21/09/79
157	Kasum voda/Dacići	Plunačka r	4741,65	7434,25	1370	0,40	28/10/79
158	Studena voda/Dacići	Crnja	4740,10	7435,90	1640	0,50	
159	Česma-Ljaić Uka/K-Laz	L.rijeka	4737,95	7434,60	1400	0,20	21/09/79

INSTITUT ZA RAZVOJ I ISTRAŽIVANJA U OBLASTI ZAŠTITE NA RADU
- Sektor za ekologiju -
PODGORICA

Cetinjski put b.b., Podgorica, tel.: 020/265-279; 265-550; fax.: 020/265-269; www.iti.co.me; office@iti.co.me

160	Hakina česma/K-Laz	Laz.rijeka	4738,00	7434,95	1540	0,15	
161	Brakina česma/K-Laz	Laz.rijeka	4737,95	7434,40	1420	0,30	
162	Vrela/K.Laz	Laz.rijeka	4737,95	7434,10	1500	0,80	
163	Ljaić Mustafa/K.Laz	Laz.rijeka	4738,25	7434,25	1400	0,20	
164	Avdina česma/K-Laz	Laz.rijeka	4738,60	7434,30	1370	0,15	
165	Hajdukova česma/Peškovići	Ibarac	4739,75	7432,00	1320	0,50	
166	Lončeva vrtača/Muratov vrh/G.D.Bukel	Ibarac	4739,30	7432,25	1380	0,50	
167	Potok/G.Bukelj	Bukeljka	4737,80	7431,90	1480	0,50	
168	Studena česma/Peškovića krš	Ibarac	4738,50	7431,90	1460	0,50	
169	Bandžovska česma/Pešk.	Ibarac	4740,00	7431,50	1280	0,40	
170	Paljina/D.Bukelj	Ibarac	4737,90	7431,95	1280	0,30	
171	Jusufov breg/D.Bukelj	Crnja	4739,95	7432,30	1340	0,50	
172	Makija/D.Bukelj	Crnja	4739,80	7432,60	1350	0,40	
173	Bekini Hajrati/Ibarac	Ibarac	4741,80	7430,55	1230	0,50	23/10/79
174	Studenac/Ibarac	Ibarac	4741,60	7430,85	1230	0,80	
175	Malisorsko vrelo/Bjeluha	Bjeluha	4738,50	7426,85	1530	10,00	19/09/79
176	Turkova livada	Suvovara	4738,55	7425,60	1650	1,00	
177	Brahim reg-Gropa	Bjeluha	4736,35	7430,10	1800	0,80	
178	Žarina česma/Katun Rugovski konaci	Bukeljka	4736,20	7431,50	1810	2,00	
179	Studenac-Brahim breg	Bjeluha	4735,30	7431,00	2000	1,50	
180	Velike česme/Bandžov	Bjeluha	4737,95	7429,256	1365	1,50	
181	Biser voda/Bandžov	Bjeluha	4737,75	7429,10	1370	1,00	
182	Nikč Redžep/Bandžov	Morača-Ibar	4738,80	7428,75	1380	0,20	
183	Mirza-R.Ljaić/Bandžov	Morača-Ibar	4738,20	7429,10	1395	0,20	
Ukupno						674,98 lit/sec	

Za racionalno korišćenje ovih potencijala biće potrebna posebna elaboracija.

Jedan dio izvorišta je kaptiran u funkciji snabdevanja sa vodom za piće i sanitarne upotrebe:

- Vrelo Ibra (400l/sec) je kaptirano (1982.) za gradski vodovod kojim se snabdijevaju domaćinstva, mali dio prvrede i javne ustanove u gradu i prigradskim naseljima
- Izvorište Plunačke rijeke (30l/sec) je kaptirano (1965.) takođe za snabdijevanje gradskog i prigradskog dijela.

Na području opštine Rožaje postoje izgrađeni slijedeći seoski vodovodni sistemi:

- Vodovod "Malisorsko Vrelo"; izdašnost cca 40l/s; dužina cca 10km; broj potrošača cca 2000.
- Vodovod "Malindubrava"; izdašnost cca 10l/s; dužina cca 8km; broj potrošača cca 500.
- Vodovod "Honsići"; izdašnost cca 10l/s; dužina cca 0,5km; broj potrošača cca 500.
- Vodovod "Jablanica"; izdašnost cca 5l/s; dužina cca 5km; broj potrošača cca 500.
- Vodovod "Bač"; izdašnost cca 5l/s; dužina cca 5km; broj potrošača cca 500.
- Vodovod "Ćosovsko Vrelo"; izdašnost cca 50l/s; dužina cca 6km; broj potrošača cca 2000 (u izgradnji).

- Vodovod "Radetina"; izdašnost cca 5l/s; dužina cca 10km; broj potrošača cca 600.
- Vodovod "Biševo"; izdašnost cca 5l/s; dužina cca 0,5km; broj potrošača cca 200.

Seizmološke odlike regiona

Na osnovu Pravilnika o tehničkim normativima za izgradnju objekata visokogradnje u seizmičkim područjima (Sl.list SFRJ ,br.52/90) i seizmoloških karti SFRJ definisana su seizmička područja unutar SFRJ za povratne periode zemljotresa od 50,100,200,500,1000,10000 godina.

Na ovim seizmološkim podlogama se vidi da teritorija opštine Rožaje u zavisnosti od povratnog perioda zemljotresa pripada seizmičkom području sa stepenom seizmičnosti od VI-VIII stepeni MCS skale. Na narednoj slici data je seizmološka rejonizacija za očekivane zemljotrese za period od 500 godina.

Slika 2 - Privremena seizmološka karta teritorije SFRJ (dio za Crnu Goru) sa elementima očekivanog maksimalnog intenziteta zemljotresa, za povratni period od 500 godina (1987. godina). (Izvor: Sektorska studija za potrebe izrade PP R C SS-AE 4.12 ELEMENTARNE NEPOGODE I RIZIK OD TEHNIČKIH AKCIDENTATA,GTZ, Vlada RCG, RZUP, Univerzitet Crne Gore, Podgorica, april 2005)

Prema Privremenoj seizmološkoj karti teritorije SFRJ (dio za Crnu Goru) sa elementima očekivanog maksimalnog intenziteta zemljotresa, za povratni period od 500 godina (1987.god.) i Sektorskoj studiji za potrebe izrade PP R C SS-AE 4.12 ELEMENTARNE NEPOGODE I RIZIK OD TEHNIČKIH AKCIDENTATA,GTZ, Vlada RCG, RZUP, Univerzitet Crne Gore, Podgorica, april 2005., na području Rožajske opštine: Sve objekte na planskom zahvatu je neophodno projektovati u skladu sa Zakonom o izgradnji objekata (Sl.I.CG br. 19/25), te Eurokodom.

Biodiverzitet

Flora

Uzimajući u obzir sve prirodne uslove koje karakterišu rožajski kraj, može se sa sigurnošću konstatovati da obiluje velikom raznovrsnošću bilnog svijeta. Na rožajskim planinama, pored uobičajenih, vrlo su česte i tercijarne i endemične vrste flore.

Floristički sastav Rožaja razvijen je pod uticajem edafskih i klimatskih osobenosti ovog prostora. Za održivost i razvoj Rožajske teritorije, najveći značaj imaju vrste dendroflоре, odnosno šumski ekosistemi.

Raspored drvenastih vrsta, skoro zakonito, prati mikro-klimatogenu visinsku zonalnost: *Qercus ceris*, *Juniperus communis*, *Ostrya Careinifolia*-u nižim pozicijama sliva *Ibra*; asocijacije-fagetum montanum; *Picetum Excelza*; *Pinetum Heldraih*; *Pinetum Peuce*; *Picetum Subalpinum*; *Fagetum Subalpinum*; i na samim vrhovima Hajle, Ahmice i Rusolije-bor Krivulj (*Pinus Montana*) i klečica (*Juniperus nana*).

Planinski pašnjaci na kojima dominira busika (*Nardus Stricta*) i borovnica (*Vaccinium Myrtis*) nijesu precizno određeni nadmorskom visinom, već, drugim-mikron klimatskim, mikro edafskim i antropogenim faktorima.

Ljekovite biljke- registrovano je preko 300 biljnih vrsta koje se u farmakologiji označavaju kao ljekovite: hajdučka trava, uva, divlji duhan, kim, đurđevak, bukva, jasen, lincura žuta, kantarion, bunika, kleka, crni sljez, kamilica, gorka deteljina, gladiševina, jorgovan, vimenjak, malina, zova, lipa, borovnica, čemerika, divizma, dan i noć idr.

Jestive biljke-mogu se koristiti kao povrće, začini i voće, izvor biološki visokovrijedne i hemijski nezagađene hrane: samoniklo voće (lijeska, drijen, jagoda, divljaka, kruška, trešnja, trjina, ribizla, kupina, malina, borovnica...), zeljaste jestive biljke (sedmolist, kozlac, loboda, krasuljak, vodopija, medveđa šapa, graholika, divlja nana, kačun, štavalj, pucavac, kostriš, maslačak, kopriva...) i začinske biljke (sporiš, lukovi, kim, bradavičak, majčino zelje, divlja nana, divlji čaj, majčina dušica...).

Medonosne biljke- ima ih u svim kopnenim ekosistemima i u svim vegetacijskim pojasevima. Med od njih je visokog kvaliteta: drveće (jela, klen, gorski javor, breza, grab, bukva, jasen, smrča, munika, molika, bijeli bor...), žbunje (kiseljak, drijen, lijeska, glog, bagrem, šiputak...), zeljaste biljke (čičak, divlji duhan, konjski rep, crni sljez...).

Pečurke- Najvažnije vrste pečurki na planinama oko Rožaja su: poljski šampinjon, livadski šampinjon, anis šampinjon, biserka, crni vrganj, mrežasti vrganj, žuti vrganj, velika puhar, šumska puhara, stožasti smrčak, visoki smrčak, pravi smrčak, bukovača, slinavka, kestenjasti vrganj i dr.

Fauna

Životinjski svijet na teritoriji Rožaja odražava opšte osobenosti ovog dijela Crne Gore. Raznoliki uslovi staništa i različiti tipovi klime, u zavisnosti od nadmorske visine, u ovom regionu omogućavaju egzistenciju brojnim vrstama životinjskog svijeta, gdje se posebno izdvaja raznolikost insekata, ptica, sitnih i krupnih sisara, po kojima ovaj region spada među najbogatije djelove Balkana.

Zec, lisica, jazavac, kuna zlatica, vjeverica, srna, vuk, medved, divokoza-su stanovnici i ovog prostora.

Divlji golub, jerebica, tetrijeb, veliki tetrijeb, soko, ptice pjevačice, suri orao-su najzastupljenije vrste ptica.

Tokom istraživanja (2008. godine), entemološke faune ovog regiona. Konstatovano je prisustvo preko 260 vrsta insekata, od čega, samo grupa leptira (Lepidoptera) broji 45 vrsta, tvrdokrilci (Coleoptera) 45, opnokrilci (Chimenoptera) 38, dvokrilci (Diptera) 46, vilinski konjići (Odonata) 7 vrsta i ostale grupe. Iz svijeta vodozemaca (Amphibia) u Gornjem Ibru je zabilježeno prisustvo zakonom zaštićenih vrsta, kao što su: šareni daždevnjak (*Salamandra maculosa*), velika krstava žaba (*Bufo bufo*), zelena krstača (*Bufo viridis*), gatalinka (*Hyla arborea*), planinski mrmoljak (*Lissotriton alpestris*) i mali mrmoljak (*Mesotriton vulgaris*). Od gmizavaca (*Reptilia*) su prisutne, takođe, zaštićene vrste u našoj zemlji, a to su: slepić (*Anguis fragilis*), zidni gušter (*Lacerta muralis*), planinski gušter (*Lacerta vivipara*), livadski gušter (*Lacerta agilis*), zelembać (*Lacerta viridis*), barska bjelouška (*Natrix natrix*), riječna bjelouška (*Natrix tessellatus*), smuk (*Elaphe longissima*), šarka (*Vipera berrus*). U pogledu ornitofaune - ptice (*Aves*), područje Gornjeg Ibra je, takođe, jako raznovrsno.

Ribe -Rožajske rijeke nastanjuju slijedeće vrste riba: potočna pastrmka i mladica, lipljan i potočna mrena. Staništa riba su ugrožena nepropisnim ribolovom, zagađenjem voda organskim i neorganskim materijama, devastacijom vodotoka i sl.

Vizi (2007), na području Prokletija, kome pripada cio region Gornji Ibar, do sada je zabilježio 161 vrstu ptica, koje imaju različit status: stanarice, gnjezdarice, zimovalice i prolaznice. Planine Gornjeg Ibra (Hajla, Ahmica, Štedim, Rusolija, Kula i druge) su mjesta gniježđenja grabljivica i brojnih visokoplaninskih vrsta, kao što su: osičar (*Pernis apivorus*), kokošar (*Accipiter gentilis*), kobac (*Accipiter nisus*), zmijar (*Circaetus galicus*), sivi soko (*Falco peregrinus*), šumska sova (*Strix aluco*), veliki tetrijeb (*Tetrao urogalis*), lještarka (*Bonasa bonasia*), šest vrsta djetlića, među kojima i ugroženi tropski djetlić (*Picoides tridactylus*), kao i mnogobrojne šumske pjevačice. U sastojini bora krivulja, na Hajli, borave: crnoglava grmuša (*Sylvia atricapilla*), muharica (*Ficedula albicollis*), kamenjarka (*Emberiza cia*), šumska ševa (*Lullula arborea*); a u liticama, Golub grivnjaš (*Columba palumbus*), žutokljuna galica (*Pyrrhocorax graculus*) i pripeljak (*Tichodroma muraria*), te mnoge druge vrste. Zbog ovakve raznovrsnosti svijeta ptica na Hajli, ova planina je dobila status područja od međunarodnog značaja za boravak ptica (IBA).

Planinsko područje Gornjeg Ibra je poznato po raznovrsnosti dlakave divljači. U šumama ovog regiona, svoj zaklon i životno stanište nalaze: lasica, tvor, kuna, divlja mačka, lisica, vidra (pored šumskih potoka i rijeka) i vuk. Od biljojeda su prisutni: vjeverica, zec, jazavac, divokoza, divlja svinja i mrki medved (koji je omnivor). O posljednjoj tvrdnji najbolje svjedoče imena - toponimi pojedinih predjela rožajskog kraja kao: Jelenjak, Jelenčica, Mečkov do, Svinjske bare, Svinjski brod, Vukoser, Zekova glava, Puhovača i td. Dakle, očuvanje šuma istovremeno znači i očuvanje prirodnih staništa, koja su uslov za opstanak genskog, specijskog i ekosistemskog biodiverziteta.

Veći dio faune ugrožen je prije svega od strane čivjeka (ilegalni lov, uništavanje staništa, eksploatacija šuma, izgradnja šumskih puteva, nedostatak rezervata za određene vrste, odsustvo organizovanog prehranjivanja u zimskom periodu i sl.). Potencijalni prirodni rezervati su u Gornjem Ibru, Vuča, Bukovica, Gornja i Donja Crnča.

Zaštićena prirodna dobra, rijetke i ugrožene divlje biljne i životinjske vrste

Područje planine Hajla

Planina Hajla se nalazi u rožajskoj opštini, na krajnjem istoku Crne Gore. Ovaj masiv, čini južnu granicu Rožajske kotline. Reljef se karakteriše brojnim vrhovima visine iznad 2000m, kanjonima i klisurama planinskih rijeka, pećinama, šumovitim brdima i planinskim pašnjacima. Najviši vrh Hajle se nalazi na golom stjenovitom grebenu, ispod koga počinje pojas planinskih livada, zatim crnogorične i mješovite šume.

U pogledu vaskularne flore, masiv Hajle se odlikuje izuzetnim bogatstvom i diverzitetom. Svojestven mu je lokalni endemit *Hedysarum* (Lakušić & Markišić 1982), koji se, na žalost, u djelima savremene taksonimije stavlja u sinonimiku *Hedysarum hedysaroides*. Floru ovog masiva odlikuje prisustvo niza tercijskih relikata (*Pinus heldreichii*, *Potentilla apennina*, *Geum molle*, *Gentiana crispata* itd.) i niza endemičnih vrsta (*Pinus peuce*, *Wulfenia bleicii*, *Valeriana pancicii*, *Graptia golaka*, *Cicerbita pancicii*, *Narthecium scardicum*, *Aconitum toxicum*).

Ovaj prostor je čuven i po bogatstvu ljekovite flore. Procjenjuje se da je broj biljaka koje pronalaze primjenu u tradicionalnoj medicini oko 300 (Martinović & Markišić 2002).

U pogledu vertikalnog raščlanjenja Hajla pripada srpsko-bugarskom tipu koji je dugo vremena bio prepoznat samo na planini Ljubišnji.

Brdski pojas je sačinjen od hrastovih šuma sveze Quercion farnetto cerris. Na ovaj pojas se nastavlja zona bukovih šuma sveze Fagion moesiace. U subalpinskoj zoni se nalaze smrčeve (*Piceion excelsae*) ili miješane molikino-smrčeve šume: Piceeto- Pinetum.

Značajan dio vegetacije masiva Hajle otpada na planinske pašnjake i kamenjare (Lakušić 1969, Markišić 2002).

Posebno važan tip habitata jesu subaplinski kamenjari - stanište niza visokoplaninskih endemita, uključujući i *Hedysarum*.

Područje Hajle predstavlja jedno od najbogatijih prirodnih objekata u Crnoj Gori. Nepregledne četinarske šume, u kojima dominira smrča su stanište grabljivica: osičara, *Pernis apivorus*; kokošara, *Accipiter gentilis*; kopca, *Accipiter nisus*; zmijara, *Circaetus gallicus*; sivog sokola, *Falco peregrinus*; šumske sove, *Strix aluco*; male ušare, *Asio otus*; velikog tetrijeba, *Tetrao urogallus*; lještarka, *Bonasa bonasia*; šest vrsta djetlića, među kojima i ugroženi troprsti djetlić, *Picoides tridactylus*, zatim lješnjikara, *Nucifraga caryocatactes*; pužići, *Certhia familiaris*, *C. brachydactyla*, kao i mnogobrojne šumske pjevačice. Otvorena staništa, kao što su kamenjari, livade, pašnjaci i proplanci su naseljavaju ćubasta ševa, *Gallerida cristata*; planinska trepteljka, *Anthus spinoletta*; jarebica kamenjarka, *Alectoris graeca*; prepelica, *Coturnix coturnix*; dok na kamenitim liticama gnijezde žutokljune galice, *Pyrrhocorax graculus* i priljepci, *Tichodroma muraria*. Obronci Hajle se karakterišu mozaičnim rasporedom staništa, u kome se pojasevi četinarske šume smjenjuju sa planinskim proplancima i pašnjacima. Na prevoju Čafa Hajle se nalaze sastojine bora krivulja *Pinus mugo*, u kojima borave: crnoglava grmuša, *Sylvia atricapilla*; muharica, *Ficedula albicollis*; šumski zviždak, *Phylloscopus sybilatrix*; strnadica kamenjarka, *Emberiza cia*. One se smjenjuju sa visokoplaninskom livadom, gdje se mogu sresti šumska ševa, *Lullula arborea*, bjeloguza, *Oenanthe oenanthe*; planinska crvenrepka, *Phoenicurus ochruros*; a u nižim i kultivisanim predjelima bijela i

žuta pliska, *Motacilla alba*, *M. flava*. na kamenitim liticama i usjecima živi golub grivnjaš, *Columba palumbus*, a na obalama potoka se može sresti vodenkos, *Cinclus cinclus*.

Područje Hajle odlikuje se velikim brojem staništa. Tu je, prije svega četinarska šuma prošarana proplancima, koja se prostire u vidu nepravilnog prstena između 1100 i 2000 mnnv. Planinski pašnjaci i košene livade se nalaze iznad pojasa šume i smjenjuju se sa niskom vegetacijom bora krivulja, kao i kamenjarima, koji se prema vrhu završavaju kamenitim liticama. Brojni potoci i vododerine slivnog područja Ibra su formirali duboke usjeke i klisure sa karakterističnom florom i faunom. U nižim predjelima je mješovita šuma, kao i antropogeni pejzaž sa voćnjacima i kultivisanim poljima.

Planina Hajla - Status zaštite: Emerald, IPA, IBA

Hajla predstavlja jedno od 32 predložena EMERALD područja, područja za očuvanje biološke raznovrsnosti kao i stanišnih uslova za razvoj divlje flore i faune, potencijalno područje buduće nacionalne ekološke mreže - Natura 2000 mreže.

Prepoznata je kao područje od međunarodnog značaja za Biljke (Important Plant Area - IPA područje).

Planinski masiv Hajle karakteriše ukupno 5 tipova staništa Rezolucije 4 i 58 vrsta sa Rezolucije 6 Bernske Konvencije je prisutno na ovom području.

Pregled EMERALD vrsta i staništa na području Hajle:

1. Identifikovani tipovi staništa (Rezolucija 4 Bernske konvencije)
 - 4.1.1 - Beech forests (bukove šume)
 - 42.243 - Montenegrin Spruce Forests (crnogorske smrčeve šume)
 - 42.7 - High Oro-Mediterranean (visoke oro-mediteranske borove šume)
 - 42.62 - Western Balkanic Black Pine Forests (zapadno-balkanske šume crnog bora)
 - 31.46 - Bruckenthalia heaths (suvi travnjaci sa Bruckenthalia-om)
 - 35.11 - Mat-grass swards (busenasti travnjaci)
2. Identifikovane vrste (Rezolucija 6. Bernske konvencije)

Ptice: *Dyocopus martius*, *Ficedula albicollis*, *Gyps fulvus*, *Lululla arborea*, *Picoides trydactylus*, *Sylvia nisoria*, *Tetrao urogalus*

Migratorne ptice: *Columba palumbus*, *Columba oenas*, *Carduelis chloris*, *Carduelis carduelis*, *Buteo buteo*, *Aquila chyselos*, *Anthus spinoletta*

Beskičmenjaci: *Vuprestis splendens*, *Stephanopacys substriatus*

Biljke: *Narcissus angustifolius*, *Eryngium alpinum*

Biljne vrste od međunarodnog značaja: *Pinus heldreichii*, *Bruckenthalia spiculifolia*

Biljne vrste od nacionalnog značaja: *Leontopodium alpinum*

Endemične biljne vrste: *Pinus peuce*, *Wulfenia bleicii*, *Valeriana pancicii*, *Grapfia golaka*, *Cicerbita pancicii*, *Narthecium scardicum*, *Aconthium toxicum*

U pogledu prisustva vrsta, Hajla zadovoljava sljedeće IPA kriterijume (kriterijum A-vrste):

Amphoricarpos autariatus Blečić i Mayer ssp.
Bertisceus Blečić and Mayer A (iv)

Asperula doerfleri Wettst. A(iv)
Campanula abietina Griseb. Et Schenk (syn
C. patula ssp *abietina* (Grisseb.) Simonk.) A (iv)
Cerastium dinaricum G.Beck & Szysz. A(ii)
Gentiana lutea L. Ssp. *Symphandra* (Murb.) Hayek A(iv)
Geum bulgaricum Panc. A(ii)
Melampyrum scardicum Ronn A(iv)
Narthecium scardicum Košanin A(iv)
Pinguicula balcanica Casper A(iv)
Pinus heldreichii H.Crist A(i)
Silene macrantha (Pančić) Neumayer A(iv)
Valeriana pancicii Halacsy & Bald. A(iv)
Wulfenia blecici Lakušić A(iii).

Kriterijum C-habitati

- 31.46 [Bruckenthalia] heaths
- 35.11 Mat-grass swards
- 41.1 Bukove šume;
- 42.243 Montenegrine spruce forest
- 42.7 Visokoplaninske oro-mediteranske šume bora.

Greben Hajle je u obliku blago povijenog slova S i pruža se dužinom od 12km. Jako je uzan i mjestimično ne prelazi 1m širine. Sedlom, greben je podijeljen na dva dijela Pepićki, visine 2403 mnm i Dermadondoski, visine od 2120-2280 mnm. U geomorfološkom pogledu fizionomiju Hajle određuje glacijalni i krasški tereni čiji su karakteristični oblici cirkovi, valovi, vrtače i uvale. U pogledu vaskularne flore, masiv Hajle se odlikuje izuzetnim bogatstvom i diverzitetom.

Granice IPA područja Hajla se poklapaju sa granicama istoimenog EMERALD sajta „Hajla“.

Kriterijum A- Područja od izuzetnog konzervacionog značaja: A1, A2, A4 (A1: na njima dominiraju tipovi Natura 2000 staništa odlične i dobre reprezentativnosti, A2: lokaliteti na kojima se nalazi NATURA 2000 stanište/a koje je u Crnoj Gori rijetko i/ili zauzima male površine, A4: na području se nalazi više od 20 na nacionalnom i međunarodnom nivou konzervaciono značajnih vrsta osim onih obuhvaćenih kriterijumom)

Na Hajli su registrovana 22 tipa NATURA 2000 staništa, uz dominaciju Acidofilnih bukovih šuma. Okamenjeni izvori sa formacijama sedre su posebno značajni, jer je ovo stanište rijetko u Crnoj Gori i obrasta malu površinu, a na Direktivi o staništima je prepoznato kao prioritetno za zaštitu (Izvor: Smjernice za integraciju biodiverziteta u prostorno planiranje, knjiga I i II, Ministarstvo turizma, ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera, 2024.).

Prisutna staništa	Reprezentativnost
4060 Planinske i borealne vrištine	odlična, dobra
*4070 Klekovina bora krivulja (<i>Pinus mugo</i>) i dlakave alpske ruže	odlična, dobra, značajna
5130 Formacije kleke (<i>Juniperus communis</i>) u vrstinama ili karbonatnim travnjacim	odlična, dobra
6150 Alpijski i subalpijski silikatni travnjac	odlična, dobra

INSTITUT ZA RAZVOJ I ISTRAŽIVANJA U OBLASTI ZAŠTITE NA RADU
- Sektor za ekologiju -
PODGORICA

Cetinjski put b.b., Podgorica, tel.: 020/265-279; 265-550; fax.: 020/265-269; www.iti.co.me; office@iti.co.me

6170 Alpijski i subalpijski travnjaci na karbonatu	odlična
6210 Poluprirodni suvi travnjaci sa facijecima zbjunjaka (Festuco-Brometalia)	odlična, dobra
*6230 Vrstama bogati travnjaci tvrdace (Nardus stricta)	odlična
6430 Hidrofilne visoke zeleni od nizina do alpijskog pojasa	odlična, dobra
6510 Nizijske livade košanice	odlična (male površine)
6520 Planinske livade košanice,	dobra
6530 Šumolivade,	dobra
7140 Prelazne tresave	dobra
*7220 Okamenjeni izvori sa formacijama sedre (Cratoneurion)	odlična, dobra
7230 Alkalne tresave	odlična, dobra
8110 Silikatni sipari od gorskog do alpijskog pojasa (Androsacetalia alpinae i Galeopsetalia ladani) dobra	dobra
8120 Karbonatni sipari od gorskog do alpijskog pojasa (Thlaspietea rotundifolia)	odlična
8210 Krečnjačke stijene sa hazmofitskom vegetacijom,	odlična, dobra
9110 Acidofilne bukove sume (Luzulo-Fagetum)	dobra
*91E0 Aluvijalne šume crne johe i gorskog jasena (Alno-Padion, Alion incanae, Salicion albe)	odlična
91K0 Ilirske bukove šume	odlična, dobra
9410 Acidofilne planinske sume smrce (Vaccinio-Piceetea)	odlična, dobra, značajna
95A0 Oromediteranske šume munike i moliike	odlična, dobra, značajna

Na području je prisutno 36 konzervaciono značajnih vrsta. Najznačajnije su:

Takson	Nacionalno zaštićena	EU Direktiva o staništima	EU Direktiva o pticama	Bernska konvencija	IUCN status
Buxbaumia viridis	Da				
Rosalia alpine (Linnaeus, 1758)	Da	II i IV		I i II	
Parnassius apollo (Linnaeus, 1758)	Da	IV		II	NT
Vipera ursinii macrops (Bonaparte, 1835)	Da	II		I	VU

Grižica

Na području Grižice je prisutno 47 konzervaciono značajnih vrsta. Neke od najznačajnijih vrste ovog područja su (kriterijumi A3, A4; A3: područja od izuzetnog značaja za opstanak rijetkih, ugroženih i endemičnih vrsta, A4: na području se nalazi više od 20 na nacionalnom i međunarodnom nivou konzervaciono značajnih vrsta osim onih obuhvaćenih kriterijumom):

Takson	Nacionalno zaštićena	EU Direktiva o staništima	EU Direktiva o pticama	Bernska konvencija	IUCN status
Tetrao urogallus (Linnaeus, 1758)	Da		I	II	NT
Bubo bubo	Da				VU
Formica rufa Linnaeus, 1761	Da				

<i>Canis lupus</i> Linnaeus, 1758		II i IV		II	
<i>Vipera ursinii</i> <i>macrops/Vipera</i> <i>ursinii</i> (Bonaparte, 1835)	Da	II i IV		II	VU
<i>Rosalia alpine</i> (Linnaeus, 1758)	Da	II i IV		I i II	
<i>Parnassius</i> <i>apollo</i> (Linnaeus, 1758)	Da	IV		II	NT

Klisura Bukovičke rijeke je, u botaničkoj literaturi, poznata i po tome što predstavlja jedno od dva prirodna staništa rožajskog regiona (pored Hajle), florističkog endemita Balkana-srpske ramonde (*Ramonda serbica* L). Kompletan dužina klisure je floristički i fitocenološki jako interesantna i nedovoljno proučena. Projekat nema kontakte sa klisurom.

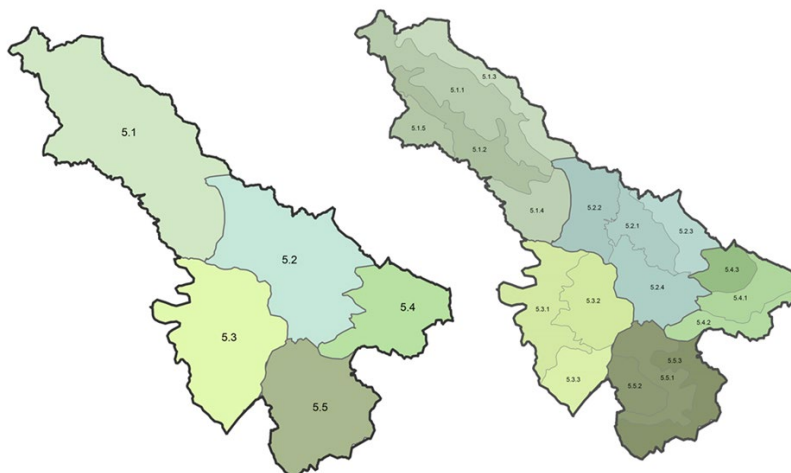
Rješenjem Republičkog zavoda za zaštitu prirode o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta (Sl. List RCG, br. 76/06) zaštićene su sljedeće vrste: medvjed *Ursus arctos*, sljepić *Anguis fragilis*, smukovi *Malpolon monspessulana* i *Elaphe longissima* i sve vrste prethodno pomenutih ptica.

Pejzaž

Prema Studiji „Mapiranje i tipologije predjela Crne Gore“ (Ministarstvo održivog razvoja i turizma, 2015.), uzimajući u obzir reljef, klimu, geološke i pedološke karakteristike, pokrivač tla, homogenost i prepoznatljivost predjela Crne Gore su svrstani u pet regiona a područje Rožaja pripadaju predjelima planina i dolinskih rijeka sjevernog regiona.

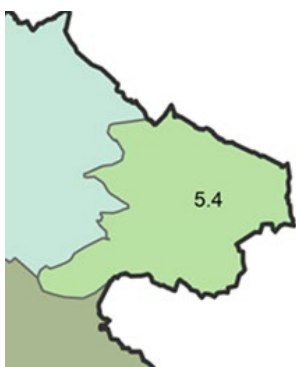
Kulturni obrazac:

- urbana i semiurbana naselja u dolinama rijeka
- ruralna planinska naselja sa malim poljoprivrednim gazdinstvima (ograđena polja, obori i torovi za držanje stoke, niski objekti za stanovanje, pomoćni objekti - štale, stogovi sa sijenom i sl.)
- Katuni

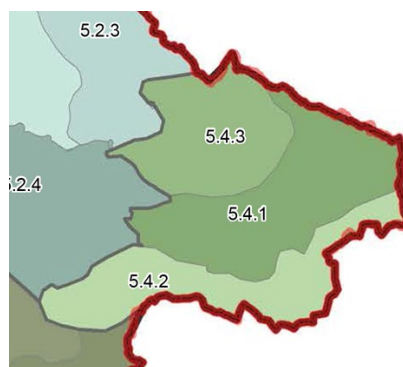
Područja karaktera predjela sjevernog regiona, regionalni i lokalni nivo

Područja karaktera predjela

Regionalni nivo:

5.4 Predjeli Rožajskog područja

Lokalni nivo:

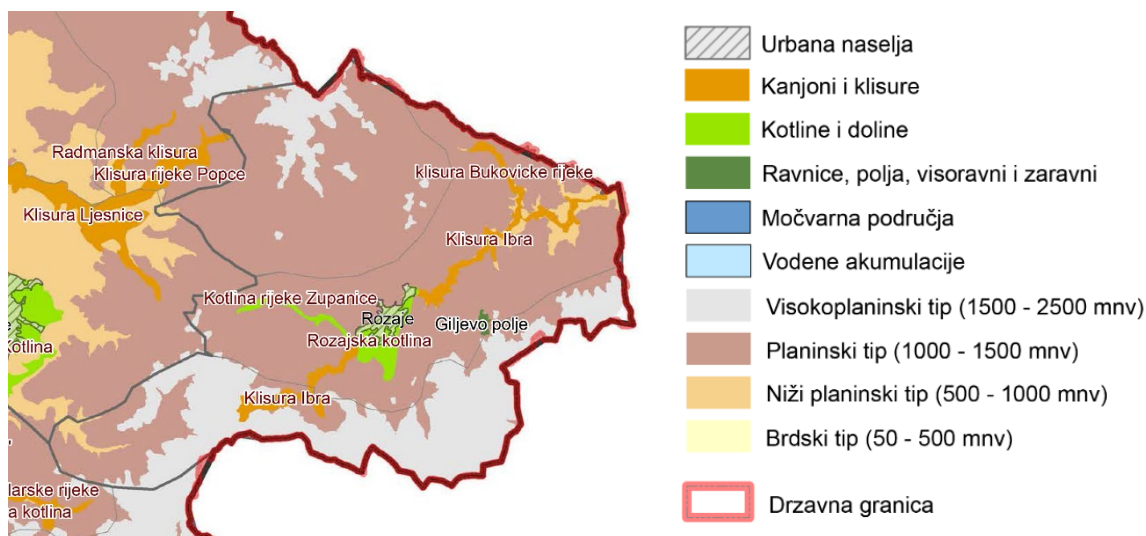
5.4.1 Predjeli doline Ibra i Rožajske kotline

5.4.2 Visokoplaninski predjeli Hajle

5.4.3 Planinski i visokoplaninski predjeli Vlahova

Tipovi karaktera predjela

Predjelima sjevernog regiona prepoznatljivost daju doline i klisure planinskih rijeka uokvirene brojnim planinama. U ovom region dominiraju četinarske šume jele i smrče i mješovite šume četinarara sa bukvom.

Vegetacija

Idući od nižih ka višim nadmorskim visinama staništa, rožajske šume su jasno diferencirane u devet asocijacija, i to:

1. Asocijacija *Qercetum petraeae-cerris bertiscum*, Lakušić, 1976 - šume kitnjaka i cera. Ova asocijacija je rasprostranjena na sjevernom dijelu rožajske teritorije, u okolinama sela Bać, Vuča i Bukovica, a nešto manji fragmenti se prostiru i prema Paučini. Nadmorska visina njihovih staništa se kreće od 760-1100m.

Sa aspekta očuvanosti, slobodno se može reći da je ovo najdegradiranija šuma u našem prostoru, iz razloga permanentne sječe iste za potrebe ogrijeva. Sada su to izdaničke šume, koje imaju više karakter krčevina i pašnjaka, nego šuma.

2. Asocijacija *fagetum moesiaceae montanum*, Bl.&L.1970 - šume mezijске i brdske bukve.

Na vertikalnom profilu, ova asocijacija se nadovezuje na prethodno opisanu, a njena staništa se nalaze u opsegu nadmorske visine između 1100 do 1500m, najčešće prateći izvorišta rijeka i potoka. Ove šume zauzimaju svega 3% površine visokih šuma Rožaja. Njihovo najznačajnije stanište je južno od grada, (gornji tok Ibarca, Ibra i Županice), ali dobar dio naseljava i sjever, okolinu Baća, Bukovice i Paučine. Stanje očuvanosti ovog ekosistema je bolje u odnosu na prethodno, ali nije na zadovoljavajućem nivou. Ova asocijacija, shodno procentualnom učešću na terenu, ima mali privredni značaj za Rožaje.

3. Asocijacija *Abieto-Fagetum moesiaceae*, Lakušić 1979 - šumje jele i bukve

Šume ove asocijacije zauzimaju, gotovo, najveći prostor pod visokim šumama ovog kraja, oko 37-38%, te, zajedno sa četinarskim šumama, predstavljaju ekonomski najznačajniju šumu. Nadmorska visina staništa šuma ove asocijacije se kreće od 1200-1900 m, a razvijene su na cijelom gorskom pojasu naših planina, izuzev u Lučičkim šumama. U pogledu debljinskih razreda (klasa), u ovoj asocijaciji dominantno mjesto zauzima srednje jako i jako drvo(31-50cm prsnog prečnika), izuzev u Vučansko-Biševskim šumama, gdje preovlađuje tanko drvo.

4. Asocijacija *Oxali-Alnetum incanae*, Blečić 1960 - šume johe

Zbog dobro razvijene, i na terenu razgranate, hidrografske mreže u rožajskoj okolini su dobro razvijene higrofilne šume johe, koje prate korita svih vodotoka, izuzev Plunčanske rijeke. Ova šuma kod nas nema privredni značaj, ali ima veliki ekološki značaj, jer štiti okolno zemljište od poplava.

5. Asocijacija *Pinetum heldreichi bertiscum*, Blečić 1959- šume munike

Ovo je jako interesantna, ali za naše područje slabo razvijena i malo zastupljena šuma. Jedino značajnije nalazište munike kod nas su Lazanski krši (1620-1750mnv). Mjerenjem prsnog prečnika, ustanovili smo da najveći broj stabala ide od 32,5-37,5cm, a srednji prsni prečnik sastojine je 33cm. Zbog toga što je rijetko drvo na našem prostoru, potrebno je uvesti poseban režim zaštite, posebno od požara, jer munika sadrži puno smole, pa je lako zapaljivo drvo, a teren staništa je jako nepristupačan za eventualno gašenje požara.

6. Asocijacija *Piceo-Pinetum sylvestris*, Blečić prov. 1975- smrčevo-borova šuma

Ova asocijacija, takođe, zauzima malu površinu pod našim šumama. Svega oko 2%. Značajnije stanište ove šume je u okolini Lučica (Vršine), pa je i najvjerovatnije i selo dobilo ime po njoj. Posmatrajući rastojanje između stabala, oblik krošnji, debljinu i visinu stabala, da se zaključiti da je značajan dio ovog lokaliteta vještački pošumljavan. Prirodni podmladak bijelog bora je dosta vitalan i, na staništu, ravnomjerno raspoređen.

7. Asocijacija *Abieti-Picetum bertiscum*, Lakušić 1978- tamne četinarske šume

Šume ove asocijacije zahvataju najveći prostor pod visokim prirodnim šumama našeg područja. Ova asocijacija predstavlja najznačajniji šumsko-privredni resurs rožajskog kraja. Prostire se na staništima nadmorske visine 920-1900m, a najznačajnije sastojine su u intervalu između 1250-1600mnv. Četinarske šume su najbolje razvijene na distrično smeđim zemljištima obrazovanim na kiselim stijenama.

8. Asocijacija *Piceo-Pinetum peucis*, Lakušić 1965- smrčevo-molikova šuma

Glavni edifikator ove asocijacije je molika (*Pinus peuce*, Griseb). Molika je terciarni relikat i endemit centralnog dijela Balkanskog poluostrva. To je naš jedini petoigličasti bor. U zajednici sa smrčom, rasprostire se u gorskom pojasu Hajle, Ahmice, Štedima Sienove i Belega. Raste isključivo na silikatnoj podozi, pa je zovu silikofilna i kalcifobna vrsta četinar. U rožajskim šumama se sreće na terenima nadmorske visine 1500-2000m, a nekad ide i znatno niže, od 1150-1250mnv. Najljepša, gotovo čista, sastojina molikove šume raste na sjevernim padinama Brahimbrega, u gorskom pojasu Hajle. Molikov podmladak je vitalan i dobrog kvaliteta.

9. Asocijacija *Wulfenio-Pinetum mugii calcicolum*, Lakušić 1972- šikare bora krivulja

Ovo je posljednja u nizu, na vertikalnom profilu, šumska zajednica. Na rožajskom prostoru raste na terenima nadmorske visine 1900-2200m. Najljepše razvijena šuma bora krivulja zahvata potez od nekadašnjeg (sada srušenog spomenika) do Dermandola na Hajli. Ovaj četinar danas nema privredni značaj, a poslije II Svjetskog rata, kod nas se koristio kao sirovinska baza za destilaciju eteričnih ulja, vrlo visokog kvaliteta. Najznačajnija je njegova ekološka uloga, jer sprječava eroziju zemljišta na planinskim padinama, a vrlo je značajan i za opstanak velikog broja vrsta naših ptica gnjezdarica. Do prije desetak godina, nesavjesni čobani su uništavali, paljenjem, ovu plemenitu vrstu četinar, zarad proširenja pašnjaka, što je apsolutno pogrešno i nedopustivo. Posebna vrijednost rožajskog kraja su ljekovite, jestive i aromatične bilje i gljive. Registrovano je preko 300 biljnih vrsta ljekovitih biljaka koje se u farmakologiji označavaju kao ljekovite: hajdučka trava, uva, divlji duhan, kim, đurđevak, bukva, jasen, lincura žuta, kantaron,

bunika, kleka, crni sljez, kamilica, gorka deteljina, gladiševina, jorgovan, vimenjak, malina, zova, lipa, borovnica, čemerika, divizma, dan i noć i dr.

Pejzažne vrijednosti

Prirodna baština - na prostoru opštine je raznovrsna, kvantitativno i kvalitativno alocirana i određena geološkim sastavom terena, reljefom, klimom, hidrografijom i drugim generatorima. Način korišćenja prirodnih dobara uslovljen je tehničkom i preduzetničkom infrastrukturu, ljudskim i finansijskim kapitalom, znanjem i prostorno-planskom dokumentacijom. Najviše je ugrožen šumski ekosistem neprimjernim gazdovanjem i nesprovođenjem propisanih mjera uzgoja i zaštite, izvorišta voda i vodotoci rijeka nesprovođenjem propisanih mjera zaštite izvorišta i nerazvijenim sistemima upravljanja otpadnim vodama i otpadom, te neplanskom izgradnjom u područjima njihovih vodotoka.

Na šumskom području Rožaje do sada nijesu proglašavana nacionalno zaštićena područja u smislu Zakona o zaštiti prirode, dok ujedno ne postoje područja koja imaju međunarodni status zaštite. U šume čija je prioritarna funkcija zaštita biodiverziteta izdvojene su šume molike i munike zaštićenih vrsta i endemita Balkanskog poluostrva. Zastupljene su u vidu čistih sastojina i pojedinačno primiješana sa drugim vrstama.

Hajla, Ahmica, izvorište rijeke Ibra, katun Bandžov, Turjak, Grlja, Grahovačka rijeka, jezero Rujište ispod Gospođinog vrha, najposjećenije su turističke destinacije u rožajskom kraju. Ispod planine Hajle, ljepotice rožajskog kraja, nalazi se selo Bandžov. Zbog odlaska stanovništva u grad stanovnici ovog sela manje se bave poljoprivredom, pa je pretvoreno u katun. Osnovne prirodne vrijednosti ovog kraja ogledaju se u nadmorskoj visini, izvornoj, čistoj i zdravoj prirodi, u raznovrsnosti reljefa, bogatstvu biljnog i životinjskog svijeta i u izuzetnim hidrografskim motivima.

Na Hajli je prisutno nekoliko tipova još uvijek dobro očuvanih šumskih ekosistema od kojih je najvažnije istaći šume molike (*Pinus peuce*) i munike (*Pinus heldreichii*). Na ovoj planini nalaze se i subalpinski kamenjari u čijoj flori je prisutan veći broj endemičnih biljnih vrsta. Posebnu vrijednost predstavlja endemični tip staništa čiji je edifikator vrsta šarplaninski kostolom (*Narthecium scardicum*), crnogorsko-albanski endem. Hajla predstavlja jedno od 32 predložena EMERALD područje, područja za očuvanje biološke raznovrsnosti kao i stanišnih uslova za razvoj divlje flore i faune, potencijalno područje buduće nacionalne ekološke mreže - Natura 2000 mreže.

Šumsko područje Rožaje predstavlja slivno područje rijeke Ibar i bogato je sa mnogo vodoizvorišta. I sam izvor Ibra nalazi se u šumskom području ispod planine Hajla. Ukupna dužina svih vodotoka je cca 600km. Većina korita ovih vodotoka imaju blagi nagib te su pored njih izgrađeni šumski putevi.

Visoko planinski reljef se odrazio na malu dužinu riječnih tokova i na velike i jake oscilacije padova na uzdužnom profilu njihovih korita. Županica, Ibarčanska rijeka, Hamzića i Nurkovski potok, Lovnička rijeka, Grahovača imaju karakter bujica i ugrožavaju naseljena mjesta rijetkim ali obilnim poplavama.

Bogat i raznovrstan šumski fond je prirodna osnova za ekonomski i ekološki razvoj Opštine.

Jedino prirodno jezero, često sezonskog karaktera, koje je sa širom okolinom poznato kao Rujišta. Po svojim predionim specifičnostima je mnogo značajno i turistički atraktivno. Sama činjenica da se nalazi na nadmorskoj visini od preko 1400m. To je pravo gorsko oko na visoravni u jugozapadnom podnožju Gospođina Vrh.

Uzimajući u obzir sve prirodne uslove koje karakterišu rožajski kraj, može se sa sigurnošću konstatovati da obiluje velikom raznovrsnošću biljnog svijeta. Na rožajskim planinama, pored uobičajenih, vrlo su česte i tercijarne i endemične vrste flore. Markišić (2002) navodi 27 ovakvih vrsta biljaka, od kojih spominjemo neke: *Ramondia serbica* - raste u klisuri Bukovičke rijeke, *Pinus heldreichii* Christ - raste na Lazanskim kršima, *Pinus peuce* Griseb. - raste na Hajli, Ahmici, Štedimu, Kuli, Belegu i Sjenovi, *Pancicia serbica* - široko rasprostranjena u gorskom pojasu svih planina, *Taxus baccata* L. i td. Nije mali broj endemičnih i reliktnih biljnih vrsta, koje moraju biti zaštićene. Planinski pašnjaci na kojima dominira busika (*Nardus stricta*) i borovnica (*Vaccinium myrtillus*) nijesu precizno određeni nadmorskom visinom, već, drugim-mikro klimatskim, mikro edafskim i ekološkim faktorima.

Kulturna baština - Preme zakonskoj evidenciji zaštićenih spomenika kulture u Crnoj Gori (357) po kategorijama i vrstama u opštini Rožaje nije registrovan nijedan spomenik kulture I, II ili III kategorije. Razne civilizacije ostavile su svoje brojne tragove na prostoru opštine Rožaje. Na to ukazuju brojni arheološki lokaliteti iz latinskog, ilirskog, rimskog, osmanlijskog i srednjovekovnog vremena. Nažalost arheološka znamenja su malo istražena i nimalo zaštićena.

Postojeće stanje urbanog zelenila karakteriše usitnjenost, nepovezanost i neravnomeran raspored. Na većem dijelu predmetnog područja nema uređenih zelenih površina, a prisustvo kvalitetne vegetacije je minimalan. Objekti poslovanja i stanovanja sa djelatnostima imaju uglavnom neuređene i zapuštene prilaze. Industrijski objekti su djelimično zapušteni i obrasli vegetacijom koja je u izvesnoj mjeri izgubila formu i kvalitet. Stanje zelenih površina javnog korišćenja je takođe nezadovoljavajuće. To je zelenilo pozicionirano uz magistralnu saobraćajnicu kao zaštitni drvoređ prema industrijskoj zoni, koje karakteriše nepovezanost i nejednak stepen uređenosti. Opšti utisak je da nivo postojećeg gradskog zelenila ne zadovoljava osnovne kriterijume, kako u funkcionalnom, tako i u dekorativno-estetskom i ekološkom pogledu.

Klima

Klimatske karakteristike¹ i meteorološki parametri predstavljaju bitan faktor za definisanje stanja životne sredine i procjene mogućih uticaja koji nastaju rekonstrukcijom novih objekata. Oni se najčešće definišu preko prostornih i vremenskih varijacija, strujanja, temperature i vlažnosti, kao i intenziteta zračenja.

Po geografskom položaju i nadmorskoj visini, rožajski kraj pripada umjereno-kontinentalnoj zoni. Relativno toplo i suvo doba, traje 4 mjeseca (VI, VII, VIII i IX) i relativno hladno i vlažno doba, traje 8 mjeseci (I, II, III, IV, V, X, XI i XII).

- Srednja godišnja temperatura vazduha je 6,0°C, srednja maksimalna 17,6°C, a srednja minimalna -7,0°C i srednja dnevna 1,5°C.
- Godišnji broj dana sa temperaturom više od 30°C iznosi 4, a sa temperaturom manje od 0°C iznosi 166 dana.
- Srednja godišnja vrijednost padavina iznosi 905,0mm, maksimalna dnevna 262,0mm, minimalna dnevna i srednja dnevna 39,0mm.

Sljedeće klimatske karakteristike mogu se primijetiti u opštini Rožaje:

¹ Strateški plan razvoja Opštine Rožaje 2014-2020.g.

- Visina i zadržavanje sniježnog pokrivača, koji je veći od 30 cm, je važan faktor turističke valorizacije rožajskog prostora.
- Vjetrovi - Najveću učestalost imaju: zapadni - 22%, istočni - 9%, jugozapadni - sjevernoistočni - 3% jugoistočni - 3%, a najmanju sjeverni i južni - 12%. Sjeverni i južni vjetrovi, su najmanje prisutni. Za neposrednu okolinu grada, Plunaca i Balotića, karakteristični su i lokalni vjetrovi: danik i noćnik. Javljaju se preko ljeta uslijed nejednakih temperatura i razlike u zagrijavanju između podgorine i visokih predjela. Prvi piri ka Prokletijama i prenosi im topliji vazduh, a drugi, sa njih naniže kao, čist isvjež.
- Posebna odlika klime Rožaja i desne strane Ibra, odnosno ovog prostora, jesu tišine ili kalme - 62%. Ove pojave traju po nekoliko dana i prisutne su tokom cijele godine. Najmanje ih je u proljeće, a najviše u toku zime
- Insolacija - Rožaje nije karakteristično po maglama, već klasičnoj oblačnosti ili vedrini. Južne ekspozicije su sunčanije od sjevernih. a osunčavanje je najduže preko ljeta, odnosno juna, jula i avgusta. Sijanje sunca je oko 1500 časova godišnje (ili oko 4 časa dnevno) što je za planinske krajeve znatna vrijednost. Značajan je pokazatelj da tokom 300 dana godišnje sija sunce, a samo 65 dana je bez sunca. Ova karakteristika je skoro idealna za iskorišćavanje sunčeve energije. u svim oblicima. Nekih godina, zavisno od učestalosti vjetrova, planinska područja imaju više vedrih dana od nižih oblasti.
- Temperaturne inverzije uslovljava mikro reljef i riječni tokovi, pa u zimskom periodu, na primjer, srednje dnevne temperature na Bandžovom brdu ili Šušterima su veće nego u gradskom jezgru Rožaja, na obalama Ibra. Ovom pojavom je naročito zahvaćen prostor samog grada.

Kvalitet vazduha

U Izvještajima o stanju životne sredine u Crnoj Gori za 2010-2022.g. (Agencija za zaštitu životne sredine Crne Gore) nema podataka o kvalitetu vazduha planskog zahvata (ID PUP Rožaje).

U skladu sa Uredbom o uspostavljanju mreže mjernih mjesta za praćenje kvaliteta vazduha („Sl. list CG“, br. 44/10 i 13/11), teritorija Crne Gore podijeljena je u tri zone koje su određene preliminarnom procjenom kvaliteta vazduha u odnosu na granice ocjenjivanja zagađujućih materija na osnovu dostupnih podataka o koncentracijama zagađujućih materija i modeliranjem postojećih podataka. Granice zona kvaliteta vazduha podudaraju se sa spoljnim administrativnim granicama opština koje se nalaze u sastavu tih zona. Prema Uredbi, ovaj prostor se nalazi u Sjevernoj zoni kvaliteta vazduha (Sjevernoj zoni kvaliteta vazduha pripadaju: Andrijevica, Berane, Bijelo Polje, Gusinje, Pljevlja, Kolašin, Mojkovac, Petnjica, Plav, Plužine, Rožaje, Šavnik i Žabljak).

Uspostavljanjem mjernog mjesta u Bijelom Polju (najbliže mjerno mjesto), dobijeni su podaci koji ukazuju na ozbiljan problem sa kvalitetom vazduha u Sjevernoj zoni tokom zimskih mjeseci, odnosno tokom sezone grijanja.

Stanovništvo

Od 1948. godine do danas, Rožaje bilježi konstantan porast broja stanovnika. Taj broj se u tom periodu udvostručio. U periodu od 1991-2003 nastupila je stagnacija odnosno mali pad. Teritoriju opštine Rožaje (2011 naseljava 23.312 stanovnika ili 3,7% ukupne

INSTITUT ZA RAZVOJ I ISTRAŽIVANJA U OBLASTI ZAŠTITE NA RADU
- Sektor za ekologiju -
PODGORICA

Cetinjski put b.b., Podgorica, tel.: 020/265-279; 265-550; fax.: 020/265-269; www.iti.co.me; office@iti.co.me

crnogorske populacije). Takođe, srazmjerno rastu broja stanovnika, rastao je i broj domaćinstava. Prema Popisu iz 2011. godine, broj domaćinstva rožajske opštine je 5.684 ili 2,9% od ukupnih u Crnoj Gori.

Tabela 2.2. Uporedni podaci sa ranijih popisa (broj stanovnika i domaćinstava)

Stanovništvo prema popisima								
	1948	1953	1961	1971	1981	1991	2003	2011*
Crna Gora	377189	419873	478894	529604	584310	615035	620145	625266
Rožaje	11047	12668	14700	16018	20227	22976	22963	23312
Domaćinstva prema popisima								
	1948	1953	1961	1971	1981	1991	2003	2011*
Crna Gora	83639	92152	106569	121911	142692	163274	180517	194795
Rožaje	1771	1949	2278	2673	3364	4340	5004	5684

Izvor: MONSTAT /*Prvi rezultati popisa stanovništva, domaćinstava i stanova u CG, maj 2011

Tabela 2.3. Stanovništvo, domaćinstva i stanovi, 2003.-2011.

	Stanovništvo		Domaćinstvo		Stanovi	
Godina	2003.	2011.	2003.	2011.	2003.	2011.
Rožaje	22 693	+23 312	5 004	5 684		6 676
Gradska	9 121	+9 567	2 114	2 479		2 778
Osta	13 572	+13 745	2 890	3 205		3 898
Bač	669	-629	144	140		184
Balotići	785	-706	149	153		214
Bandžov	164	-127	29	35		39
Bašča	164	-142	58	40		64
Besnik	388	-356	74	84		91
Bijela Crkva	195	-188	57	61		76
Biševo	380	+443	69	106		109
Bogaje	222	-214	67	59		83
Bukovica	576	-534	163	150		175
Crnokrpe	433	-415	89	93		90
Dacići	299	+375	53	94		91
Donja Lovnica	762	+829	149	152		256
Gornja Lovnica	387	-362	73	75		106
Grahovo	236	+293	42	73		111
Grižice	434	-414	103	99		124
Ibarac	2 877	+3 194	608	720		850
Jablanica	578	-470	116	96		136
Kalače	975	-956	194	252		280
Koljeno	630	+701	117	147		162
Paučina	322	-236	81	51		67
Plumci	175	-168	32	37		42
Radetina	379	+404	91	103		130
Rožaje (g)	9 121	+9 567	2 114	2.479		2 778
Seošnica	842	+878	178	219		212
Sinanovići	312	-302	65	65		91
Vuča	388	+409	89	101		115

Izvor: MONSTAT

Demografski rast, prisutan u Rožaju, nije ovovremena karakterisitika većeg dijela Crne Gore, van primorija i Zetsko-Bjelopavličke ravnice. Naime, Ulcinj, Nikšić, Plužine, Šavnik, Žablajk, Pljevlja, Rožaje, Bjelo Polje, Andrijevice, Kolašin - imaju manje stanovnika nego 2003 godine.

Rožaje bilježi mali pozitivni trend prirodnog priraštaja - što je svakako povoljna razvojna osnova.

Broj članova domaćinstva konstantno pada (4,5/ 2003-4,1/ 2011). Broj stanova je veći od broja domaćinstava i u gradu i na seoskom području.

Mreža naselja

Opšta obilježja mreže naselja

Mrežu naselja čine: Rožaje-primarni opštinski centar, Ibarac, Bandžovo Brdo, Suho Polje, Carine, Šušteri i Hurije- prigradska naselja: Balotići, Bać, Biševo, Donja Lovnica, Skarepača, Dacići-mjesni centri; sela i zaseoci (ukupno 67 naselja, sela i zaseoka).

Nivo razvijenosti naselja u prostoru Opštine, je izraz fizičkogeografskih, istorijskih i razvojnih faktora. Hidrografija, orografija i pedologija-imali su ključnu ulogu njihovoj fizionomiji, a opšti razvoj Opštine na njihov ekonomski status.

Na kvalitativni razvoj mreže naselja odlučujući uticaj je imala mreže regionalnih puteva i ibarska magistrala.

Duž ovih saobraćajnica formira se: Grad, Biševo, Razdolje, Vuča, Koljeno, Kalače, Dacići, kao i veći dio privredne strukture (drvoprerađiva, transport, trgovina, poljoprivreda, turizam, servis). Sam grad se razvija u glavni funkcionalni centar Opštine, kojem gravitiraju sva naselja. Industrijska urbanizacija centra podstiče migraciju sa sela. Migranti naseljavaju rubne, agrarne, djelove grada formirajući stambena prigradska naselja bez odgovarajuće društvene i komunalne infrastrukture. Jedan broj seoskih naselja, permanentno gubi stanovništvo dok opštinski centar i prigradska naselja demografski i fizički rastu. Najdinamičnije promjene od 1971. godine bile su u naseljima koja su bila u neposrednoj blizini grada i u prigradskim naseljima.

U mreži naselja izdvaja se urbano jezgro-grada sa prigradskim, više manje, urbanizovanim selima i ruralno okruženje. U ruralnom prstenu izdvajaju se više mikrofunkcionalnih jedinica koji imaju funkciju cenara zajednice naselja ili centra zajednice sela i zaseoka.

Dekle, postojeća mreža naselja je policentrična.

Demografija naselja opštine Rožaje (Popis 2011.)

Opština	Broj sela po veličini						
	0-50	50-150	150-250	250-500	500-1000	1000-2000	>2000
Rožaje	0	4	4	10	6	0	2

Izvor: MONSTAT

Po privremenim podacima Popis 2011.g. poslije grada po brojnosti stanovništva izdvajaju se prigradsko naselje Ibarac (3194), Kalače (956), Seošnica (878), Donja Lovnica (829), Balotići (706), Bać (629), Bukovica (534).

Sva seoska naselja su razbijenog tipa. Stambene i privredne jedinice u Rožajskim selima pozicionirane su u okviru individualnih posjedna - gazdinstava. Kako se radi o prostoru pod nagibom to je i dijapazon nadmorskih visina takvih naselja veoma izražen. Kao ilustraciju toga imamo Bać na 734mnm i Bandžov na 1500mnm. Između ostalog i ovakva vertikalna raščlanjenost otežavala je izgradnju odgovarajuće infrastrukture - putne i

druge. Infrastrukturna neizgrađenost bitno je generisala da su skoro svea Rožajske seoska naselja ekstezivnog tipa.

Plan će koncipirati logičnu - razvojnu saobraćajnu integraciju naselja sa opštinskim centrom i sa magistralnim i regionalnim pravcima.

Postojeći obrazac naselja je ugrožen suburbanom, prije svega raštrkanom gradnjom po rubovima naselja i na otvorenom prostoru, između naselja. Poseban problem na području ovakve gradnje, koji degradira prostor, su privremene i vikend naseobine. Raspršena gradnja je zbog niske komunalne opremljenosti uzrok zagađivanja okoline, a posebno voda i zemljišta.

Uprkos negativnim uticajima i događajima opšta struktura naselja ostala je konzistentna sa očuvanim vrijednostima prirode i demografskom osnovom za dalji razvoj.

Grad i prigradska naselja- obuhvata: prostor tercijalnog gradskog jezgra na lijevoj i desnoj obali Ibra, prostor centralnih funkcija, prostor inostranih zona-„Centar“ i „Zeleni“, prigradska naselja-Bandžovo Brdo, Ibarac, Suho Polje, Huruije, Šušteri i dio Grahova. U ovim naseljima locirane su značajnije-administrativno-upravne, društvene, kulturne, sportske, privredne, trgovinske i finansijske institucije. U području živi oko 55% ukupne populacije Opštine, odnosno 12763 stanovnika, organizovanih u 2551 domaćinstvo i nastanjeno u 3628 stanova.

Ibarska magistrala, regionalni put prema Peći, neregulisana riječna korita, neizgrađen sistem odvodnje i tretmana otpadnih voda, imobilisani industrijski kapaciteti drveno-industrijskog kompleksa „Gornji Ibar, Ibarska magistrala kroz grad - ključni su problemi Grada, koje će Plan koncipirati.

Kroz grad prolazi Jadranska magistrala i regionalni put ka Peći. Magistrala nije samo bezbjednosni već sve više ekološki problem

Grad ima organizovano snabdijevanje vodom sa izvorišta Vrelo Ibra i Plunčanske rijeke kapaciteta 140 l/sec. Nema riješene sabirne kanale za odvod otpadnih voda i postrojenje za prečišćevanje istih kao i uređenu deponiju za odlaganje i tretman čvrstog otpada ili transfer stanicu za selekciju čvrstog otpada. Nema dovoljno uređenih parking površina u gradu i kod pojedinih javnih institucija. Nedostaje još jedan objekat za osnovno obrazovanje za područje Suhog Polja i Ibarca

Grad je formiran u proširenoj dolini Ibra, od Dimiškina mosta do Zeleni. Njegova strukturalna forma i funkcija su sveukupni centar opštine (saobraćajni, administrativni, kulturni, privredni, društveni).

Rožaje je i tranzitna spona, ovog dijela Crne Gore u jednom pravcu sa Novim Pazarom i Tutinom, odnosno sa Srbijom, i u drugom pravcu sa Kosovom i Metohijom.

Čvrsto gradsko jezgro, dominantno, pozicionirano na desnoj i lijevoj obali Ibra nema dovoljno prostora za savremeni – komforni urbani razvoj. Međutim, slobodne - ne angažovane površine, ili njihova sadašnja prenamjena, mogu ublažiti sadašnju, izraženu, situaciju ovog prostora.

U gradu živi 9567 stanovnika, organizovanih u 2479 domaćinstava odnosno 2778 stanova.

Prigradska naselja - formalno čine: Ibarac, Suho Polje, Carine, Bandžovo Brdo, Šušteri, Zeleni (industrijska zona) i Hurije (Lovnička rijeka). Suštinski, ova naselja su sastavni dio užeg gradskog jezgra, ne samo zbog jedinstvenog prostora, već i integralnih funkcija-infrastrukturnih, društvenih i drugih.

Ibarac - po prostornim resursima ima osnova da se modifikuje u urbanistički gradski prostor. Naime, postojeća saobraćajna i druga formirana ograničenja relativno lako je

moguće sanirati, kako bi se nova struktura na slobodnom prostoru mogla planirati, projektovati i raditi na najsavremenijim urbanim osnovama. Jednim dijelom, na desnoj obali Ibarca, ovaj prostor čini ishodište turističkog koridora od samih vrhova Ahmice i Rusolije, što generiše pažljiv planerski pristup-njegove buduće fizionomije i funkcije.

Suho Polje - se formiralo, od Dimiškina mosta, u pojasu Ibarske magistrale i Suhopoljske ulice. U zoni magistrale su poslovno stambeni sadržaji (trgovina, servisi, ugostiteljstvo), a ostali prostor djelimično je zauzet individualnom gradnjom. Lijeva obala Ibra, u čitavoj dužini ovog prostora, je izuzetno privlačna i za kompleksnu stambenu izgradnju, društvene i sportsko-rekreativne i turističke sadržaje.

Carine - su većim dijelom svog prostora neizgrađene. One su takođe na samoj arteriji turističke veze sistema Hajle i Rusolije sa Rožajem. Ova pozicija im omogućuje da postanu ekskluzivni turistički i poslovni ambijent.

Bandžovo brdo - je pozicija na kojoj je već formirana sportska struktura (fudbalski stadion, sportska hala). Postojeće stambene jedinice nijesu zauzele najvažniji prostor za urbani razvoj što će omogućiti, u racionalnom planerskom pristupu, koncipiranje naselja mješovitog sadržaja (sport i rekreacija, poslovanje, stanovanje). Ovaj dio grada je svojevrsan vidkovac na samo gradsko jezgro i šire okruženje, pa mu i ta osobenost pruža veoma izgledne razvojne šanse. U konceptu „Rožaje-turistički grad-skijaški grad“, postojeći i budući sportsko-rekreacioni i turistički sadržaji mogu naći punu valorizaciju. Pored sportsko-rekreacionog centra u prostoru naselja su i objekti: Gradska osnovna škola, Gimnazija, Srednja mješovita stručna škola, Dom zdravlja i Autobuska stanica.

Lovnička rijeka i Hurije - formirane su stihijno što je eskaliralo u pravi urbanistički kaos. Stambena i druga struktura, podignuta je na samoj rijeci ili blisko na njenim obalama, bez odgovarajuće putne, komunalne i druge infrastrukture. Sanacija ovog dijela Grada predpostavlja radikalne zahvate, što treba vremenski i održivo terminirati.

Šušter - je poseban ambijent za stambenu izgradnju, jer predstavlja komoditet, južne ekspozicije i izuzetne vizuelne smjeriove na-uže gradsko jezgro, prigradska naselja i čitav prostor do-Rusolije, Ahmice, Hajle, Bisernice. I u mikroklimatskom smislu, ovo je pozicija ugodnija od gradskog naselja, jer ovdje u toku zime često vladaju klasične temperaturne inverzije, kad je temperatura na Šušteru, obasjanom suncu, viša nego u samom Gradu.

Šušter se saobraćajno jedino racionalno može povezati iz same doline Grahovačke rijeke, ili preciznije sa pozicije gdje se od puta uz Gahovačku rijeku odvaja put za Grahovo.

Zeleni - su formirani kao industrijska zona, čija struktura, uglavnom, nije preživjela tranziciju.

Kulturno nasljeđe

Preme zakonskoj evidenciji zaštićenih spomenika kulture u Crnoj Gori (357) po kategorijama i vrstama u opštini Rožaje nije registrovan nijedan spomenik kulture I, II ili III kategorije.

U I kategoriju svrstani su spomenici kulture od izuzetnog značaja, u II kategorije spadaju spomenici kulture od velikog značaja, a u III kategoriju svrstani su spomenici kulture od lokalnog značaja

Razne civilizacije ostavile su svoje brojne tragova na prostoru opštine Rožaje. Na to ukazuju brojni arheološki lokaliteti iz latinskog, ilirskog, rimskog, osmanlijskog i

srednjovekovnog vremena. Nažalost arheološka znamenja su malo istražena i nimalo zaštićena.

Evidentirani arheološki lokaliteti

- Ilirsko naselje - Brezovačko brdo
- Manastirski kompleks Lučice - Lučice
- Grac - Crnča
- Crkva - Gusinjci, Suho Polje
- Crkva - Kaluđerski laz
- Groblje - Biševo
- Groblje - Dragolovac, Ibarac
- Crkva - Gospodin vrh
- Ostaci groblja - Vuča.

Potencijalni arheološki lokaliteti su malo istraženi i nimalo zaštićeni. Manja istraživanja su izvršena za Lučice i Grac.

Manastirski kompleks Lučice

Nalazi se u istoimenom kanjonu rječice, na putu ka selu Lučice. Čine ga ostaci crkve, konaka i bunara. Radi se o manastirskom kompleksu koji je podignut krajem XIV i početkom XV vijeka. Naziv Lučice može ukazati da je kompleks posvećen Sv. Luki, od čega je ostao toponim, naziv rijeke i sela. Kompleks nije dovoljno istražen, a ostaci nijesu konzervirani i zaštićeni, kao kulturno-istorijski i sakralni spomenik.

Grac

Lokalitet se nalazi na oko 16 km od Rožaja ka Ribarićima, na ulazu u tijesni kanjon Ibra koji počinje ispod sela Baća ka selu Špiljani. Lokalitetom dominira stjenovito uzvišenje zvano Grac, koje se nalazi na lijevoj obali Ibra i svojim položajem dominira blagim padinama i plodnim kosinama sela Malindubrave i Pripeča. Postojanje ostataka grobova, pećina-utvrđenja, stambenih objekata, na relativno malom prostoru i rastojanju, ukazuju da se radi o srednjovekovnoj naseobini. Na to porijeklo ukazuje i toponim Grac, skraćenica od Gradac, što je uobičajne toponim za srednjovekovne utvrde. Detaljnija arheološka istraživanja, definisala bi vrijeme nastajanja, ove oblasti i njegove funkcije.

Kulturno-istorijski spomenici (objekti koji imaju svojstvo-vrijednost spomenika kulture) u opštini Rožaje su:

- Ganića kula XVIII v.
- Džamija Sultan Murat II XV v.
- Džamija - kućanska XVIII v.
- Džamija - Biševo XVIII v.
- Kula Hadžialijagića XIX v.
- Kula Zejnelagića (Riza) XIX v.
- Kuća Fetahovića (Ruždije) XIX v.
- Kuća Muja Sutovića XIX v.
- Kuća Ismeta Feleća XIX v.
- Kuća Bedra Sutovića XIX v.
- Kuća Pepića XIX v.
- Kuća Hasana Bećiragića početak XX v. i
- Kuća Sulja Beć v. iragića početak XX v.

Evidentirani spomenici NOB-a

- Spomenik palim borcima - Park
- Bista Mustafa Pećanin - OŠ M. Pećanin
- Bista Milun Ivanović - OŠ Biševo
- Spomen ploča palim borcima u Biševu
- Spomen ploča palim borcima u Baću
- Spomen ploča Radunu Đukiću - Top
- Spomen grob Hivzija Čatović -Top
- Spomen grob Jaho Kurtagić - Top

3. Identifikacija područja za koja postoji mogućnost da budu izložena značajnom riziku i karakteristike životne sredine u tim područjima

Sagledavajući karakteristike prostora obuhvata predmetnog Plana sa jedne strane i planiranim namjenama sa druge strane, može se reći da su mogući konflikti u predmetnom prostoru već identifikovani tokom pripreme PUP-a Rožaje 2012.g. i pratećeg Izvještaja o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu.

Kako ovaj prostor sa jedne strane predstavlja izuzetno vrijedan resurs za razvoj privrede i turizma, sa druge strane, prirodni karaktistike i vrijedosti tog prostora sada već trpe značajne pritiske.

S obzirom na to da prostor opštine Rožaje raspolaže izuzetnim prirodnim vrijednostima i resursima ciljevi zaštite vrijednih predjela i resursa i održivog korišćenja prirodnih uslova i potencijala javljaju se kao usmjeravajuće odrednice za prostorni razvoj uopšte, kao i dalji rad na valorizaciji prirodnih uslova i potencijala za različite namjene i korišćenja prostora. Na osnovu uvida u postojeće stanje životne sredine i prirodnih resursa, a imajući u vidu antropogene pritiske može se izvršiti identifikacija područja za koja postoji mogućnost da budu izložena, ili već jesu, značajnijem riziku od zagađenja.

Ekološki najopterećenije je uže gradsko područje Rožaje, koje karakteriše povećane koncentracije dima i čađi u zimskom periodu, aerozagađenje porijeklom od saobraćaja, periodična prekoračenja nivoa buke, neriješeni problemi tretmana čvrstog komunalnog otpada, industrijskih i komunalnih otpadnih voda (nepostojanje tretmana otpadnih voda).

Ekološki problemi seoskih naselja na području opštine vezuju se za neadekvatno odlaganje komunalnog otpada, odvođenje otpadnih voda iz domaćinstava u prirodne recipijente i septičke jame koje ne ispunjavaju osnovne sanitarno-tehničke uslove, kao i ugrožavanjem poljoprivrednog i šumskog zemljišta, usled otpada iz poljoprivrede, obrade drveta (rezanje drvne građe) upotrebe agrohemijskih i krčenja i paljenja šumskih sastojina.

Neadekvatno postupanje sa čvrstim komunalnim otpadom predstavlja jedan od većih ekoloških problema na području opštine, posebno na prostoru grada Rožaja. Postojeće smetlište između Ibra i magistralnog puta prema Srbiji predstavlja ekološku crnu tačku koja zahteva hitno rješavanje, sanaciju i rekultivaciju.

Na prostoru opštine Rožaje su evidentirana 10 nelegalnih odlagališta otpada².

Neadekvatan tretman otpadnih voda je takođe veliki problem Opštine Rožaje, s obzirom na to da se fekalne vode ne sakupljaju i ne tretiraju na adekvatan način.

Degradirane poljoprivredne površine karakterišu neiskorišćen potencijal, bespravna gradnja, zapušteno zemljište

Proizvodna područja i komunalni servisi se odlikuju zapuštenim industrijskim objektima, vizuelnom degradacijom, zagađenošću zemljišta.

Vodotoci su ugroženi kao posledica prekomjerne izgradnje, ispusta kanalizacije bez prečišćavanja, divlja smetlišta.

Područje eksploatacije kamena je degradirano usled vizuelnog narušavanja predjela, pojave erozije zemljišta, zagađivanja vazduha prašinom i odsustva biljnog pokrivača usled eksploatacije resursa.

² Nacrt Državnog plana upravljanja otpadom, 2023.g.

Na prostoru opštine Rožaje se nalaze dva aktivna ležišta tehničko-građevinskog kamena i to:

- Ležište tehničko-građevinskog kamena "Krš-Kaluđerski laz" - Rožaje
- Ležište tehničko-građevinskog kamena „Pogled“, opština Rožaje.

Ležište tehničko-građevinskog kamena „Krš“ nalazi se u ataru sela Kaluđerski laz (Husovići) oko 6km jugoistočno od Rožaja. Jugozapadno od istražno-eksploatacionog prostora, na oko 0,5 do 1,0km nalazi se manji zaseok Kaluđerski laz, a sa sjeverozapadne strane selo Dacići sa desne i Bukelj sa lijeve strane rijeke Crnje, čiji se stanovnici bave poljoprivrednom proizvodnjom ili šumskom industrijom i ostalim granama u Rožajama.

Ležište tehničko-građevinskog kamena „Pogled“ se nalazi na udaljenosti od oko 5km vazdušne linije od Rožaja, u pravcu sjeveroistoka. Sa Rožajama je, predmetni prostor, povezan magistralnim putem Rožaje-Kosovska Mitrovica, dužine od oko 7km, koji dalje vodi prema graničnom prelazu Dračenovac. Sa ovog magistralnog puta, se odvaja novi asfaltni put koji vodi do naselja Balotići. Predmetno ležište se nalazi na oko 900m od skretanja sa magistralnog puta Rožaje-Kosovska Mitrovica. Predmetno ležište se nalazi na prostoru gdje nema industrijskih postrojenja i privatnih stambenih objekata koji bi imali uticaja na buduću eksploataciju. Najbliža naselja su Njeguši (oko 700m vazdušne linije, istočno od lokacije) i Višnjice (oko 1200m, južno od predmetne lokacije).

Potencijalne lokacije za eksploataciju tehničko građevinskog kamena se nalaze na lokalitetima Dacići (5km udaljeno od Rožaja, pored puta Rožaje - Peć), Paučina (nalazi se pored puta Rožaje - Tutin), Vijenac (pored puta Rožaje - Tutin) i Sarića brdo (nalazi se takođe pored puta Rožaje - Tutin).

Zatvoreni proizvodni pogoni domaće radinosti u Biševu i Bukovici mogli bi se prednosno iskoristiti za agropreradu i zapošljavanje mjesnog stanovništva, što bi ubrzalo proces obnove područnih naselja. Ne očekuje se značajniji uticaj na predmetna područja usled aktiviranja

Iako je Rožaje, poslije Pljevalja prostor sa najmanje vjetrova-najviše tišina u Crnoj Gori, na pojedinim grebenima sjeverno od Županice i lijevo od Ibra, moguće da postoje potencijali za vjetrogeneratore:

- Straževica→Simovaglava→Bačevac;
- Crnikrši→Crkvište→Honsiće;
- Krstača→Gradina→Mujov vrh→Šančevi→Vlahovi→Borike;
- Buboviće→Kamenuša;
- Duduška glava→Glavica→Klanac→Golobrd→Šuster;
- Crni vrh→Grahovo;
- Lom→Glavica;
- Čuke→Ober→Debeli krš→Dugo polje→Gvozdovi;
- Spasevica→Soa;
- Ruišta→Gospodin vrh→Kukavićak;
- Gola brda →Šulan→Komkuće.

Prirodni i stvoreni potencijali Rožajama daju nadprosječne razvojne turističke šanse: pogranično-tranzitni položaj, bogatstvo voda, bogatstvo flore i faune, planinski izdanci, kulturna raznolikost, istorijsko nasleđe.

Turistički razvoj je planiran na pozicijama najizrazitijih resursa, a to je prostor: Ahmica→Štedim→Rusolija, odnosno tehnološka arterija do samog gradskog jezgra

Rožaja (Carina i Ibarca). Kroz planiranje prostora za ovakav razvoj će se primjeniti planersko - programska tehnologija, a po ugledu na Alpski dio Evrope. Ovakav model biće značajan razvojni faktor i međugranični komplemetarni interes, Rožajskog i Metohijskog kraja, odnosno interes Crne Gore i Kosova, da koriste svoje razvojne prednosti na ovom prostoru. Padine: Rusolije, Ahmice, Štedima, Hajle, Bisernice, Smiljevice - omogućuju projektovanje i podizanje čitavog spektra turističke strukture (alpsko skijanje, turno skijanje, alpinizam, planinarstvo, monting bajk, džip reli, golf, lov, ribolov).

Turizam na seoskom području (Dolina Županice, Bašča, Paučina, Bukovica, Jablanica, Njeguši, Balotići, Plunci) koristiće proizvodnju eko-čiste hrane u logičnoj tehnološkoj vezi sa turističkim konzumom, odnosno plasmanom poljoprivrednih proizvoda „na kućnom pragu“ - izvoz na kućnom pragu“.

Turističke zone:

- Zona Hajla-Rusolija-Rožaje
- Zona Županica
- Zona Bašča-Paučina-Bukovica
- Zona Plunci-Balotići-Njeguši-Bač-Jablanica
- Zona Rožaje-grad
- Zona Rujište
- Zona-lovište Hajle
- Prostorni obuhvat

Predviđena površina za turizam iznosi 35, 43ha.

Prostorna organizacija opštine Rožaje, i posledično, njen prostorni razvoj, zasnivaće se na prevashodnom aktiviranju više cjelina oko doline Županice, Lovničke rijeke, Bukovičke rijeke, Grahovske rijeke, Vučanske plodne zaravni, područja planina Hajle i zaravni Rujišta, na ruralnom području, prigradskim naseljima Ibarac i Bandžovo Brdo, te obnovi gradskih naselja prenamjenom industrijske zone Centar i revitalizacijom industrijske zone Zeleni. Rožaje, kao opštinski centar, sa svojim institucionalnim, privrednim, kadrovskim, tehničkim i finansijskim kapacitetima, povezaće ova područja i značajnija postojeća i nova (turistička) naselja u prostorno funkcionalnu, ekonomski efikasnu i ekološki održivu cjelinu.

Kao posebne prostorne cjeline, u funkciji lokalne i regionalne integracije, određene su i:

- Prostor Hajla-Štedim obuhvata planine i njihove podgorine: Hajle, Ahmice, Štedima i Rusolije.
- Prostor Rujišta - obuhvata jezersku visoravan koja prožima prostorne cjeline u dolini Grahovače, Bukovičke rijeke i Biševa.

Za nova naselja sa posebnom funkcijom - turistička naselja na lokalitetu Hajle (planinski turizam) i Rujišta (golf igrališta) u Planu je građevinsko zemljište određeno samo poziciono, a detaljno će biti utvrđeno kroz izradu planirane prostorno-planske dokumentacije.

Razvoj turističkih i drugih aktivnosti na planini Hajla je u sukobu sa smjernicama za zaštitu i korištenje ovog područja saopštenim u Smjernicama za integraciju biodiverziteta u prostorno planiranje, knjiga I i II, Ministarstvo turizma, ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera, 2024. - *„Tamo gdje putna infrastruktura planira da presjeca ekološke cjeline razviti zelene koridore (prirodne ili vještačke) koji omogućavaju slobodno kretanje između različitih staništa, smanjujući fragmentaciju. Ovo posebno važi za sisare i ptice.*

Gdje se planiraju svjetlosni koridori, planirati ih u skladu sa mjerama mitigacije uticaja. Očuvati sve vodene ekosisteme i sprovoditi ekstezivnu poljoprivredu i održivo šumarstvo. Područja ostaviti u izvornom obliku, uz postojeće oblike namjene prostora usmjerene ka održivim praksama. Trase u okviru koridora i lokacije planiranih infrastrukturnih projekata modifikovati u odnosu na položaj ovih područja.

Intervencije u prostoru treba ograničiti na postojeću izgrađenost uz mogućnost rekonstrukcije postojećih objekata prema namjeni korišćenja zemljišta, u skladu sa strogim ekološkim kriterijumima i uz obavezu sprovođenja stručnih istraživanja. Za manje lokalitete planirati tampon zone.

Podsticati održive oblike korišćenja prostora, kao što su ekstenzivna poljoprivreda i održivi turizam, i sprovoditi mjere poput uklanjanja invazivnih vrsta."

Aktivnosti na području Hajle su dakle potencijalno u konfliktu sa Natura 2000 mrežom, te pri daljem planiranju sve aktivnosti moraju biti usklađene sa Zakonom o zaštiti prirode, drugim odnosnim zakonima te Bernskom konvencijom, Habitatnom direktivom i Direktivom o pticama.

Ugroženost segmenata životne sredine se ogleda kroz uticaje koji obuhvataju:

1. Uticaje na zemljište

od izgradnje novih građevinskih i energetskih objekata, uključujući:

- zauzimanje plodnog poljoprivrednog zemljišta
- uklanjanje i gubitak površinskog sloja zemljišta na lokacijama predviđenim za građenje
- zagađivanje zemljišta raznim vrstama otpada u toku izgradnje i korišćenja (obavljanje djelatnosti) novih (i postojećih) građevinskih objekata
- promjena strukture i oblika (modifikovanje) terena

2. Uticaje na vode

od izgradnje novih građevinskih objekata, razvoja prateće transportne, energetske i hidrotehničke infrastrukture, uključujući:

- zagađivanje površinskih i podzemnih tokova štetnim i opasnim materijama iz otpadnih voda, otpada i drugih izvora zagađenja iz slivnog područja
- povećanje potrošnje vode i, generalno, siromašenje vodenih resursa
- promjene u funkcionisanju vodenih tokova

3. Uticaje na vazduh

od transporta / saobraćaja ali i od izgradnje novih građevinskih objekata, od kojih je najznačajniji uticaj:

- povećanje emisija zagađujućih materija iz motornih vozila ali i ostalih transportnih sredstava i građevinskih mašina angažovanih na izgradnji građevinskih objekata, saobraćajne i druge infrastrukture

4. Uticaje od buke i vibracija

od transporta / saobraćaja ali i od izgradnje novih građevinskih objekata, od kojih je najznačajniji uticaj

- povećanje nivoa saobraćajne buke od motornih vozila i ostalih transportnih sredstava, kao i od rada građevinskih mašina angažovanih na izgradnji građevinskih objekata i infrastrukturnih Sistema

5. Uticaji na predjele / pejzaž

od izgradnje novih građevinskih, energetskih objekata, uključujući

- vizuelnu promjenu pejzažnih obilježja ovog područja
- promjenu oblika - modifikovanje prirodnih vrijednosti
- gubljenje atraktivnih panorama i vizura

6. Uticaji na biodiverzitet i posebne prirodne vrijednosti

od izgradnje i korišćenja novih građevinskih, energetskih objekata i infrastrukture, ali i zbog obavljanja turizma i drugih povezanih privrednih djelatnosti, uključujući

- konflikt sa zaštićenim područjima
- gubitak i slabljenje ekosistema zbog gubitka (uništavanja, destrukcije) ili strukturne promjene većih prirodnih cjelina
- direktno uništavanje prirodnih i poluprirodnih habitata (zone koje su planirane za građevinska područja van postojećih naselja)
- prekid ili izmještanje postojećih migratornih puteva, biokoridora i ustaljenih funkcionalno ekoloških veza
- povećano uznemiravanje živog svijeta zbog širenja turizma i drugih povezanih aktivnosti
- zagađenje (uključujući uginuće) živih organizama (kopnenih i vodenih) koji su izloženi uticaju štetnih i opasnih materija (od otpada, otpadnih voda i dr)
- posledično širenje invazivnih i gubitak autohtonih vrsta

7. Socio - ekonomski uticaji

od razvoja turizma i sa njim povezanim privrednim aktivnostima, uključujući

- povećano direktno zapošljavanje lokalnog stanovništva
- razvoj lokalnog biznisa
- povećanje (ili smanjenje) prihoda
- slabljenje kvaliteta života rezidentnog stanovništva (zbog gužve, buke, uticaja na predjele, funkcionisanje infrastrukture i dr.)
- povećanje brojnosti i promjena strukture stanovništva
- rast cijena roba i usluga

8. Uticaji na opterećenost i funkcionisanje infrastrukturnih sistema, uključujući

- povećan pritisak, slabljenje kapaciteta i funkcionisanje vodosnabdijevanja, sistema za sakupljanje i tretmana otpadnih voda i otpada ("sve više smeća i otpada"), (elektro) energetskih sistema, komunalne i saobraćajne infrastrukture (povećanje gužvi na cestama i ulicama, ugrožena bezbjednost).

U odnosu na postojeće uslove koji su vezani za zaštitu životne sredinu i elemente održivog razvoja (ciljevi SPU), Procjena veličina navedenih uticaja biće data u daljem

dijelu ovog Izvještaja (vidjeti poglavlje 6, koja se odnosi na evaluaciju mogućih negativnih uticaja).

Analiza organizacije i uređenja prostora

Postojeću mrežu čine 66 naselja, koja su data po azbučnom redu: Balotići, Baza, Bandžov, Bandžovo Brdo, Bašča, Bać, Bačevac, Bijela Crkva, Biševo, Blace, Bogaje, Bukovica, Crnokrpe, Ćokrlije, Daciće, Donji Besnik, Đurenovića Luka, Donja Lovnica, Donje Biševo, Dračenovac, Donja Crnča, Donji Bukelj, Gornja Lovnica, Gornja Crnča, Gornji Besnik, Gornji Bukelj, Grahovača, Gusnice, Grahovo, Gričica, Ibarac, Jablanica, Kalače, Kačare, Klanac, Kalenderi, Kaluđerski Laz, Klekovača, Koljeno, Lučice, Malindubrova, Njeguši, Tuzeva Luka, Paučina, Plunci, Peškovići, Pripeč, Radetina, Rožaje Centar, Razdolje, Ramovići, Radeva Mahala, Džudževići, Seošnica, Sredani, Sinanovića Luke, Stupa, Suho Polje, Šušteri, Huriye, Honsiće, Halilovići, Vuča, Zloglavlje, Zeleni i Ćosovica.

U transformaciji naselja odlučujući uticaj imala je mreža regionalnih puteva i razmještaj osnovnog obrazovanja - matičnih škola i područnih odjeljenja zdravstva, TK i PTT usluga. Duž saobraćajnica i vodotoka rijeka formirala su se značajnija naselja: grad, Biševo, Razdolje, Vuča, Bać, Koljeno, Kalače, Dacići, kao i veći dio privredne strukture (drvoprerađiva, transport, trgovina, poljoprivreda, turizam, servis). Sam grad se razvija u glavni funkcionalni centar Opštine, kojem gravitiraju sva naselja. Industrijska urbanizacija centra podstiče migraciju sa sela. Migranti naseljavaju rubne djelove grada, formirajući stambena prigradska naselja, bez odgovarajuće društvene i komunalne infrastrukture. Jedan broj seoskih naselja permanentno gubi stanovništvo, dok opštinski centar i prigradska naselja demografski i fizički rastu. Sva ruralna naselja su razbijenog tipa. Stambene i privredne jedinice u rožajskim selima pozicionirane su u okviru individualnih posjeda - gazdinstava. Infrastrukturna neizgrađenost bitno je generisala da su skoro sva rožajska ruralna naselja ekstezivnog tipa. Postojeći obrazac naselja je ugrožen suburbanom, prije svega, raštrkanom gradnjom po rubovima naselja i na otvorenom prostoru između naselja. Poseban problem na području ovakve gradnje, koji degradira prostor, su privremene i vikend naselja. Raspršena gradnja je zbog niske komunalne opremljenosti uzrok zagađivanja okoline, a posebno voda i zemljišta.

Urbano područje Rožaja se pretežno razvijalo i gradilo u skladu sa smjernicama važeće planske dokumentacije. Međutim, istovremeno sa implementacijom planskih rješenja, kao posljedica migracije stanovnika sa ruralnog područja prema gradu, na ovom prostoru je, kao i na prostoru većina crnogorskih gradova, mimo planske dokumentacije izgrađen veći broj nelegalnih objekata.

Izgradnjom nelegalnih objekata, kao i nelegalnih dogradnji i nadgradnji postojećih objekata, došlo je do degradacije većeg dijela prostora grada i uništavanja objekata prirode i pejzaža.

U blizini regionalnih i magistralnih puteva, gdje se važećim PUP-om preklapaju namjene površina naselja i šumskih površina, posebno na putnim pravcima Rožaje-Daciće, Rožaje-Biševo, Rožaje-Kalače, evidentna je degradacija prostora izgrađenim grupacijama nelegalnih objekata.

Takođe, zona koja je evidentan primjer degradacije koja nije u skladu sa planskim dokumentima, je prigradsko naselje Zeleni, koje se razvijalo kao uslužno-industrijsko područje sa gravitacionom zonom prostora opštine. Ova zona magistralnim i regionalnim

putevima ostvaruje komunikacije sa susjednim gradovima i u većem dijelu sa sekundarnim centrima, a manjim dijelom lokalnim komunikacijama. Industrijska zona Zeleni pored Industrijske zone Centar čini osnovu privrednog razvoja opštine, koju obuhvata reprodolanc šumarstvo - drvoprerada i komplementarne djelatnosti ugostiteljstvo - turizam, transport, industrija, dekor papir i trgovina.

Lokacija 2 u Industrijskoj zoni Zeleni, koja je kroz Izmjene i dopune PUP-a iz 2017. godine predviđena za zonu za industriju i proizvodnju, u postojećem stanju je degradiran izgradnjom usitnjenih struktura stambenih i stambeno-poslovnih objekata.

Grad i prigradska naselja karakteriše komunalna nerazvijenost, posebno infrastrukture otpadnih voda i otpada.

Zone sa ugroženim biodiverzitetom

Najznačajniju vrstu biljnih zajednica i vegetacionog pokrivača u opštini Rožaje predstavljaju šume. Zbog velikih visinskih razlika između najniže i najviše tačke (maksimalno 1630m), vegetacija je zonalno raspoređena na rožajskim planinama.

Idući od nižih ka višim nadmorskim visinama staništa, rožajske šume su jasno diferencirane u devet asocijacija, a bliže okruženje predmetne lokacije karakteriše Asocijacija *Qercetum petraeae-cerris bertiscum*, šume kitnjaka i cera i Asocijacija *Abieto-Fagetum moesiaceae*, šuje jele i bukve. U pogledu debljinskih razreda (klasa), na predmetnom području dominantno mjesto zauzima tanko drvo.

Uzimajući u obzir sve prirodne uslove koje karakterišu rožajski kraj, može se sa sigurnošću konstatovati da obiluje velikom raznovrsnošću biljnog svijeta. Na rožajskim planinama, pored uobičajenih, vrlo su česte i tercijarne i endemične vrste flore. Markišić (2002) navodi 27 ovakvih vrsta biljaka, od kojih spominjemo neke: *Ramondia serbica* - raste u klisuri Bukovičke rijeke, *Pinus heldreichii* Christ - raste na Lazanskim kršima, *Pinus peuce* Griseb. - raste na Hajli, Ahmici, Štedimu, Kuli, Belegu i Sjenovi, *Pancicia serbica* - široko rasprostranjena u gorskom pojasu svih planina, *Taxus baccata* L. i td. Nije mali broj endemičnih i reliktnih biljnih vrsta, koje moraju biti zaštićene. Planinski pašnjaci na kojima dominira busika (*Nardus stricta*) i borovnica (*Vaccinium myrtillus*) nijesu precizno određeni nadmorskom visinom, već, drugim-mikro klimatskim, mikro edafskim i ekološkim faktorima.

U prethodne tri godine završeno je mapiranje Natura 2000 staništa na više područja na sjeveru Crne Gore. Dosadašnjim kartiranjem, NATURA 2000 habitata koji su prepoznati na području opštine Rožaje su:

4060 Alpske i borealne vrištine

Male, zbijene ili puzeće formacije žbunova u alpijskoj i subalpijskoj zoni visokih planina u kojima dominiraju erikoidne vrste (*Bruckenthalia spiculifolia*, *Empetrum hermaphroditum*, *Loiseleuria procumbens*), borovnice (*Vaccinium* sp.), alpska ruža (*Rhododendron hirsutum*), polegale kleke (*Juniperus nana*, *J. sabina*), mečja grožđa (*Arctostaphylos uva-ursi*, *A. alpinus*).

4070 * Klekovina bora pinus mugo i dlakave alpske ruže (*Rhododendron hirsutum*)

Formacije bora krivulja (*Pinus mugo*) u kojima se ponekad javljaju i alpske ruže (*Rhododendron* sp). Najvažnija vrsta ovog tipa je planinski bor (*Pinus mugo*).

6150 Alpske i subalpijske silikatne travne zajednice

Boreo-alpijske formacije na najvišim vrhovima silikatnih planina koje karakterišu vrste *Juncus trifidus*, *Carex curvula*, brojne mahovine i lišajevi.

6170 Alpijske i subalpijske krečnjačke travne zajednice

Alpijske u subalpijske travne zajednice na zemljištima bogatim bazama sa vrstama *Dryas octopetala*, *Gentiana nivalis*, *Alchemilla hoppeana*, *Alchemilla flabellata*, *Anthyllis vulneraria*, *Aster alpinus*, *Helianthemum nummularium* ssp. *grandiflorum*, *Helianthemum oelandicum* ssp. *alpestre*, *Phyteuma orbiculare*, *Astrantia major*, *Polygala alpestris* i dr.

6210 * Polu-prirodne suve karbonatne livade i pašnjaci sa facijesima žbunjaka (*Festuco-Brometalia*)

Suve do polusuve karbonatne livade i pašnjaci klase *Festuco-Brometea*.

6230 * Vrstama bogati pašnjaci tvrdače (*Nardus Stricta*)

Zatvoreni, suvi ili umjereno vlažni, višegodišnji pašnjaci tvrdače (*Nardus stricta*) razvijeni primarno na silikatnoj podlozi, u brdskom i planinskom području.

6410 Hidrofilne livade i tresave beskolenke (*Molinia Caerulea*)

Livade beskolenke (*Molinia caerulea*) se javljaju od nizijskih do planinskih zona, na manje više vlažnim i nutrijentima siromašnim zemljištima (azot, fosfor).

6430 Hidrofilne visoke zeleni

Vlažne i obično nitrifikovane visoke zeljaste ivične zajednice, duž vodenih tokova i oboda šuma u nizijskim i planinskim pojasevima koje pripadaju redovima *Glechometalia hederaceae* i *Convolvuletalia sepium* (*Senecion fluviatilis*, *Aegopodion podagrariae*, *Convolvulion sepium*, *Filipendulion*)

6510 Nizijske livade kosanice

Vrstama bogate visoke livade na slabo ili umjereno fertilizovanim zemljištima u nizijskim i brdskim predjelima.

6520 Planinske livade kosanice

Vrstama bogate mezofilne visoke livade gorskog i rjeđe, subalpijskog pojasa u kojima često dominira *Trisetum flavescens*.

6530 * Planinske šumolivade

Kompleks vegetacije koji se sastoji od malih grupacija listopadnog drveća i grmlja i otvorenih livada i pašnjaka.

7140 Prelazne tresave

Zajednice u kojima se formira treset na površini oligotrofnih do mezotrofnih voda.

7230 Alkalne tresave

Vlažna staništa koja naseljavaju niski šaševi i smeđe mahovine koje stvaraju treset i/ili sedru razvijeni na zemljištima stalno zasićenim vodom. Tip staništa se vlaži podzemnim (topogeno) ili površinskim (soligeno) vodama bogatim bazama.

8120 Krečnjački planinski i alpijski sipari (*Thlaspietea Rotundifolii*)

Zajednice na karbonatnim siparima rasprostranjene od gorskog pojasa do zone vječitog snijega.

8210 Krečnjačke stene sa hazmofitskom vegetacijom

Stanište obuhvata vegetaciju u pukotinama karbonatnih stijena, rasprostranjenu u mediteranskom i euro-sibirskom regionu, od obale mora do alpijskih pojaseva.

91E0 * Aluvijalne šume crne johe i gorskog jasena (*Alno-Padion*, *Alnion incanae*, *Salicion albae*)

Tip staništa obuhvata više različitih podtipova: obalne šume crne johe i jasena u umjerenim nizijskim i brdskim predjelima, obalne šume sive johe u uz gorske potoke i

rijeke i trakaste galerije visokih vrba topola duž riječnih tokova u nizijskim, submontanim i montanim predjelima umjerene zone.

91K0 Ilirske šume bukve (*Fagus Sylvatica*)

Ilirske bukove šume se odlikuju većim specijskim diverzitetom od bukovih šuma drugih regiona, što ih čini važnim centrom biodiverziteta.

91L0 Ilirske hrastovo-grabove šume (*Erythronio-Carpinion*)

Šume lužnjaka (*Quercus robur*) ili kitnjaka (*Q. petraea*), ponekad i cera (*Q. cerris*), sa grabom (*Carpinus betulus*) na karbonatnoj ili silikatnoj podlozi, na dubokim neutralnim do slabo kiselim šumskim smeđim zemljištima zapadnog i centralnog Balkana.

91M0 Panonsko-balkanske šume cera i kitnjaka

Subkontinentalne termokserofilne šume cera (*Quercus cerris*), kitnjaka (*Q. petraea*) i sladuna (*Q. frainetto*) i srodnih listopadnih hrastova.

9110 Acidofilne bukove šume (*Luzulo-Fagetum*)

Šume bukve, i u višim predjelima šume bukve i jele, ili bukve, jele i smrče, koje se razvijaju na kiselim zemljištima u srednjeevropskom regionu, sa karakterističnim acidofilnim vrstama *Luzula luzuloides*, *Polytrichum formosum*, *Deschampsia flexuosa*, *Vaccinium myrtillus*

9410 Acidofilne planinske šume smrče (*Vaccinio-Piceetea*)

Staništa obuhvata tamne četinarske šume obične smrče (*Picea abies*), koje se javljaju u subalpijskom pojasu, rjeđe u hladnim mjestima gorskog pojasa, koji su nepovoljni za razvoj bukve i jele.

Raznoliki uslovi staništa i različiti tipovi klime, u zavisnosti od nadmorske visine, u ovom regionu omogućavaju egzistenciju brojnim vrstama životinjskog svijeta, gdje se posebno izdvaja raznolikost insekata, ptica, sitnih i krupnih sisara, po kojima ovaj region spada među najbogatije djelove Balkana.

Tokom istraživanja (2008. godine)³, entemološke faune ovog regiona. Konstatovano je prisustvo preko 260 vrsta insekata, od čega, samo grupa leptira (Lepidoptera) broji 45 vrsta, tvrdokrilci (oleoptera) 45, opnokrilci (Chimenoptera) 38, dvokrilci (Diptera) 46, vilinski konjići (Odonata) 7 vrsta i ostale grupe. Iz svijeta vodozemaca (Amphibia) na širem području je zabilježeno prisustvo zakonom zaštićenih vrsta, kao što su: šareni daždevnjak (*Salamandra maculosa*), velika krastava žaba (*Bufo bufo*), zelena krstača (*Bufo viridis*), gatalinka (*Hyla arborea*), planinski mrmoljak (*Lissotriton alpestris*) i mali mrmoljak (*Mesotriton vulgaris*). Od gmizavaca (*Reptilia*) su prisutne, takođe, zaštićene vrste u našoj zemlji, a to su: slepić (*Anguis fragilis*), zidni gušter (*Lacerta muralis*), planinski gušter (*Lacerta vivipara*), livadski gušter (*Lacerta agilis*), zelembać (*Lacerta viridis*), barska bjelouška (*Natrix natrix*), riječna bjelouška (*Natrix tessellatus*), smuk (*Elaphe longissima*), šarka (*Vipera berrus*).

U pogledu ornitofaune - ptice (*Aves*), područje šireg područja je, takođe, jako raznovrsno. Ribe -Rožajske rijeke nastanjuju slijedeće vrste riba: potočna pastrmka i mladica, lipljan i potočna mrena. Staništa riba su ugrožena nepropisnim ribolovom, zagađenjem voda organskim i neorganskim materijama, devastacijim vodotoka i sl.

³ Strateška procjena uticaja na životnu sredinu plana razvoja šuma za šumsko područje Rožaje 2020. - 2029., EcoEnergy Consulting doo, Podgorica, septembar 2020.g.

Vizi (2007), na području Prokletija, kome pripada cio region Gornji Ibar, do sada je zabilježio 161 vrstu ptica, koje imaju različit status: stancarice, gnjezdarice, zimovalice i prolaznice. Planine Gornjeg Ibra (Hajla, Ahmica, Štedim, Rusolija, Kula i druge) su mjesta gniježđenja grabljivica i brojnih visokoplaninskih vrsta, kao što su: osičar (*Pernis apivorus*), kokošar (*Accipiter gentilis*), kobac (*Accipiter nisus*), zmijar (*Circaetus gallicus*), sivi soko (*Falco peregrinus*), šumska sova (*Strix aluco*), veliki tetrijeb (*Tetrao urogalis*), lještarka (*Bonasa bonasia*), šest vrsta djetlića, među kojima i ugroženi tropski djetlić (*Picoides tridactylus*), kao i mnogobrojne šumske pjevačice. U sastojini bora krivulja, na Hajli, borave: crnoglava grmuša (*Sylvia atricapilla*), muharica (*Ficedula albicollis*), kamenjarka (*Emberzia cia*), šumska ševa (*Lullula arborea*); a u liticama, Golub grivnjaš (*Columba palumbus*), žutokljuna galica (*Pyrrhocorax graculus*) i pripeljak (*Tichodroma muraria*), te mnoge druge vrste. Zbog ovakve raznovrsnosti svijeta ptica na Hajli, ova planina je dobila status područja od međunarodnog značaja za boravak ptica (IBA).

Planinsko područje Gornjeg Ibra je poznato po raznovrsnosti dlakave divljači. U šumama ovog regiona, svoj zaklon i životno stanište nalaze: lasica, tvor, kuna, divlja mačka, lisica, vidra (pored šumskih potoka i rijeka) i vuk. Od biljojeda su prisutni: vjeverica, zec, jazavac, divokoza, divlja svinja i mrki medved (koji je omnivor). O posljednjoj tvrdnji najbolje svjedoče imena - toponimi pojedinih predjela rožajskog kraja kao: Jelenjak, Jelenčica, Mečkov do, Svinjske bare, Svinjski brod, Vukoser, Zekova glava, Puhovača i td. Dakle, očuvanje šuma istovremeno znači i očuvanje prirodnih staništa, koja su uslov za opstanak genskog, specijskog i ekosistemskog biodiverziteta.

Postojeća zagađena područja

Neadekvatno postupanje sa čvrstim komunalnim otpadom predstavlja jedan od većih ekoloških problema na području opštine, posebno na prostoru grada Rožaja. Postojeće smetlište između Ibra i magistralnog puta prema Srbiji predstavlja ekološku crnu tačku koja zahteva hitno rješavanje, sanaciju i rekultivaciju.

Na prostoru opštine Rožaje je evidentirano 10 nelegalnih odlagališta otpada (Izvor: Nacrt DPUO, septembar 2023.g.).

Neadekvatan tretman otpadnih voda je takođe veliki problem Opštine Rožaje, s obzirom na to da se fekalne vode ne sakupljaju i ne tretiraju na adekvatan način.

Ibar je glavna rijeka i po veličini sliva spada u srednje rijeke (405km²). Smještena je u 5-om Ekoregionu, i njena dužina rječnog toka (31,3km) podijeljena je na 2 VT koji pripadaju različitim tipovima R1 i R4 (VT imaju površinu sliva malu i srednju, po nadmorskoj visini su planinska i srednje visine, a po geološkim karaktersitikama krečnjačka). Na mjernom mjestu gornji tok-iznad Rožaja, voda je pokazala umjeren status kvaliteta (80,0% određenih parametara pokazalo odličan kvalitet - tj. vrlo dobar status, dok je 13,3% pokazalo dobar status i 6,7% umjeren status). Na mjernom mjestu u donjem toku - Bać (VT2) voda je pokazala umjeren status kvaliteta (73,4% određenih parametara pokazalo odličan kvalitet, tj. vrlo dobar status, 13,3 određenih parametara dobar status, dok je 13,3% određenih parametara pokazalo umjeren status).

Izvori zagađenja nisu se promijenili u odnosu na raniji period. Kao i prethodnih godina, najveći izvori zagađenja površinskih i podzemnih voda su komunalne otpadne vode, koje se najčešće u neprečišćenom, ili djelimično prečišćenom, obliku ispuštaju u recipijent, na koncentrisan ili difuzan nacin. Uočljiv je i uticaj poljoprivrednih aktivnosti, industrije (prije

svega prehrambene), kao i malih i srednjih preduzeca. Važno je pomenuti i sve veći uticaj saobraćajne infrastrukture i distribucije goriva, kao i građevinskih radova (izgradnja puteva) na kvalitet površinskih voda.

Na prostoru opštine Rožaje se nalaze dva aktivna ležišta tehničko-građevinskog kamena i to ležište tehničko-građevinskog kamena "Krš-Kaluđerski laz" i ležište tehničko-građevinskog kamena „Pogled“ koja su značajno izmijenila pejzaž ovog prostora.

4. Postojeći problemi u pogledu životne sredine u vezi sa planom

Ovo poglavlje obrađuje teme kojima je zajedničko to, da im je predmet proučavanja pritisak na životnu sredinu (otpad, buka, ekološke nesreće i rizici) a u vezi je sa planskim dokumentom.

Vode

Najveći zagađivači voda na predmetnom području su neprečišćene otpadne vode naselja. Ovaj pritisak na životnu sredinu značajno je rastao prošlih decenija, kao posledica izostanka uravnoteženog/integralnog pristupa razvoju vodovodno-kanalizacionog sistema, odnosno posledica jednostranog razvoja vodovodne mreže kojim se povećala količina otpadnih voda za koje nije istovremeno osiguran kvalitetan sistem zbrinjavanja (odvođenje, prečišćavanja, sa aspekta životne sredine prihvatljivog ispuštanja u krajnji recipijent). Problem je posebno izražen u ljetnom periodu kada količina otpadnih voda raste zbog povećanja broja stanovnika (usled dolaska turista i ljudi iz inostranstva koji se vraćaju u ovaj kraj tokom godišnjih odmora).

Osim komunalnih-fekalnih voda, zagađenje dolazi i iz sektora privrede s neadekvatno zbrinutim otpadnim vodama, koje ispuštaju bilo direktno u recipijent, bilo u sistem javnog sistema koji takođe nema adekvatni prečišćivač. Povoljna okolnost je da nasljeđene „prljave“ industrije postepeno nestaju, i da razvoj novih „privrednih sistema“ barem proceduralno (kroz obavezu izrade Elaborata o procjeni uticaja na životnu sredinu i dr.) prepoznaje i uvažava životnu sredinu.

Nezanemarivi dio zagađenja dolazi iz difuznih izvora, što uključuje: saobraćaj odnosno isparavanja zagađivača sa saobraćajnica, otpadom zagađenog tla, eksploatacija mineralnih sirovina, poljoprivreda, i razne druge aktivnosti koje mijenjaju i režim oticanja i čistoću. Posebno vizuelno, ali često i hemijsko-biološko zagađenje voda predstavlja i otpad (komunalni, građevinski, krupni,...) odbačen bilo u vodotoke. Takvo zagađenje obično se proširi na cijeli nizvodni dio vodotoka, jer ga sama voda raznosi svojim tokom.

Trajni gubitak zemljišta (i tla na njemu) pojavljuje se u više oblika, u prvom redu kao posljedica: i) urbanizacije, ii) izgradnje infrastrukture (saobraćajnica), iii) eksploatacije mineralnih sirovina (nesanirani kamenolomi), iv) divljih odlagališta otpada.

Vazduh

Prostor Opštine Rožaje nije značajno opterećen saobraćajem, tako da se ne može govoriti o saobraćaju kao značajnom zagađivaču.

Izvjerno su prisutni i difuzni izvori zagađenja, u prvom redu u formi eksploatacijskih polja mineralnih sirovina, neadekvatno rješenog pitanja otpada i otpadnih voda, građevinskih radova većih razmjera, te poljoprivredne aktivnosti. Konkretnije, eksploatacija mineralnih sirovina zagađuju vazduh prašinom uz same lokalitete eksploatacije, ali i uz puteve kojima se materijal transportuje do mjesta korišćenja, posebno ako pri transportu nisu primjenjene odgovarajuće mjere.

Neugodan miris i zagađenje vazduha vezano je i uz neadekvatno zbrinut otpad i otpadne vode, odnosno uz prečestu pojavu neispravnih septičkih jama i nelegalnog ispuštanja fekalija, i neuređena odlagališta. Osim zagađenja neugodnim mirisom, otpad je i značajan izvor metana, što uzrokuje akcidente i samozapaljenje. Značajno zagađenje vazduha uzrokovano je i kućnim ložištima (drva, ugalj, naftni derivati).

Biološka i pejzažna raznolikost

Sa relativno velikom reljefnom i klimatskom raznolikošću; sa geomorfologijom i hidrologijom; sa dugom istorijom naseljenosti i pejzažne raznolikosti raznim formama kulturnog/antropogenog pejzaža; - područje je za koje se bez pretjerivanja može konstatovati da je velike pejzažne i biološke vrijednosti i raznolikosti - na nacionalnom, evropskom i svjetskoj nivou.

S druge strane, treba nažalost utvrditi da je sva ta vrijednost gotovo isključivo posledica prirodnih datosti i nasljeđena baština nekih ranijih vremena, a da su današnji trendovi izrazito negativni i da još uvijek njihova relativna očuvanost iz dana u dan sve manje vrijedi.

Najznačajnije prijetnje biološkoj i pejzažnoj raznolikosti na predmetnom području

Urbanizacija, neplanska, loša planska i bespravna izgradnja	Prenamjena i ireverzibilni gubitak staništa, degradacija okolnog područja (kroz fragmentaciju, zagađenje otpadom, otpadnim vodama, bukom, svjetlošću), prekomjerno širenje građevinskog područja, lociranje građevinskih područja u posebno vrijedne i osjetljive ekosisteme, izgradnja izvan građevinskog područja. Uzurpacija vrlo vrijednih područja izgradnjom kuća za odmor, pojava izgrađenih područja koja nemaju fizionomiju naselja. Arhitektonski i lokacijski neprikladna izgradnja dovodi do narušavanja strukture tradicionalnih naselja.
Turizam	Posebno vrijedna područja istovremeno su i turistički najatraktivnija, ali i izložena pritisku od ove djelatnosti. Ukoliko se taj pritisak ne kanališe osiguranom infrastrukturom i organizacijom posjete, neminovni su značajni negativni uticaji upravo na najvrijednija područja.
Saobraćaj	Fragmentacija staništa, buka, uznemiravanje faune, posredni uticaji saobraćajnica (zagađenje vazduha i tla, fragmentacija staništa...).
Intenzivna poljoprivreda	Prenamjena staništa, sječe šuma, melioracije, uzgoj monokultura, nestajanje autohtonih vrsta i sorti, primjena pesticida, herbicida, uništavanje šumaraka,...
Zagađenje otpadom i otpadnim vodama	Neadekvatna odlagališta otpada - smetlišta s značajnim uticajem na životnu sredinu (procjedne vode, samozapaljenja, neprijatni mirisi, vizuelno zagađenje, ...) Zagađenja kopnenih i podzemnih voda, gradskim i industrijskim otpadnim vodama.

Klimatske promjene

Od izvjesnih uticaja klimatskih promjena, za predmetni prostor relevantni su: podizanje vjerovatnoće, intenziteta, učestalosti, snage šumskih požara zbog porasta temperature; promjene vodnih režima uzrokovane manjim količinama padavina i većim i dužim vrućinama i sušom - posebno u ljetnom razdoblju.

Otpad

Okvirni komentar stanja problematike otpada na predmetnom području je: 1) da je trenutno stanje, posledica višedecenijskog zanemarivanja i pogrešnog postupanja; 2) da trendovi u postupanju sa otpadom nijesu zadovoljavajući; 3) da treba na nivou države da se uspostavi dobro formulisana vizija budućeg cjelovitog, savremenog sistema upravljanja - a ne samo zbrinjavanja - otpada.

Buka

Osnovni problemi s bukom prouzrokovani su: 1) intenzivnim i istovremeno infrastrukturno neadekvatno rješanim saobraćajem, 2) pojedinačnim neodgovarajućim lociranjem međusobno nekompatibilnih sadržaja u prostoru (npr. industrijski pogon preblizu stambenom naselju, eksploatacijsko polje mineralnih sirovina i sl.).

Eksploatacija mineralnih sirovina

Okvirno govoreći, radi se o djelatnosti s relativno lošim imidžem i kod stanovništva koje živi u blizini i/ili uz put prema nekom eksploatacijskom polju i kod zaštitara koji brinu o uticaju te djelatnosti na životnu sredinu / pejzaž / prirodu. Razlozi za takav stav otkrivaju se (i postaju razumljivi) već i na osnovi površnog uvida u stanje na terenu koje karakteriše: i) veliki broj kamenoloma u prostoru, lociranih i korišćenih bez svjesti i nastojanja da se minimizira destrukcija pejzaža; ii) kamenolomi u blizini naselja; iii) kamenolomi koji ugrožavaju hidrološki režim strateških izvora vode za vodosnabdijevanje; iv) transport otkopane mineralne sirovine saobraćajnicama koje prolaze kroz naselja; v) napuštena, a nikada sanirana eksploatacijska polja.

Na prostoru opštine Rožaje se nalaze dva aktivna ležišta tehničko-građevinskog kamena i to ležište tehničko-građevinskog kamena "Krš-Kaluđerski laz" i ležište tehničko-građevinskog kamena „Pogled“. Potencijalne lokacije za eksploataciju tehničko-građevinskog kamena se nalaze na lokalitetima Dacići (5km udaljeno od Rožaja, pored puta Rožaje - Peć), Paučina (nalazi se pored puta Rožaje - Tutin), Vijenac (pored puta Rožaje - Tutin) i Sarića brdo (nalazi se takođe pored puta Rožaje - Tutin).

Šume

Najznačajnija ugrožavanja šuma su: u prvom redu 1) neadekvatna sječa, požari i njima narušeni vegetacijski pokrov, zbog čega se pojačava erozija tla čime se velika područja šumskog zemljišta dugoročno degradiraju; 2) loše upravljanje (uglavnom) privatnim šumama; 3) na pojedinim, uglavnom najatraktivnijim lokalitetima, izražena prenamjena u građevinska ili poljoprivredna područja; 4) opšti nedostatak motivacije za upravljanje šumama (zbog nepostojanja direktne, već prvenstveno indirektno koristi kroz opštekorisne funkcije).

Za održivost i razvoj rožajske teritorije, najveći značaj imaju vrste dendrocenoza, odnosno šumski ekosistemi. Od ukupne površine opštine 64,8% čini šumsko zemljište ili 26881ha, od privredne šume 17833ha (67%), šume za ostale namjene 41207ha (15,0%), neobraslo zemljište 4928 ha (18,0%). Privatne šume ušestviju sa 12,9% i to kompletno privredne šume. Oko 18,3% pripada neobraslom zemljištu, od toga 1/3 je pogodna za pošumljavanje, dok se na površini od 1316ha neplodnog zemljišta ne mogu izvoditi bilo kakvi šumsko - uzgojni radovi.

Površine po gazdinskim jedinicama (GJ):

- Bačko - besničke šume 4687ha,
- Balorske šume 1938ha,
- Crnja-Ibarac 3768ha,
- Gornji Ibar 3030 ha,
- Županica 2234ha,
- Lovničke šume 2190ha,
- Paučinske šume 3454ha,
- Vučansko - biševske šume 2142ha.

Najvišu ekološko - ekonomsku vrijednost ima GJ Bačko - besničke šume, zbog srazmjerno tolerantne neobrasle površine - 399ha ili 7,6%, najnižu GJ Crnja - Ibarac - 1022ha ili 27,14%, a najrentabilnija GJ je Županica, čija neobrasla površina iznosi 84 ha, ili 3,8%.

Sadašnji bruto šumski fond rožajskih šuma se procjenjuje na cca 3350000m³, od čega na četinare otpada 84%, a na lišćare 16%. Pored direktnog ekonomskog značaja prirodne osnove za drvnu industriju, sve, pa i rožajske šume imaju ogroman ekološki i rekreaciono - turistički značaj.

Predjeli (pejzažne karakteristike)

Karakter predjela je dosljedna i jasna šema predionih elemenata koja predio čini prepoznatljivim, drugačijim u odnosu na ostale. U odnosu na karakter izdvajaju se različiti tipovi predjela. Svaki predioni tip je rezultat fizičkih, društvenih i ekoloških uticaja.

Prikaz indikatora "kvaliteta predjela" pripremljen je na osnovu vrednovanja predjela. Vrednovanje predionih područja znači odrediti vitalnost (prirodnu i ekonomsku), doživljajnu vrijednost (ljepotu) i stabilnost (zdravlje) predjela (Marušić, 1998.).

Mjerila za vrednovanje su: prirodna očuvanost, raznolikost, prostorni red, harmoničnost i identitske karakteristike.

5. Opšti i posebni ciljeve zaštite životne sredine i izbor indikatora

Crna Gora ima osnovne akte, kao što su Ustav, Strategija održivog razvoja, Zakon o zaštiti životne sredine, koji omogućuju da se zaštiti životna sredina i integrišu ekološki faktori u cilju postizanja održivog razvoja.

I ako u Crnoj Gori postoji dugo iskustvo u planiranju namjene prostora, postupak izrade i donošenja prostornih planova je imao niz slabosti. Rezultat toga su izraženi negativni trendovi u upravljanju prostorom, koji se prvenstveno manifestuju kroz promjenu namjene prostora, neplansku ili nelegalnu (divlju) izgradnju, i nekontrolisanu urbanizaciju. Time se trajno narušavaju prirodne vrijednosti i pejzažne cjeline koji čine nasljeđe Crne Gore i njeno jedinstveno obilježje kao ekološke države.

Strateški ciljevi zaštite životne sredine predstavljaju faktore očuvanja ekološkog integriteta prostora, odnosno racionalnog korišćenja prirodnih resursa i zaštite životne sredine.

Osnovni cilj izrade strateške procjene je obezbjeđivanje da pitanja životne sredine, uključujući i zdravlje ljudi, budu potpuno uzeta u obzir prilikom razvoja, radi obezbjeđivanja održivog razvoja, obezbjeđivanje učešća javnosti, kao i unapređivanja nivoa zaštite zdravlja ljudi i životne sredine.

Prostornim planom Republike Crne Gore i Nacionalnom strategijom održivog razvoja definisani su opšti ciljevi u oblasti zaštite životne sredine - očuvanje kvaliteta životne sredine, kao i očuvanje i unapređenje prirodnih vrijednosti, posebnosti prostora i kulturno-istorijske baštine Crne Gore.

Opšti i posebni ciljevi zaštite životne sredine ustanovljeni na državnom nivou, koji su od značaja za Plan, su određeni na osnovu sledećih relevantnih dokumenata usvojenim na državnom nivou:

- Prostorni plan Crne Gore do 2020-PPCG ("Sl. list CG" br. 24/08, 44/12);
- Nacionalna strategija održivog razvoja Crne Gore do 2030. godine;
- Nacionalna strategija regionalnog razvoja Crne Gore;
- Strategija razvoja turizma Crne Gore
- Strategija razvoje energetike do 2025.
- Strategija razvoja elektronskih komunikacija
- Strategija zaštite od jonizujućeg zračenja, radijacione sigurnosti i upravljanja radioaktivnim otpadom.

Konvencije

- Konvencija o biološkoj raznovrsnosti („Sl.list SRJ-Međunarodni ugovori, br.11/01-28")
- Konvencija o vlažnim područjima (Ramsar Konvencija) ("Sl. list SFRJ", br. 09/77-675)
- Konvencija o prekograničnom zagađenju vazduha na velikim udaljenostima ("Sl. List SFRJ", br. 11/86-3)
- Konvencija o procjeni uticaja na životnu sredinu u prekograničnom kontekstu (ESPOO Konvencija) ("Sl. List CG" br. 08/08-27)
- Protokol o strateskoj procjeni uticaja na životnu sredinu u prekograničnom kontekstu ("Sl.list CG" - Međunarodni ugovori, br. 2/2009-19)

- Konvencija o dostupnosti informacija u oblasti životne sredine, učešću javnosti u donošenju odluka i dostupnosti pravosuđa o pitanjima koja se tiču životne sredine (Arhuska Konvencija) ("Sl. list Crne Gore - Međunarodni ugovori", br. 03/09 od 31.07.2009)
- Konvencija UN (Rio) o biološkom diverzitetu,
- Kyoto protokol Okvirne konvencije Ujedinjenih naroda o klimatskim promjenama,
- Bečka konvencija o zaštiti ozonskog omotača,
- Montrealski protokol o tvarima koje oštećuju ozonski sloj, i
- Konvencija o globalnoj zaštiti od dezertifikacije.
- Pariska konvencija o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine,
- Evropska konvencija o zaštiti arheološkog nasleđa,
- Konvencija za zaštitu arhitektonskog nasleđa Evrope,
- Aarhus konvencija o pristupu informacijama, učešću javnosti u donošenju odluka i pristup pravosuđu u oblasti životne sredine,
- Espoo konvencija o prekograničnom uticaju,
- Konvencija Savjeta Evrope o vrijednosti kulturnog nasljeđa za društvo,
- Sporazum o formiranju energetske zajednice.

Nacionalna legislativa

Opšti propisi

- Zakon o životnoj sredini („Službeni list” CG, br. 52/16);
- Uredba o visini naknada, načinu obračuna i plaćanja naknada zbog zagađivanja životne sredine („Sl. list Crne Gore”, br. 64/09);
- Uredbu o popisu vrsta opasnih materija, dozvoljenim količinama i kriterijumima za kategorizaciju opasnih materija („Sl. list Crne Gore”, br. 05/11);
- Zakon o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu („Službeni list” RCG, br. 80/05, 59/11 i 52/16);
- Zakon o procjeni uticaja na životnu sredinu („Službeni list” CG, br. 75/18);
- Zakon o vodama („Sl. list Crne Gore”, br. 27/07, 32/11, 47/11 i 52/16)
- Odluka o određivanju voda od značaja za Crnu Goru („Sl. list Crne Gore ”, br. 9/08 i 28/09);
- Pravilnik o kvalitetu i sanitarno-tehničkim uslovima za ispuštanje otpadnih voda u recipijent i javnu kanalizaciju, načinu i postupku u ispitivanja kvaliteta otpadnih voda, minimalnom broju ispitivanja i sadržaju izvještaja o utvrđenom kvalitetu otpadnih voda („Sl. list CG“, br. 56/19);
- Uredba o sadržaju i načinu pripreme plana upravljanja vodama na vodnom području rječnog sliva ili na njegovom dijelu („Sl. list Crne Gore“, br. 39/09);
- Zakon o upravljanju komunalnim otpadnim vodama („Sl. list Crne Gore”, br. 02/17);
- Zakon o upravljanju otpadom („Sl. list Crne Gore” br. 64/11 i 39/16)
- Zakon o zaštiti od buke u životnoj sredini („Sl. list Crne Gore”, br. 28/11 i 1/14)
- Pravilnik o graničnim vrijednostima buke u životnoj sredini, načinu utvrđivanja indikatora buke i akustičkih zona i metodama ocjenjivanja štetnih efekata buke („Sl. list Crne Gore”, br. 60/11)

- Zakon o zaštiti vazduha („Sl. list Crne Gore”, br. 25/10,40/11, 43/15)
- Uredba o graničnim vrijednostima emisija zagađujućih materija u vazduh iz stacionarnih izvora („Sl. list Crne Gore”, br. 10/11)
- Zakon o komunalnim djelatnostima („Sl. list RCG”, br. 12/95)
- Zakon o zaštiti od jonizujućih zračenja i radiacione sigurnosti („Sl. list Crne Gore”, br. 56/09, 58/09 i 40/11).

Globalni ciljevi prostornog razvoja regionalnog značaja su:

- unapređenje kvaliteta života,
- očuvanje prirodne, spomeničke i druge baštine,
- ostvarenje skladnog demografskog razvoja,
- osiguranje prostornih pretpostavki za rast i razvoj manjih i malih razvojnih središta,
- maksimalno korišćenje prednosti geosaobraćajnog položaja,
- razvoj tehničke i komunalne infrastrukture,
- razvoj društvene infrastrukture i servisno-uslužnih djelatnosti,
- podizanje standarda javnih usluga,
- razvoj poljoprivrednih resursa i djelatnosti,
- poboljšanje režima zaštite prirode.

Razvoj naselja i infrastrukturnih sistema

Naprijed utvrđeni cilj moguće je ostvariti:

- putem uspješnih ekonomskih programa iz domene tercijarnih i kvartarnih djelatnosti,
- stimulativnom politikom demografske obnove,
- osmišljenom politikom protoka kapitala,
- izgradnjom komunalne, saobraćajne i socijalne infrastrukture.

To su preduslovi razvoja, u kojem se putem otvaranja novih radnih mjesta zadržava domicilno stanovništvo što u konačnosti znači i demografsku obnovu prostora.

Razvoj infrastrukturnih sistema vezan je za:

- osiguranje i zaštita dovoljne količine kvalitetne pitke vode,
- planiranje kvalitetnih sistema odvođenja otpadnih voda,
- razvoj telekomunikacionog sistema,
- razvoj elektroenergetskog sistema,
- razvoj, tj. korišćenje alternativnih izvora energije,
- zbrinjavanjem otpada u skladu sa propisima.

Racionalno korišćenje prirodnih izvora

Ciljevi zaštite i racionalnog korišćenja posebno vrijednih resursa su:

- očuvanje čitavog prostora voda i mora od svih negativnih uticaja i zagađivača koji bi mogli poremetiti biološku ravnotežu,
- očuvanje vazduha od svih negativnih uticaja i zagađivača,
- zaštita i očuvanje svih poljoprivrednih i šumskih prostora.

Na osnovu gore navedenih opštih ciljeva zaštite životne sredine, uzimajući u obzir sadašnje stanje u prostoru utvrđeni su slijedeći posebni ciljevi zaštite životne sredine po pojedinim područjima/elementima životne sredine.

- Vode

Ciljevi zaštite voda

C1	Osiguravanje trajnog upravljanja vodama <u>na načelima održivog razvoja</u> i jedinstva vodnog režima.
C2	sačuvati vode koje su još čiste; očuvati kvalitet površinskih voda u propisanim kategorijama; zaustaviti trend pogoršavanja kvaliteta podzemnih i površinskih voda ondje gdje je ona ozbiljnije narušena i postupno mjerama zaštite osigurati propisanu vrstu vode. sanirati/ukloniti postojeće izvore zagađenja, i osmisliti sistem nadzora nad njima.
C3	Pri upravljanju vodama stvoriti uslove za zaštitu ekosistema pojedinih vrsta.
C4	Razmotriti mogućnosti za uvođenje „alternativnih“ tehnologija prečišćavanja otpadnih voda, uz uzimanje u obzir lokalnih (geografskih) karakteristika, i omogućiti postepenost izgradnje.

- Tlo

Ciljevi zaštite tla

C1	Sprečavanje i smanjivanje erozije tla vodom (bujice, poplave).
C2	Smanjivanje i zaustavljanje iscrpljivanja i degradacije tla intenzivnom poljoprivrednom proizvodnjom.
C3	Racionalno upravljanje prostorom i smanjivanje gubitaka kvalitetnih poljoprivrednih tla od prenamjene.
C4	Uspostava sistema praćenja stanja i pritisa na tlo.

- Vazduh

Primarni ciljevi zaštite vazduha

C1	Postaviti lokalni sistem za praćenje emisija i kvaliteta vazduha.
C2	Uspostaviti opštinski informacioni sistem o praćenju kvaliteta vazduha, kao dio informacijskog sistema o stanju životne sredine.
C3	Održati I kategoriju vazduha
C4	Smanjiti emisije štetnih čestica koje utiču na regionalno i globalno zagađenje.
C5	Smanjiti emisije iz svih glavnih izvora (saobraćaj, energetika, industrija, ložišta).

- Zaštita biološke i pejzažne raznolikosti

Primarni ciljevi zaštite biološke i pejzažne raznolikosti

C1	Inventarizacija i kartiranje biološke i pejzažne raznolikosti
C2	Trajno sistemsko praćenje i procjena stanja i ugroženosti
C3	Izrada akcionih planova zaštite i unapređenja stanja (prioritet imaju najvrjedniji i najugroženiji segmenti bioraznolikosti, i vrijedni pejzaž)
C4	Sprovođenje akcionih planova (prioritet imaju najvrjedniji i najugroženiji segmenti bioraznolikosti, i posebno vrijedni pejzaž)
C5	Nadzor nad sprovođenjem i adaptivno upravljanje

C6	Integracija brige o biološkoj i pejzažnoj raznolikosti u druge sektore
C7	Razvijanje kapaciteta za sprovođenje (svi aspekti, usklađivanje aktera, istraživački resursi, institucije, informisanje javnosti,...)

Navedeni ciljevi zajedno čine standardni ciklus rješavanja problema (utvrđivanje problema, izrada plana, sprovođenje plana, nadgledanje i adaptivno upravljanje). Iako je ispunjenje ranijih ciljeva u ovome nizu, strogo gledano, preduslov za ostvarenje kasnijih ciljeva, iz razloga ubrzavanja cjelog procesa, preporučuje se djelimično paralelan pristup, koji je izvjesno moguć. Peti cilj odnosi se na djelovanje prema drugim sektorima, što je također jedan od osnovnih principa savremene prakse zaštite životne sredine. U vezi s ciljem 5, treba primjetiti da su biološka i pejzažna raznolikost svojevrsan (bio)indikator stanja životne sredine u nekom području, pa u skladu sa tim, većina mjera vezana uz druge teme (tlo, voda, vazduh, otpad, poljoprivreda, šumarstvo,...), ima pozitivne učinke i na stanje biološke i pejzažne raznolikosti.

- **Buka**

Ciljevi zaštite od buke

C1	Izraditi dokumentaciju o prostoru i životnoj sredini značajnu za problematiku buke
C2	U većoj mjeri (posebno u procjeni utjecaja na životnu sredinu) prepoznavati i uvažavati buku kao vid zagađenja i degradacije kvaliteta životne sredine
C3	Unaprijediti fazu implementacije planiranih rješenja i mjera zaštite

- **Industrija**

Ciljevi zaštite životne sredine u sektoru industrije

C1	Izrada opštih okvira za šistu i održivu proizvodnju
C2	Podizanje nivoa reciklaže i ekodjelotvornosti, i razvoj alternativnih postupaka i proizvoda koji se temelje na obnovljivim resursima
C3	Smanjivanje rizika od nesreće
C4	Nadzor i smanjivanje emisija uz uzimanje u obzir prihvatnog kapaciteta životne sredine

- **Eksploatacija mineralnih sirovina**

Ciljevi zaštite životne sredine u sektoru korišćenja mineralnih sirovina

C1	Veće uvažavanje životne sredine (zagašivača, pejzaža, uticaja na život lokalnog stanovništva) u planiranju i upravljanju sektorskih aktivnosti.
C2	"Uvođenje reda" u djelatnost, u smislu nadzora nad sprovođenjem i implementacije postojeće zakonske regulative, odredbi postojećih dokumenata na osnovu kojih je data koncesija (rudarski projekt) i sl.

- **Potrošnja energije**

Ciljevi zaštite životne sredine u sektoru energetike

C1	Smanjivanje emisije u vazduh, vode i tlo
C2	Povećanje energetske djelotvornosti
C3	Povećanje udjela obnovljivih izvora energije
C4	Poboljšanje tehnologije na način da je prihvatljivija za životnu sredinu

C5	Smanjivanja rizika od akcidenata
C6	Uvođenje informacionog sistema za energetski sektor opštine

- Saobraćaj

Ciljevi zaštite životne sredine od sektora saobraćaja

C1	Saobraćaj obuhvatiti konceptom održivog razvoja.
C2	Zaštiti lokalno stanovništvo od štetnog uticaja saobraćaja.
C3	Zaštiti posebno osjetljiva područja.
C4	Povećati sigurnost prevoza opasnih materija.

- Poljoprivreda

Ciljevi zaštite životne sredine od sektora poljoprivrede

C1	Održivi razvoj poljoprivrede
C2	Smanjivanje hemijske i fizičke degradacije poljoprivrednih tla
C3	Očuvanje biološke raznolikosti agrarnog sistema

- Upravljanje šumama

Ciljevi zaštite životne sredine u sektoru upravljanja šumama

C1	Sprovođenje šumarske politike na načelima održivog razvoja
C2	Očuvanje stabilnosti šumskih ekosistema
C3	Integrisanje sektora šumarstva u cjelinu upravljanja prostorom, i u urbanim i u ruralnim područjima.
C4	Prenamjena šume i šumskog zemljišta uskladiti sa odredbama zakona o šumama

- Turizam

Ciljevi zaštite životne sredine vezani za sektor turizma

C1	Zaštita i što potpunija valorizacija svih resursnih potencijala
C2	Uravnotežen razvoj osmišljen na načelu održivosti
C3	Turizam kao značajniji element podizanja kvaliteta neposrednog okruženja

- Urbano područje

Ciljevi održivog razvoja urbanog područja

C1	Skladan i prostorno uravnotežen razvoj urbanog područja
C2	Skladan razvoj urbanog sistema, uz uzimanje u obzir prihvatljivog kapaciteta životne sredine, i uz omogućavanje zdravog stanovanja, odnosno zaštite prirode i kulturne baštine
C3	Razvoj koji uvažava regionalne karakteristike i posebnosti

Osnovni instrumenti za upravljanje ovom razvojno-demografskom dinamikom su: razne mjere destimuliranja rasta u već preopterećenim prostorima, i podsticanje ekonomskog razvoja i osiguravanje djelotvornog sistema središnjih uslužnih funkcija u trenutno manje atraktivnim i stoga depopulirajućim područjima. Ovaj cilj prepoznat je već i u svim, za prostor najrelevantnijim dokumentima prostornog uređenja.

Drugi cilj podrazumijeva mjere koje se tiču: 1) uspostavljanja potrebnih komunalnih sistema (infrastrukture i organizacije) i razvoja unutar kapaciteta postojećih sistema; 2)

unapređenja trenutno nezadovoljavajućih prostornih situacija u granicama mogućeg - mjerama ozelenjavanja, opremanjem različitih vrsta javnih prostora (parkovi, trgovi, igrališta, ...); 3) planiranja a potom i upravljanja prostornim razvojem koje uvažava princip racionalnog korišćenja prostora (uključujući npr. čuvanje šumskog i poljoprivrednog područja, neugrožavanje vodnih i drugih posebno vrijednih resursa, građenje u već zauzetom području do gustine koja odgovara tipu naselja, oblikovanje naselja u funkcionalnu cjelinu, sanacija, a potom i korišćenje devastiranih dijelova prostora i životne sredine).

Konačno, treći cilj nalaže urbanizaciju koja čuva regionalnu prepoznatljivost, budući da je ona dio resursne osnove (turizam) i pejzažna baštine područja.

- Ruralno područje

Ciljevi održivog razvoja ruralnog područja na području

C1	Ekonomski, prostorno uravnotežen i održiv razvoj sela, sa zaštitom životne sredine kao jednom od osnovnih postavki
C2	Omogućavanje kvaliteta životnih i radnih uslova za cjelokupno stanovništvo
C3	Očuvanje identiteta ruralnih naselja i njihov razvoj

Ciljevi koji doprinose ostvarivanju cilja C₁ uključuju: utvrđivanje tržišno održivih modela upravljanja postojećim resursima, racionalnu upotrebu energije, poboljšanje infrastrukturne opremljenosti, i sl. Za slučaj C₂, to je poboljšanje infrastrukturne opremljenosti, i razvoj saobraćanog sistema, posebno javnog putničkog prevoza. Konačno, ostvarenju cilja C₃ doprinose nastojanja na prepoznavanju i uvažavanju pejzaža i kao djela kulturnog identiteta i kao ključnog resursa u kontekstu nadmetanja na zasićenom globalnom tržištu na kojem je „posebnost“ i „prepoznatljivost“ *sine qua non* uspjeha.

6. Moguće značajne posljedice po zdravlje ljudi i životnu sredinu

Zaštita životne sredine je jedan od prvorazrednih društvenih zadataka. Danas prisutne negativne posljedice uglavnom su posledica pogrešno planirane izgradnje naselja, saobraćajnih sistema i infrastrukturnih sistema, nekontrolisane i neadekvatne upotrebe energije, neadekvatnog postupanja s otpadom, kao i nepoznavanja osnovnih zakonitosti iz domena životne sredine

Cilj izrade strateške procjene uticaja predmetnog liD Plana na životnu sredinu je sagledavanje mogućih negativnih uticaja na kvalitet životne sredine i predviđenih mjera za njihovo smanjenje, odnosno dovođenje u prihvatljive okvire ne stvarajući konflikte u prostoru i vodeći računa o kapacitetu životne sredine na posmatranom prostoru. Da bi se postavljeni ciljevi ostvarili, potrebno je sagledati Planom predviđene aktivnosti i mjere za smanjenje potencijalno negativnih uticaja.

Predmetne Izmjene i dopune Plana će predstavljati okvir za razvoj Opštine Rožaje, a moguće promjene kvaliteta životne sredine po svojim karakteristikama, intenzitetu i prostornom rasprostranju ne bi trebalo da imaju veliki negativan uticaj, pogotovo ne u odnosu na postojeće stanje životne sredine, ali svakako mogu negativno uticati na opštu nepovoljnu sliku na području predmetnog Plana pa ih je u tom kontekstu neophodno analizirati.

U strateškoj procjeni, akcenat nije stavljen isključivo na analizu planskih rješenja koja mogu implicirati negativne uticaje i trendove, već i na ona planska rješenja koja doprinose zaštiti životne sredine i podizanju kvaliteta života na posmatranom prostoru.

6.1. Evaluacija / karakterizacija uticaja

U nastavku rada na Strateškoj procjeni uticaja, na nivou Nacrta Plana izvršena je evaluacija značaja - veličine, prostornih razmjera i vjerovatnoće uticaja na životnu sredinu za **planska rešenja koja imaju značajniji rizik po životnu sredinu, a identifikovana su u poglavlju 3. ovog Izvještaja**). Značaj tih uticaja je procijenjen u odnosu na veličinu (intenzitet) uticaja i njegove prostorne razmjere. Uticaji, odnosno efekti planskih rješenja koji su vezani za turizam kao ciljani integrativni razvojni sektor, ocijenjeni su prema veličini promjena brojevima od -3 do +3, pri čemu se znak minus odnosi na negativne, a znak plus zapozitivne promjene. Detaljan pregled ocjenjivanih uticaja dat je na kraju ovog poglavlja.

Pregled kriterijuma za ocjenjivanje veličine mogućih uticaja

Veličina uticaja	Oznaka	Opis
Kritičan	- 3	Preopterećuje kapacitet prostora
Veći	- 2	U većoj mjeri narušava životnu sredinu
Manji	- 1	U manjoj mjeri narušava životnu sredinu
Nema uticaja	0	Nema uticaja na životnu sredinu
Pozitivan	+ 1	Manje pozitivne promjene u životnoj sredini
Povoljan	+ 2	Povoljne promjene kvaliteta životne sredine
Vrlo povoljan	+ 3	Promjene bitno poboljšavaju kvalitet života

Pregled kriterijuma za ocjenjivanje - vrednovanje ranjivosti i konfliktnosti u prostoru od mogućih uticaja

Značaj uticaja	Oznaka	Opis
Ranjivost	R	Uticaj uzrokuje (veću) ranjivost prostora
Konfliktnost	K	Uticaj može dovesti do (pojave) konfliktnosti sa elementima prostora
Neutralan uticaj	N	Uticaj ne uzrokuje ranjivost konfliktnost u prostoru

Na prostoru opštine Rožaje su evidentirana 10 nelegalnih odlagališta otpada⁴.

Neadekvatan tretman otpadnih voda je takođe veliki problem Opštine Rožaje, s obzirom na to da se fekalne vode ne sakupljaju i ne tretiraju na adekvatan način.

Proizvodna područja i komunalni servisi se odlikuju zapuštenim industrijskim objektima, vizuelnom degradacijom, zagađenošću zemljišta.

Vodotoci su ugroženi kao posledica prekomjerne izgradnje, ispusta kanalizacije bez prečišćavanja, divlja smetlišta.

Područje eksploatacije kamena je degradirano usled vizuelnog narušavanja predjela, pojave erozije zemljišta, zagađivanja vazduha prašinom i odsustva biljnog pokrivača usled eksploatacije resursa.

Na prostoru opštine Rožaje se nalaze dva aktivna ležišta tehničko-građevinskog kamena i to:

- Ležište tehničko-građevinskog kamena "Krš-Kaluđerski laz" - Rožaje
- Ležište tehničko-građevinskog kamena „Pogled“, opština Rožaje.

Ležište tehničko-građevinskog kamena „Krš“ nalazi se u ataru sela Kaluđerski laz (Husovići) oko 6km jugoistočno od Rožaja. Jugozapadno od istražno-eksploatacionog prostora, na oko 0,5 do 1,0km nalazi se manji zaseok Kaluđerski laz, a sa sjeverozapadne strane selo Dacići sa desne i Bukelj sa lijeve strane rijeke Crnje, čiji se stanovnici bave poljoprivrednom proizvodnjom ili šumskom industrijom i ostalim granama u Rožajama.

Ležište tehničko-građevinskog kamena „Pogled“ se nalazi na udaljenosti od oko 5km vazdušne linije od Rožaja, u pravcu sjeveroistoka. Sa Rožajama je, predmetni prostor, povezan magistralnim putem Rožaje-Kosovska Mitrovica, dužine od oko 7km, koji dalje vodi prema graničnom prelazu Dračenovac. Sa ovog magistralnog puta, se odvaja novi asfaltni put koji vodi do naselja Balotići. Predmetno ležište se nalazi na oko 900m od skretanja sa magistralnog puta Rožaje-Kosovska Mitrovica. Predmetno ležište se nalazi na prostoru gdje nema industrijskih postrojenja i privatnih stambenih objekata koji bi imali uticaja na buduću eksploataciju. Najbliža naselja su Njeguši (oko 700m vazdušne linije, istočno od lokacije) i Višnjice (oko 1200m, južno od predmetne lokacije).

Potencijalne lokacije za eksploataciju tehničko građevinskog kamena se nalaze na lokalitetima Dacići (5km udaljeno od Rožaja, pored puta Rožaje - Peć), Paučina (nalazi se pored puta Rožaje - Tutin), Vijenac (pored puta Rožaje - Tutin) i Sarića brdo (nalazi se takođe pored puta Rožaje - Tutin).

Na pojedinim grebenima opštine Rožaje, sjeverno od Županice i lijevo od Ibra, moguće da postoje potencijali za vjetroparkove. Za sve energetske objekte planirane na teritoriji

⁴ Nacrt Državnog plana upravljanja otpadom, 2023.g.

opštine - vjetroelektrane ili solarne elektrane, obavezna je izrada Detaljne studije predjela sa procjenom vizuelnog uticaja na predio.

Prirodni i stvoreni potencijali Rožajama daju nadprosječne razvojne turističke šanse: pogranično-tranzitni položaj, bogatstvo voda, bogatstvo flore i faune, planinski izdanci, kulturna raznolikost, istorijsko nasleđe. Turistički razvoj je planiran na pozicijama najizrazitijih resursa, a to je prostor: Ahmice→Štedim→Rusolija, odnosno tehnološka arterija do samog gradskog jezgra Rožaja (Carina i Ibarca). Kroz planiranje prostora za ovakav razvoj će se primjeniti planersko - programska tehnologija, a po ugledu na Alpski dio Evrope. Ovakav model biće značajan razvojni faktor i međugranični komplemetarni interes, Rožajskog i Metohijskog kraja, odnosno interes Crne Gore i Kosova, da koriste svoje razvojne prednosti na ovom prostoru. Padine: Rusolije, Ahmice, Štedima, Hajle, Bisernice, Smiljevice - omogućuju projektovanje i podizanje čitavog spektra turističke strukture (alpsko skijanje, turno skijanje, alpinizam, planinarstvo, monting bajk, džip reli, golf, lov, ribolov).

Turizam na seoskom području (Dolina Županice, Bašča, Paučina, Bukovica, Jablanica, Njeguši, Balotići, Plunci) koristiće proizvodnju eko-čiste hrane u logičnoj tehnološkoj vezi sa turističkim konzumom, odnosno plasmanom poljoprivrednih proizvoda „na kućnom pragu“ - izvoz na kućnom pragu“.

Turističke zone:

- Zona Hajla-Rusolija-Rožaje
- Zona Županica
- Zona Bašča-Paučina-Bukovica
- Zona Plunci-Balotići-Njeguši-Bač-Jablanica
- Zona Rožaje-grad
- Zona Rujište
- Zona-lovište Hajle
- Prostorni obuhvat

Aktivnosti na području Hajle su potencijalno u konfliktu sa Natura 2000 mrežom, te pri daljem planiranju treba sve aktivnosti predvidjeti u skladu sa Zakonom o zaštiti prirode, drugim odnosnim zakonima te Bernskom konvencijom, Habitatnom direktivom i Direktivom o pticama.

Razvoj energetskog sektora (prvenstveno solarne i vjetroelektrane), te saobraćajne infrastrukture može imati značajan uticaj na životnu sredinu, posebno na biodiverzitet, buku, vazduh i vode.

Procjena veličine uticaja planskih rješenja u odnosu na životnu sredinu i elemente održivog razvoja

1. Racionalna upotreba i smanjenje prostora za urbanizaciju
2. Ograničiti širenje građevinskih područja na prostore koji su udaljeni od obalnog pojasa
3. Racionalna upotreba zemljišta i prirodnih prostora sa adekvatnom valorizacijom pejzaža
4. Optimalan planski koncept sa racionalnom distribucijom planiranih sadržaja u odnosu na prisustvo ključnih prirodnih resursa
5. Racionalna / održiva upotreba prirodnih resursa

6. Uravnotežen ekonomski rast i razvoj
7. Očuvanje kvaliteta vazduha
8. Zaštita od izloženosti buci u gradskim naseljima, zdravstvenim centrima i turističkim objektima i zaštićenim prirodnim dobrima
9. Zaštita izvorišta za vodosnabdijevanje naselja (lokalnih izvorišta)
10. Zaštita kvaliteta obradivog i neobradivog poljoprivrednog zemljišta
11. Očuvanje biodiverziteta
12. Zaštita postojećih predionih vrijednosti
13. Očuvanje utvrđenih kategorija, statusa zaštite i režima upravljanja postojećih i planiranih zaštićenih prirodnih dobara

INSTITUT ZA RAZVOJ I ISTRAŽIVANJA U OBLASTI ZAŠTITE NA RADU
- Sektor za ekologiju -
PODGORICA

Cetinjski put b.b., Podgorica, tel.: 020/265-279; 265-550; fax.: 020/265-269; www.iti.co.me; office@iti.co.me

Utjecaji planskih rješenja

Utjecaji iz planskih rješenja	Ciljevi SPU												
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1. Utjecaji na zemljište	-3	-3	-2	-2	-2	0	0	0	-2	-3	-2	-2	-2
2. Utjecaji na vode	-2	-2	-2	-2	-3	0	0	0	-3	-2	-2	-1	-1
3. Utjecaji na vazduh	-2	-2	-1	-2	-1	-1	-3	-2	-1	-1	-1	0	-1
4. Utjecaji od buke i vibracija	-2	-2	-1	-2	-1	-1	-2	-3	-1	-1	-1	0	-1
5. Utjecaji na predjele / pejzaž	-3	-3	-3	-1	-1	-1	-1	-1	-1	-2	-2	-3	-2
6. Utjecaji na biodiverzitet i posebne prirodne vrijednosti	-2	-3	-2	-2	-2	-2	-1	-1	-2	-2	-3	-3	-3
7. Socio - ekonomski utjecaji	+1	+1	+1	+1	+1	+3	+1	+1	+1	+1	+1	+1	0
8. Utjecaji na opterećenost i funkcionisanje infrastrukturnih sistema	-2	-2	-1	-1	-2	-2	0	-1	-2	-3	-1	-1	-2

INSTITUT ZA RAZVOJ I ISTRAŽIVANJA U OBLASTI ZAŠTITE NA RADU
- Sektor za ekologiju -
PODGORICA

Cetinjski put b.b., Podgorica, tel.: 020/265-279; 265-550; fax.: 020/265-269; www.iti.co.me; office@iti.co.me

Procjena ranjivosti i konfliktnosti u prostoru mogućih uticaja

Uticaji iz planskih rješenja	Ciljevi SPU												
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1. Uticaji na zemljište	K	K	R	R	R	K/R	N	N	R	R	R	R	K
2. Uticaji na vode	K	K	R	R	R	K/R	N	N	K/R	R	R	N	K/R
3. Uticaji na vazduh	K	K	R	K/R	R	K/R	R	N	K	R	R	N	K/R
4. Uticaji od buke i vibracija	K	K	R	K/R	R	K/R	R	R	K	N	R	R	K/R
5. Uticaji na predjele / pejzaž	K	K	R	R	R	K	N	N	K	R	R	R	K/R
6. Uticaji na biodiverzitet i posebne prirodne vrijednosti	K	K	R	R	R	K	N	N	R	R	R	R	K/R
7. Socio - ekonomski uticaji	K	N	K	K	K	N	K	K	K/R	K/R	K/R	K/R	K/R
8. Uticaji na opterećenost i funkcionisanje infrastrukturnih sistema	K	K	R	R	R	K	K/R	K/R	K/R	K/R	R	K	K

Pregled ocjenjivanih uticaja:

1. Uticaji na zemljište od izgradnje novih objekata, uključujući:
 - zauzimanje poljoprivrednog zemljišta
 - uklanjanje i gubitak površinskog sloja zemljišta na lokacijama predviđenim za građenje
 - zagađivanje zemljišta raznim vrstama otpada u toku izgradnje i korišćenja (obavljanje djelatnosti) novih (i postojećih) građevinskih/energetskih objekata
 - promjena strukture i oblika (modifikovanje) terena
2. Uticaji na vode od izgradnje novih objekata, razvoja prateće transportne, energetske i hidrotehničke infrastrukture, uključujući:
 - zagađivanje površinskih i podzemnih tokova štetnim i opasnim materijama iz otpadnih voda, otpada i drugih izvora zagađenja iz slivnog područja
 - povećanje potrošnje vode i, generalno, siromašenje vodenih resursa
 - promjene u funkcionisanju vodenih tokova
3. Uticaji na vazduh od transporta / saobraćaja ali i od izgradnje novih objekata, od kojih je najznačajniji uticaj:
 - povećanje emisija zagađujućih materija iz motornih vozila i građevinskih mašina angažovanih na izgradnji građevinskih objekata, saobraćajne i druge infrastrukture
4. Uticaji od buke i vibracija od transporta / saobraćaja ali i od izgradnje novih objekata, od kojih je najznačajniji uticaj
 - povećanje nivoa saobraćajne buke od motornih vozila, kao i od rada građevinskih mašina angažovanih na izgradnji objekata i infrastrukturnih sistema
5. Uticaji na predjele / pejzaž od izgradnje novih objekata, uključujući
 - vizuelnu promjenu pejzažnih obilježja
 - promjenu oblika - modifikovanje prirodnih i kulturnih vrijednosti obale i drugih prirodnih resursa
 - gubljenje atraktivnih panorama i vizura
6. Uticaji na biodiverzitet i posebne prirodne vrijednosti od izgradnje i korišćenja novih objekata i infrastrukture, ali i zbog obavljanja turizma i drugih povezanih privrednih djelatnosti, uključujući
 - gubitak i slabljenje ekosistema zbog gubitka (uništavanja, destrukcije) ili strukturne promjene većih prirodnih cjelina
 - prenamjena šuma i šumskog zemljišta u građevinsko zemljište
 - direktno uništavanje prirodnih i poluprirodnih habitata
 - prekid ili izmještanje postojećih migratornih puteva, biokoridora i ustaljenih funkcionalno ekoloških veza
 - povećano uznemiravanje živog svijeta zbog širenja turizma i drugih povezanih aktivnosti
 - zagađenje (uključujući uginuće) živih organizama (kopnenih i vodenih) koji su izloženi uticaju štetnih i opasnih materija (od otpada, otpadnih voda i dr.)
 - posledično širenje invazivnih i gubitak autohtonih vrsta
7. Socio - ekonomski uticaji od razvoja turizma i sa njim povezanim privrednim aktivnostima, uključujući
 - povećano direktno zapošljavanje lokalnog stanovništva
 - razvoj lokalnog biznisa

- povećanje (ili smanjenje) prihoda
- slabljenje kvaliteta života rezidentnog stanovništva (zbog gužve, buke, uticaja na predjele, funkcionisanje infrastrukture i dr.)
- povećanje brojnosti i promjena strukture stanovništva
- rast cijena roba i usluga

8. Uticaji na opterećenost i funkcionisanje infrastrukturnih sistema, uključujući

- povećan pritisak, slabljenje kapaciteta i funkcionisanje vodosnabdijevanja, sistema za sakupljanje i tretmana otpadnih voda i otpada ("sve više smeća i otpada"), (elektro) energetske sistema, komunalne i saobraćajne infrastrukture (povećanje gužvi na cestama i ulicama, ugrožena bezbjednost).

Uticaji izgradnje energetske ili turističke objekata na biodiverzitet (vrste i staništa), ograničenja i preporuke

Za sve lokacije na kojima je planirano postavljanje energetske objekata (solarnih ili vjetroelektrana) ili većih turističkih objekata, neophodno je da se u ranim fazama planiranja uradi tzv. postojeće stanje biodiverziteta iz razloga što se ne raspolaže sa dovoljno detaljnim i preciznim podacima na osnovu kojih bi se mogla steći slika o značaju predmetne lokacije i područja, u cilju očuvanja i zaštite najvrednijih prirodnih vrijednosti. Prema preporukama Međunarodne unije za zaštitu prirode (IUCN) realizacija ovakvih projekata nije opravdana u oblastima visokog biodiverziteta, uključujući zaštićena područja i područja očuvane prirode. Razvoj obnovljivih izvora energije koji nije kompatibilan sa očuvanjem zaštićenog ili područja očuvanog prirodnog izgleda treba izbjegavati jer se negativni uticaji ne mogu ublažiti do te mjere da nema štetnih posljedica. Ovakav stav se odnosi i na područja koja nisu zaštićena, ali koja su značajna za očuvanje biodiverziteta unutar zaštićenog područja (na primjer, kada razvoj nekog projekta utiče na ugrožene populacije koje žive u zaštićenom području). Da bi izbjegavanje bilo efikasno, rizici po biodiverzitet moraju biti rano identifikovani, što znači da u fazama planiranja projekta moraju biti preduzete sve aktivnosti za predviđanje rizika i sprečavanje negativnih uticaja. Stoga za postavljanje solarnih panela potrebno je voditi računa o izboru lokacije koja ne bi trebalo da se nalazi u područjima visokog rizika po značajna staništa i vrste biodiverziteta. Takođe, veoma je značajno adekvatno projektovanje u skladu sa prirodnim odlikama lokacije, potrebno je voditi računa o lociranju infrastrukture i vremenskom periodu projektnih aktivnosti koji mora biti povoljan za biodiverzitet (uznemiravanje životinja). Mjere preduzete za smanjenje trajanja, intenziteta i/ili obima negativnih uticaja koji se ne mogu u potpunosti izbjeći, mogu se identifikovati tokom ranog planiranja, i kada se razvijaju alternative dizajna koje treba razmotriti. Mjere za minimiziranje uticaja se mogu primijeniti od faze projektovanja preko izgradnje, rada i zatvaranja solarnih ili vjetro elektrana. Realizacija projekata izgradnje i stavljanja u funkciju solarnih elektrana, u budućnosti, stvara mogućnost za nastanak novih ekoloških problema jer otpad koji nastaje nakon prestanka rada elektrane (vijek trajanja solarnih panela je od 20-30 godina), ukoliko ne bude pravilno i propisno deponovan/skladišten do momenta reciklaže, može izazvati nove negativne posljedice po životnu sredinu jer zagađujuće materije, kao što su olovo i kancerogeni kadmijum mogu biti isprani iz fragmenata solarnih panela koji su izloženi kiši, i tako dospjeti u zemljište i podzemne vode.

Postavljanje solarnih panela dovodi do promjena prirodnih vrijednosti područja na način što ih u značajnom stepenu umanjuje, iz razloga što neophodne komponente solarnog sistema: paneli, akumulatori, invertori, provodnici i noseći sistemi zauzimaju prirodna staništa koja na ovaj način budu degradirana ili uništena. Takođe, ukoliko su solarne elektrane gusto postavljene, to je fragmentacija staništa veća, pa samim tim i negativni uticaji na sastav i strukture zajednica biljnih i životinjskih vrsta.

U cilju zaštite vegetacije i nepotrebnog uništavanja biljnog fonda predmetnog područja, neophodno je ograničiti krčenje vegetacije i kretanje građevinskih mašina, mehanizacije i transportnih sredstava isključivo u prostoru određenom tehničkom dokumentacijom. Sječu šuma i druge postojeće vegetacije svesti na minimum da se ne bi inicirali procesi erozije tla. U cilju zaštite faune i njenog što manjeg uznemiravanja koristiti tehnički ispravnu građevinsku mehanizaciju sa što manjim stepenom emisije štetnih produkata sagorijevanja, buke i vibracija. Grube fizičke radove (odstranjivanje vegetacije, nivelaciju tla, izgradnja saobraćajnica) obavljati u periodu kada ptice ne gnijezde. Prilikom izgradnje dalekovoda, na osjetljivim mjestima ugraditi upozorenje za ptice. Ograničiti emisiju i zagađivače (buka, erozija, otpad) tokom realizacije i funkcionisanja projekta; vršiti stalne kontrole tokom izgradnje i funkcionisanja projekta radi sprovođenja predviđenih mjera zaštite; definisanje i sprovođenje odgovarajućih akcija za ublažavanje uticaja na biodiverzitet uključujući ciljeve očuvanja (sprovođenje konzervacionih i drugih mjera zaštite); revegetacija područja autohtonim vrstama biljaka.

IliD PUP-a Rožaje nijesu date precizne lokacije solarnih ili vjetroelektrana, ali možemo pretpostaviti da za potencijalne lokacije ne postoje kompletni podaci o biodiverzitetu. Stoga, za početak, za sve lokacije neophodno je sprovesti detaljna istraživanja biodiverziteta koja bi uključila grupu eksperata iz oblasti flore, faune i mikrobiote. Informacije o prisustvu bilo koje NATURA 2000 vrste ili staništa, kao i vrsta koje su od nacionalnog značaja (rijetke, endemične i ugrožene) kandiduju predmetnu lokaciju kao značajnu za očuvanje i zaštitu prirodnih vrijednosti i cjelokupnog biodiverziteta.

Sinergetski i kumulativni uticaj

Sinergetska i kumulativna priroda uticaja ukratko se objašnjava međudejstvom uticaja. Kumulativni uticaj je uticaj koji u kombinaciji sa već postojećim problemima ili drugim uticajima kumulativno prevazilazi prag prihvatljivog uticaja.

Sinergetski uticaj je uticaj koji u kombinaciji sa već postojećim problemima ili drugim uticajima pravi sinergiju čije posljedice su veće od zbira vrijednosti pojedinačnih uticaja.

Ako dva istorodna uticaja rezultiraju većim ili manjim uticajem, odnosno promjenom stanja životne sredine, to se naziva kumulativom. Suprotno, ako se dva različita uticaja kombinuju u novi oblik odnosno uticaj to se naziva interaktivnom ili sinergetskom prirodom uticaja.

Područje IliD PUP-a Rožaje je dijelom antropogeno promijenjeno, a promjene su se dešavale tokom dužeg perioda i one su primjetne.

Značajni kumulativni efekti mogu nastati kao rezultat interakcije između više manjih uticaja postojećih objekata i planiranih aktivnosti na području plana.

Degradirana područja u području plana, prije svega industrijska zona, nelegalna odlagališta, zagađeni vodotoci, izmijenjeni pejzaži usled nekontrolisane gradnje,

predstavljaju veliki problem u organizaciji i pejzažnim karakteristikama, ali su to ujedno i mogućnosti za rekonstrukciju i prenamjenu površina.

Promjene koje će se prouzrokovati realizacijom liD PUP-a Rožaje mogu izazvati sinergetske efekte. Sve izmjenama i dopunama plana definisane promjene u prostoru: saobraćajnice, energetika, urbanizam, turizam i postojeće aktivnosti mogu po karakteru i veličini biti takve da uzrokuju sinergetske efekte. Ipak, planirane aktivnosti neće izazvati značajnije emisije u atmosferu, niti se u bilo koji sastavni dio životne sredine emituju drugi zagađivači koje bi mogle međusobno reagovati. Takođe, uz striktno pridržavanje propisa o zaštiti prirode, procjenjujemo da ovi sinergetski efekti neće biti značajni.

Kumulativni efekat individualnih emisija bilo kojeg zagađivača, kao što je na primjer buka, prašina ili vizuelni uticaj u zahvatu liD PUP-a će zavisiti od dalje planske razrade, te je na nižim nivoima planiranja potrebno voditi računa o ovome.

Ova pitanja se mogu razmotriti sa više detalja i tokom izrade Procjene uticaja životnu sredinu.

Razvoj aktivnosti na planini Hajla je u sukobu sa smjernicama za zaštitu i korištenje ovog područja saopštenim u Smjernicama za integraciju biodiverziteta u prostorno planiranje, knjiga I i II, Ministarstvo turizma, ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera, 2024. Tamo gdje putna infrastruktura planira da presjeca ekološke cjeline razviti zelene koridore (prirodne ili vještačke) koji omogućavaju slobodno kretanje između različitih staništa, smanjujući fragmentaciju. Ovo posebno važi za sisare i ptice. Gdje se planiraju svijetlosni koridori, planirati ih u skladu sa mjerama mitigacije uticaja. Očuvati sve vodene ekosisteme i sprovoditi ekstenzivnu poljoprivredu i održivo šumarstvo. Područja ostaviti u izvornom obliku, uz postojeće oblike namjene prostora usmjerene ka održivim praksama. Trase u okviru koridora i lokacije planiranih infrastrukturnih projekata modifikovati u odnosu na položaj ovih područja.

Intervencije u prostoru treba ograničiti na postojeću izgrađenost uz mogućnost rekonstrukcije postojećih objekata prema namjeni korišćenja zemljišta, u skladu sa strogim ekološkim kriterijumima i uz obavezu sprovođenja stručnih istraživanja. Za manje lokalitete planirati tampon zone.

Podsticati održive oblike korištenja prostora, kao što su ekstenzivna poljoprivreda i održivi turizam, i sprovoditi mjere poput uklanjanja invazivnih vrsta."

7. Mjere predviđene u cilju sprječavanja, smanjenja ili otklanjanja negativnog uticaja na zdravlje ljudi i životnu sredinu

Pored procjene uticaja planskih rješenja na životnu sredinu i sagledavanja mogućih značajnih negativnih uticaja, cilj izrade strateške procjene uticaja predmetnog Plana je i propisivanje odgovarajućih mjera za smanjenje negativnih uticaja, odnosno dovođenje u prihvatljive okvire (granice) definisane zakonskom regulativom, vodeći računa o kapacitetu životne sredine na posmatranom prostoru.

Koncepcija zaštite životne sredine u obuhvatu predmetnih ID PUP-a Rožaje zasniva se na usklađivanju potreba razvoja i očuvanja, odnosno zaštite resursa i prirodnih vrijednosti na održiv način, tako da se sadašnjim i narednim generacijama omogući zadovoljenje njihovih potreba i poboljšanje kvaliteta života. Korišćen je integralni pristup u planiranju i zaštiti koji podrazumijeva integrisanje planskih mjera zaštite u sektorska planska rješenja, a doprinos predstavlja i posebno definisanje smjernica za zaštitu u okviru sektora - zaštita životne sredine

Prilikom dalje razrade Plana kroz prostorno-plansku dokumentaciju koja se donosi u skadu sa njim, potrebno je sprovoditi sledeće smjernice i planske mjere zaštite

Mjere zaštite voda

- Potrebno je uraditi analizu stanja površinskih i podzemnih voda za područje Opštine Rožaje
- Potrebno je uspostaviti katastar zagadjivača površinskih i podzemnih voda na području Opštine Rožaje
- Potrebno je na osnovu analize stanja površinskih i podzemnih voda na području Opštine Rožaje definisati zone sanitarne zaštite
- Realizovati plan priključenja na kanalizacionu mrežu
- Izgraditi postrojenje za prečišćavanje otpadnih voda
- Sprovođenje potpune kontrole ispuštanja, prečišćavanja i upuštanja otpadnih voda u kanizacioni sistem i vodotok, tj. praćenje nivoa njihovog zagađenja, odnosno prečišćenosti. Pravilnikom o kvalitetu i sanitarno-tehničkim uslovima za ispuštanje otpadnih voda u recipijent i javnu kanalizaciju, načinu i postupku ispitivanja kvaliteta otpadnih voda, minimalnom broju ispitivanja i sadržaju izvještaja o utvrđenom kvalitetu otpadnih voda („Sl. list CG“, br. 56/19) utvrđen je kvalitet otpadnih voda koji se može nakon određenog tretmana ispuštati u recipijent.
- Spriječiti svaranje nelegalnih odlagališta otpada
- Sanirati postojeća nelegalna odlagališta otpada
- Uspostaviti dezinfekciju na svim izvoristima u sistemu vodosnabdijevanja, a učinak dezinfekcije strogo nadzirati.
- Uspostaviti redovnu bakteriološku kontrolu najznačajnijih lokalnih izvorišta.
- Na osnovu rezultata bakteriološke kontrole, evidentiranih lokalnih izvorišta van eksploatacije, jasno istaći upozorenja i sprovoditi kontinuirano informisanje i edukaciju građana o negativnim posledicama njihovog korištenja kada oni nijesu za upotrebu.
- Uraditi analizu dugovanja kako bi se napravio realan i dostižan plan realizacije naplate, čime će se izbjeći nepotrebni sudski troškovi.

- Uraditi bazu podataka svih korisnika sa evidencijom plaćanja vodosnabdijevanja koja će biti dostupna na web sajtu preduzeća.
- Uspostaviti redovan sistem kontrole naplate, priključaka i gubitaka na vodovodnom sistemu.
- Pojačati inspekcijski nadzor.
- Sprovoditi kontinuiranu edukaciju građana o racionalnom odnosu prema korištenju vodnih resursa.

Mjere zaštite zemljišta

Radi zaštite i sprječavanja nepovoljnog uticaja na raspoloživost i kvalitet poljoprivrednog zemljišta kroz prostorno-plansku dokumentaciju koja će se donijeti na osnovu, i u skladu sa predmetnim Planom treba preduzeti sledeće mjere:

- smanjiti korištenje kvalitetnog zemljišta za nepoljoprivredne svrhe,
- podsticati organsko-biološku poljoprivredu
- prednost dati tradicionalnim poljoprivrednim granama koje imaju povoljne uslove za proizvodnju,
- stručnom primjenom pesticida i mineralnih đubriva i strogom kontrolom njihove upotrebe umanjiti se njihova štetna dejstva na izmene hemijskog sastava tla;
- kod određivanja lokacija za građevinska područja / građevinsko zemljište i trase saobraćajnih i drugih infrastrukturnih sistema na prostoru Plana, mora se zaštititi poljoprivredno zemljište od promjene namjene, naročito izbegavajući njegovu fragmentaciju,
- S obzirom na razvojnu ulogu poljoprivredne djelatnosti i značaj proizvodnje zdrave hrane, revitalizacija degradiranih i dalja zaštita i unapređenje korisnih poljoprivrednih površina treba da budu jedan od prioriteta zadataka, pa samim tim treba planskim dokumentom predvideti smjernice koje su u skladu sa zaštitom poljoprivrednog zemljišta, kao i zemljišta koje je prekriveno zaštitnim šumama.
- sprovođenjem zakonskih propisa u vezi odlaganja otpada i sekundarnih sirovina i uvođenjem procesa rekultivacije zemljišta;

Mjere zaštite vazduha

- Uspostavljanje monitoringa kvaliteta vazduha u Opštini Rožaje.
- U skladu s zakonskim obavezama, prikupiti rezultate svih recentnih praćenja kvaliteta vazduha, i osigurati buduću protočnost informacija / podataka. Na osnovu postojećih praćenja kvaliteta vazduha, emisijskih mjerenja, modeliranja i ekspertne procjene, pripremiti najcjelovitiju moguću informaciju o kvalitetu vazduha i dati ocjenu kvaliteta vazduha na cjelom području.
- Formiranje i stalno ažuriranje registra zagađivača i katastra emisija u vazduh na način koji dopušta pretraživanje, sortiranje i druge uobičajene funkcije obrade i korišćenja unesenih podataka.
- Uspostaviti informacioni sistem stanja vazduha, kao dijela informacionog sistema životne sredine. Informacioni sistem treba na odgovarajući način objediniti i prezentovati informacije dobijene iz svih postojećih mjerenja, uključujući: državnu i lokalnu mrežu, mjerenja pozadinske zagađenosti, daljinskog zagađenja, opažanje

posrednih pokazatelja kvaliteta vazduha, mjerenja posebne namjene, i dr. Podaci o kvalitetu vazduha trebaju biti javno dostupni (minimalno) na web stranici opštine.

- Pojačani tehnički i kadrovski kapaciteti inspeksijskih službi
- Sprovođenje kontinuiranih informativno edukativnih kampanja o mjerama prevencije alergijskih oboljenja koja su posledica povećane koncentracije polena suspendovanog u vazduhu
- Sprovođenje kontinuiranih informativno edukativnih kampanja o održivim transportnim rješenjima sa mogućnostima smanjenja "karbonskog otiska" (mjera našeg uticaja na životnu sredinu i klimatske promjene)
- Podsticanje uvođenja čistih tehnologija
- Podsticati korišćenje obnovljivih izvora energije.
- Uspostaviti odgovarajuće sisteme upravljanja otpadom i otpadnim vodama
- Mjere oko poboljšanja javnog saobraćaja; uspostavljanje biciklističkih staza. popularizacija bicikla i javnog prevoza.

Mjere zaštite od buke

- Sprovođenje adekvatnog inspeksijskog nadzora kao jednog od najvažnijih faktora koji utiče na poštovanje odredbi i propisa koji uređuju oblast emitovanja buke u životnoj sredini, kao i poštovanje određenih akustičkih zona u opštini, Unaprijedjenje tehničke i kadrovske strukture u inspeksijskim službama

Mjerama zaštite od buke sprječava se nastajanje buke, odnosno smanjuje postojeća buka na granične vrijednosti nivoa buke.

Mjere zaštite od buke mogu se podijeliti na:

- Normativne mjere;
- Plansko-urbanističke mjere;
- Tehničke mjere;
- Mjere zabrane i privremenog ograničavanja.

Mjere zaštite od buke vezane su za izbor i upotrebu niskobučnih mašina, uređaja, sredstava za rad i transport, a sprovode se primjenom najbolje dostupnih tehnika koje su tehnički i ekonomski isplative.

Mjere zaštite zdravlja ljudi

Uravnotežen ekonomski rast i razvoj, očuvanje kvaliteta vazduha, zaštita od izloženosti buci u gradskim naseljima, zdravstvenim centrima i turističkim objektima i zaštićenim prirodnim dobrima, zaštita izvorišta za vodosnabdijevanje naselja (lokalnih izvorišta), zaštita kvaliteta obradivog i neobradivog poljoprivrednog zemljišta, očuvanje biodiverziteta i zaštita postojećih predionih vrijednosti su neophodni preduslovi za zaštitu zdravlja ljudi.

Sve naprijed pobrojano u mjerama zaštite kvaliteta vazduha, voda, buke, te mjere zaštite biodiverziteta, predjela i sl., doprinose zaštiti zdravlja ljudi.

Mjere zaštite biološke i pejzažne raznolikosti

- Neophodno je postupanje u skladu sa normama Natura 2000 područjem na planini Hajla (Bernska konvencija, Habitatna direktiva i Direktiva o pticama) i Grižici. Ovo su područja od izuzetno konzervacionog značaja, odnosno lokaliteti

na kojima se nalaze Natura 2000 staništa. Degradacija i prenamjena korištenja ovih područja bi značajno ugrozile važne vrste i staništa, potencijalno dovodeći do njihovog nestanka na teritoriji Crne Gore. Krovne smjernice za ova područja: područja ostaviti u izvornom obliku, uz postojeće oblike namjene prostora usmjerene ka održivim praksama. Trase u okviru koridora i lokacije planiranih infrastrukturnih projekata modifikovati u odnosu na položaj ovih područja.

Intervencije u prostoru treba ograničiti na postojeću izgrađenost uz mogućnost rekonstrukcije postojećih objekata prema namjeni korišćenja zemljišta, u skladu sa strogim ekološkim kriterijumima i uz obavezu sprovođenja stručnih istraživanja. Za manje lokalitete planirati tampon zone.

Podsticati održive oblike korištenja prostora, kao što su ekstenzivna poljoprivreda i održivi turizam, i sprovoditi mjere poput uklanjanja invazivnih vrsta.

- Identifikacija posebnih pejzaža; za svaki identifikovani tip posebnih pejzaža ili posebnog pejzažnog područja treba izraditi akcione planove zaštite i unapređenja.
- Uspostaviti informacioni sistem biološke i pejzažne raznolikosti, kao okvir u kojem će se prikupljati, objedinjavati, analizirati rezultati svih pojedinačnih značajnih istraživanja. Sistem će služiti kao potpora upravljanju, i kao informacioni servis stručnoj i široj javnosti. Sistem će sadržavati kartu staništa, pejzažnu osnovu, inventar biološke raznolikosti, informacije o sistemu zaštite i upravljanja (projekti, ...), i sl.
- Neophodna je izrada Detaljne studije predjela obala Ibra i projekta pejzažnog uređenja obala Ibra. Imajući u vidu da su obale Ibra u samom gradskom jezgru uglavnom omedjene privatnim dvorištima neophodno je slobodne prostore pejzažno oblikovati i učiniti dostupnim građanima i posjetiocima uz formiranje privlačnih sadržaja. Uređenje korita Ibra omogućiće razvoj zone po dubini, sa razmještanjem i razvojem drugih djelatnosti prema zonama šetališta obalom.
- Za sve energetske objekte planirane na teritoriji opštine - vjetroelektrane, solarne elektrane, male hidroelektrane obavezna je izrada Detaljne studije predjela sa procjenom vizuelnog uticaja na predio.
- Uspostaviti sistem praćenja stanja bioraznolikosti na predmetnom području. Zavisno od raspoloživih sredstva, fokusirati se na praćenje vrsta koje su ili indikativne za sveukupno stanje nekog ekosistema i/ili su posebno vrijedni / zaštićeni / ugroženi, i/ili su lagani za praćenje i kao takvi pogodni za neku vrstu participativnog monitoringa (kojim se između ostalog i razvija svijest o važnosti i fascinantnosti prirode).
- Maksimalno očuvanje i uklapanje postojeće vitalne vegetacije u nova urbanistička rješenja.
- U slučaju sječe šume potrebno je ograničiti opseg zahvata na najmanju moguću površinu i izbjeći bespotrebno uništavanje šume.
- Slobodne, zelene površine potrebno je obogatiti biljnim vrstama karakterističnim za predmetno područje i lokalne klimatske uslove.
- Izbor biljnih vrsta za ozelenjavanje slobodnih površina treba da bude zasnovan na ekološkim karakteristikama područja i kategoriji buduće zelene površine. Samo se tako mogu pravilno odabrati one biljne vrste koje će u datim uslovima postići najbolju funkcionalnost i harmonično se uklopiti u okruženje.

- Plan definiše smjernice za očuvanje autentičnih pejzažnih struktura.
- Plan sprječava uzurpaciju izgradnjom, i izgradnju na osjetljivim pejzažnim lokacijama.
- Pomoći Planom definisanu zaštitu vrijedne pejzažne i biološke raznolikosti promovisanjem i raznim vrstama potpore (finansijska, savjetodavna,...) djelatnostima koje pomažu njihovo očuvanje i održivo korišćenje (eko-, ekstenzivna - tradicionalna poljoprivreda, altrenativni oblici turizma - ruralni, ekoturizam, zdravstveni, sportski, avanturistički,... , čista ind., itd.) ...).
- Koristiti posebno vrijedna i zaštićena područja u kontekstu razvoja različitih vrsta turističke ponude.
- Opremiti bogatstvo biološke i pejzažne raznolikosti na način da se može koristiti kao turistički resurs, bez negativnih posljedica.
- unaprijediti razvoj sistema protivpožarne zaštite.
- podizati nivo svijesti kod ciljanih grupa (amatera) i javnosti o bogatstvu biološke i pejzažne raznolikosti opštine i višestrukom značaju njihovog očuvanja (kroz raznovrsne akcije, osiguravanje lako dostupne, sadržajem i formom atraktivne.
- Postupanje po zahtjevima, kao i uključivanje smjernica koje proizilaze iz Zakona o životnoj sredini, kao i Zakona o zaštiti prirode, uključujući preuzete obaveze koje proizilaze iz međunarodnih sporazuma/ugovora, kao i strateških/planskih i programskih dokumenata u oblasti prirode, a koje se odnose na očuvanje biodiverziteta, kao i njihovo dalje integrisanje u relevantna dokumenta nižeg hijerarhiskog nivoa (na pr. Programe gazdovanja šumama;
- Formirati održiv sistem upravljanja i korišćenja nedravnih šumskih proizvoda sa ciljem kontrole sakupljanja nedravnih šumskih proizvoda u šumama i na šumskim zemljištima;
- Vođenje inventara i kartiranje prisustva rijetkih zaštićenih i ugroženih vrsta i njihovih staništa, u saradnji sa nadležnim institucijama za zaštitu prirode: nadležno Ministarstvo i Agencija za zaštitu životne sredine;
- Predlaganje zona zaštite utvrđenih nalazišta rijetkih, zaštićenih i ugroženih vrsta i staništa, u zavisnosti od uslova koji vladaju u gazdinskoj jedinici i susjednim nalazištima;
- Sprovesti terenska istraživanja i izraditi Studiju zaštite za Hajlu, kojom bi se definisala vrsta i kategorija zaštite u skladu sa Zakonom o zaštiti prirode;
- Predlaganje rezervata za očuvanje šumskog genofonda u gazdinskim jedinicama šumskog područja Rožaja shodno uslovima, za njihovo osnivanje;
- Uvođenje zabrane sprovođenja šumarskih aktivnosti koje mogu narušiti i ugroziti procese, kao što su parenja – mriješćenja lovni vrsta, divljači i ptica;
- Način gazdovanja prilagoditi postojećim propisima unutar područja zaštićene prirodne baštine u skladu sa vrstom, odnosnom kategorijom zaštite;
- Prilagoditi način gazdovanja u zonama oko vrijednih stanita i vrsta, kao i područja planiranih za zaštitu i sl;
- Nastaviti sa intezivnim prikupljanjem podataka za šumska staništa Rožaja i njihovo prilagođavanje za mapiranje u GIS kompatibilnom software-u.

Mjere zaštite biodiverziteta usled izgradnje energetske ili turističkih objekata

Za sve lokacije na kojima je planirano postavljanje energetske objekata (solarnih ili vjetroelektrana) ili većih turističkih objekata, neophodno je da se u ranim fazama planiranja uradi tzv. postojeće stanje biodiverziteta iz razloga što se ne raspolaže sa dovoljno detaljnim i preciznim podacima na osnovu kojih bi se mogla steći slika o značaju predmetne lokacije i područja, u cilju očuvanja i zaštite najvrednijih prirodnih vrijednosti. Prema preporukama Međunarodne unije za zaštitu prirode (IUCN) realizacija ovakvih projekata nije opravdana u oblastima visokog biodiverziteta, uključujući zaštićena područja i područja očuvane prirode. Razvoj obnovljivih izvora energije koji nije kompatibilan sa očuvanjem zaštićenog ili područja očuvanog prirodnog izgleda treba izbjegavati jer se negativni uticaji ne mogu ublažiti do te mjere da nema štetnih posljedica. Ovakav stav se odnosi i na područja koja nisu zaštićena, ali koja su značajna za očuvanje biodiverziteta unutar zaštićenog područja (na primjer, kada razvoj nekog projekta utiče na ugrožene populacije koje žive u zaštićenom području). Da bi izbjegavanje bilo efikasno, rizici po biodiverzitet moraju biti rano identifikovani, što znači da u fazama planiranja projekta moraju biti preduzete sve aktivnosti za predviđanje rizika i sprečavanje negativnih uticaja. Stoga za postavljanje solarnih panela potrebno je voditi računa o izboru lokacije koja ne bi trebalo da se nalazi u područjima visokog rizika po značajna staništa i vrste biodiverziteta. Takođe, veoma je značajno adekvatno projektovanje u skladu sa prirodnim odlikama lokacije, potrebno je voditi računa o lociranju infrastrukture i vremenskom periodu projektnih aktivnosti koji mora biti povoljan za biodiverzitet (uznemiravanje životinja). Mjere preduzete za smanjenje trajanja, intenziteta i/ili obima negativnih uticaja koji se ne mogu u potpunosti izbjeći, mogu se identifikovati tokom ranog planiranja, i kada se razvijaju alternative dizajna koje treba razmotriti. Mjere za minimiziranje uticaja se mogu primijeniti od faze projektovanja preko izgradnje, rada i zatvaranja solarnih ili vjetro elektrana. Realizacija projekata izgradnje i stavljanja u funkciju solarnih elektrana, u budućnosti, stvara mogućnost za nastanak novih ekoloških problema jer otpad koji nastaje nakon prestanka rada elektrane (vijek trajanja solarnih panela je od 20-30 godina), ukoliko ne bude pravilno i propisno deponovan/skladišten do momenta reciklaže, može izazvati nove negativne posljedice po životnu sredinu jer zagađujuće materije, kao što su olovo i kancerogeni kadmijum mogu biti isprani iz fragmenata solarnih panela koji su izloženi kiši, i tako dospjeti u zemljište i podzemne vode.

U cilju zaštite vegetacije i nepotrebnog uništavanja biljnog fonda predmetnog područja, neophodno je ograničiti krčenje vegetacije i kretanje građevinskih mašina, mehanizacije i transportnih sredstava isključivo u prostoru određenom tehničkom dokumentacijom. Sječu šuma i druge postojeće vegetacije svesti na minimum da se ne bi inicirali procesi erozije tla. U cilju zaštite faune i njenog što manjeg uznemiravanja koristiti tehnički ispravnu građevinsku mehanizaciju sa što manjim stepenom emisije štetnih produkata sagorijevanja, buke i vibracija. Grube fizičke radove (odstranjivanje vegetacije, nivelaciju tla, izgradnja saobraćajnica) obavljati u periodu kada ptice ne gnijezde. Prilikom izgradnje dalekovoda, na osjetljivim mjestima ugraditi upozorenje za ptice. Ograničiti emisiju i zagađivače (buka, erozija, otpad) tokom realizacije i funkcionisanja projekta; vršiti stalne kontrole tokom izgradnje i funkcionisanja projekta radi sprovođenja predviđenih mjera zaštite; definisanje i sprovođenje odgovarajućih akcija za ublažavanje uticaja na

biodiverzitet uključujući ciljeve očuvanja (sprovođenje konzervacionih i drugih mjera zaštite); revegetacija područja autohtonim vrstama biljaka.

Pored navedenog, neophodno je pridržavati se i mjere zaštite datih u nastavku:

Gazdovanje blisko prirodi, tj. sa što manjim neposrednim uticajem čovjeka:

- Edukacija i motivacija stanovništva za energetski odgovorno ponašanje,
- Aktivnosti promocije, informisanja, savjetovanja, prezentacija dobre prakse projekta podsticanja korišćenja solarne energije u sektoru turizma.
- Podsticanje modernizacije postojećih tehnologija.
- Mjere smanjivanja rizika od akcidenata.
- Zabraniti svaki vid neplanskog uništavanja postojeće šumske vegetacije (sječe, krčenje, kresanje, paljenje i sl.);
- Zabraniti kretanje svih motornih vozila mimo izgrađenih puteva ili obilježenih staza;
- Zabraniti kampovanje van obilježenih – predviđenih površina;
- Zabraniti loženje vatre i proizvodnju otvorenog plamena izuzev na predviđenim i obilježenim mjestima;
- Sakupljanje šumskih plodova vršiti u skladu sa propisima, samo dozvoljenim sredstvima;
- Osigurati održavanje planinarskih staza;
- Raskinuti koncesioni ugovor na području/ima gdje koncesionar/koncesionari nijesu u stanju da ispune ugovorene obaveze (posebno u pogledu sprovođenja svih potrebnih mjera u sistemu gazdovanja šumama);
- Unaprijediti međusektorsku saradnju kroz obrazovanje stručnih radnih tijela koji će uključiti predstavnike relevantnih resora;
- Intezivirati proces usaglašavanja nacionalnog pravnog okvira sa EU aquis-om u oblasti zaštite prirode – šumarstva, kao i implementacije i nadzora nad sprovođenjem propisa na državnom i lokalnim nivoima;
- Razvoj i olakšavanje eko označavanja i sertifikacije kao sredstva za podsticanje održive proizvodnje i potrošnje, podržavajući razvoj pozitivnih proizvoda i tržišta u pogledu biodiverziteta, te povećanjem njihove profitabilnosti;
- Nastaviti sa implementacion Akcionog plana za FSC sertifikaciju gazdovanja šumama, uključujući mjeru uvođenje lanca i kontrole cirkulacije drveta
- Uspostaviti proces sertifikacije šuma po međunarodnim standardima kako bi domaća drvna industrija mogla izaći na zapadno tržište, gdje je uslov da drvo potiče iz sertifikovanih šuma kojima se održivo gazduje.

Za potrebe zaštite i razvoja sela predvidjeti izradu Studije razvoja ruralnih predjela kojom će se izvršiti detaljno mapiranje predjela (matrica ruralnih naselja, tipične kuće, okućnica/bašte, kao dijela kulturnog identiteta područja, poljoprivrednih polja, i sl.) sa konzervatorsko-pejzažnim smjernicama. Posebnu pažnju posvetiti zoni tradicionalne seoske izgradnje kako bi se očuvao identitet lokacije.

Mjere zaštite životne sredine u sektoru industrije

- Uspostavljanje partnerskih odnosa s privrednim sektorom.

- Do kraja komunalno opremiti uspostavljenu zonu Zeleni, posebno sistem odvođenja i prečišćavanja (po mogućnosti i ponovne upotrebe) tehnoloških i komunalnih otpadnih voda.
- Uspostaviti delotvorniji inspekcijski nadzor koji na odgovarajući način obuhvata i "manje" zagađivače
- Podsticanje uvođenja čiste tehnologije, korišćenje energije dobijene iz obnovljivih resurs.
- Implementacija i nadzor nad implementacijom regulative o dopuštenim emisijama, i sprovođenju drugih mjera smanjivanja uticaja na životnu sredinu propisanih zakonom.
- Rješavanje zatečene situacije: premještanje ili postupno gašenje neprihvatljive proizvodnje, sanacija degradiranog prostora, i sl.
- Obaveza izrade procjene uticaja na životnu sredinu za proizvodnju u poslovnim-proizvodnim zonama (uključuje javni uvid, i detaljnije razmatranje posebnosti svake pojedine situacije).

Mjere zaštite životne sredine u sektoru korišćenja mineralnih sirovina

Na prostoru opštine Rožaje se nalaze dva aktivna ležišta tehničko-građevinskog kamena i to:

- Ležište tehničko-građevinskog kamena "Krš-Kaluđerski laz" - Rožaje
- Ležište tehničko-građevinskog kamena „Pogled“, opština Rožaje.

Za novoplanirane, ali i postojeće lokalitete za korišćenje mineralnih sirovina, neophodno je:

- Dopuniti postojeću dokumentaciju dodatnom analizom, koja će uključivati i stratešku procjenu uticaja na životnu sredinu, i procjenu ekonomske opravdanosti / optimalnog stepena proizvodnje, s analizom raspodjele koristi i troškova.
- Kvalitetan (odobren u participativnom procesu izdavanja odobrenja za istražne i rudarske radove) plan sanacije i sprivođenja drugoj namjeni obavezno mora biti dio rudarskog projekta, odnosno mjera zaštite i upravljanja životnom sredinom. kvalitet ponuđenog rješenja jedan je od ključnih elemenata u procesu donošenja odluke o odobravanju istražnih/eksploatacijskih radova.
- Dosljedno uvažavanje konflikta sa šumarstvom, bioraznolikošću, pejzažnom vrijednošću, poljoprivredom, vodoprivredom, blizinom naselja, uklopljenošću u šire razvojne planove i sl. već u najranijoj fazi poduzetničkog ciklusa - u proceduri odobravanja istražnih radova.
- PUŽS-u propisati mjere zaštite životne sredine koje uticaj na životnu sredinu smanjuju na minimum (npr. pravila i putovi transporta sirovina, tehnološki proces na polju, transparentni i redovni monitoring, „vizuelno uredno“ eksploatacijsko polje, itd.).
- Sanirati postojeće nesanirane lokalitete.
- uspostavljanje redovno ažuriranog, transparentnog informacionog sistema za upravljanje mineralnim sirovinama.
- Obavezno (sukcesivno/paralelno s eksploatacijom) sprovođenje odredbi sanacije i privođenja konačnoj namjeni.

Mjere zaštite životne sredine u sektoru upravljanja šumama

- Prostornim planom razgraničiti postojeće šumsko zemljište prema namjenama / načinima korišćenja / mjera podrazumijeva i prostorno plansko razgraničenje poljoprivrednog i šumskog zemljišta.
- Stalno praćenje i izvještavanje o kvalitetu šumarske prakse, odnosno njene uspješnosti u očuvanju i unapređenju ekološke, socijalne i upravljačke funkcije na lokalnom nivou.
- Marketinška djelatnost na podizanju svijesti o vrijednosti šuma.
- Nije dozvoljena prenamjena šumskih područja u građevinsko, posebno u prediono i prirodno vrijednim područjima prostora obuhvata plana

Mjere zaštite životne sredine od sektora saobraćaja

- Podizanje kvaliteta (urednije, vremenski čistije i tečnije, prostorno gušće, s uređenijim stajalištima, u blizini parkirališta, uvažavati potrebe osoba s posebnim potrebama, ...), pristupačnosti (integrisani sistem karata s popularnim cijenama), a time i atraktivnosti javnog prevoza. (promocija / marketing programa alternativnih načina prevoza (bicikl, pješaćenje)
- Uvođenje upotrebe električnih vozila u javni gradski prevoz.
- Uspostavljanje kvalitetnog sistema pješačkih i biciklističkih staza i ostale prateće infrastrukture (mjesto za parkiranje, i sl.). (ovo je kvalitetna infrastruktura i za razvoj turizma i ruralnog područja.) višestruko korisna mjera: ekološki prihvatljiviji transport, zdravstveno povoljniji, dio turističke ponude, dio pozitivnog imidža „relaksirane destinacije“, ekološko osvježavanje, štednja energije. podsticanje (promocija, marketing, jumbo plakati, i sl.) pješaćenja i korišćenja bicikla za kretanje gradovima.
- Uvesti praćenje segmenata životne sredine uz saobraćajne pravce kao posebnu kategoriju u razradi sistema praćenja raznih segmenata životne sredine.
- Identifikovati zone konflikta saobraćaja i posebno vrijednih i osjetljivih područja. određivanje prioriteta, iznalaženje rješenja i sprovođenje mjera smanjivanja negativnih uticaja.

Mjere zaštite životne sredine od sektora poljoprivrede

- Podsticati i pomagati (informativno, edukativno, medijski, finansijski,...) razvoj ekološke poljoprivrede kao scenarija koji je ne samo ekološki, već u postojećim uslovima, i ekonomski i društveno najprihvatljiviji.
- Aktivnosti uključuju: 1) izradu studije iskustva, mogućnosti, prepreke i preporuke za razvoj ekološke poljoprivrede; 2) sufinansiranje pilot demonstrativnih projekata; 3) izrada baze postojećih primjera i identifikacija razvojnih modela – demo primjeri za potencijalne investitore; 4) praćenje rezultata programa.
- Osmišljavanje modela upravljanja i uređenje neobrađenih / zapuštenih poljoprivrednih površina.
- Marketinško osmišljavanje proizvodnje. podsticanje programima standardizacije proizvoda. programi „originalnog opštinskog proizvoda“ - posebno u kontekstu ekološke proizvodnje i tradicionalnih proizvoda. povezivanje sa sektorom turizma.

- Zaštita (najkvalitetnijih) poljoprivrednih zemljišta od prenamjene prilikom prostornog planiranja.
- Određivanje posebno osjetljivih područja (u prvom redu vodozaštita), i njihova zaštita donošenjem odluka o zoniranju i ograničenjima na djelatnosti u pojedinim zonama.
- Podsticanje očuvanja biološke i pejzažne raznolikosti agrarnog sistema: očuvanje postojeće „mozaičnosti“ na obradivim površinama, očuvanje tradicionalnih pejzaža (terase, živice, ...) koji su atrakcijska osnova ruralnog turizma - pored poljoprivrede, najznačajnijeg elementa održivog ruralnog razvoja, i sl.
- Očuvanje autohtonih sorti i vrsta.
- Na području Hajle, je potrebno⁵ sprovesti ekstezivnu poljoprivredu.

Mjere zaštite životne sredine vezani za sektor turizma

- Sve aktivnosti na izgradnji turističkih objekata moraju biti u skladu sa propisima u oblasti zaštite životne sredine, te uvažavanje zaštićenih područja i aktivnosti koje u njima mogu biti planirane. U ovom Izvještaju su prikazane karakteristike planine Hajle i Grižice, te turistički razvoj ovog i njemu susjednih područja mora biti pod izuzetnom pažnjom.
- Uspostaviti program sistemskog upravljanja postojećim prirodnim resursima: identifikacija prirodnih resursa i mogućih, planiranih i/ili već konkretizovanih aktivnosti kojima se one na održivi način koriste; razrada idejnih razvojnih planova, prezentacija potencijalnim investitorima, nadzor nad sprovođenjem, i sl.; intenziviranje razvoja „zelenih“ turističkih sadržaja koji gostu nude priliku za kontakt i upoznavanje s prirodom
- Poštovanje dobre prostorno planerske prakse prema kojoj se objekti turističke infrastrukture smještaju dovoljno blizu, ali i dovoljno daleko od glavnih resursa. Poštovati ambijent, nastojati maksimalno smanjiti zauzimanje prostora i uticaja na životnu sredinu. Poštovati prioritnost zaštite prirode unutar posebno zaštićenih područja.
- Edukovati i razvijati ekološku svijest i način razmišljanja i postupanja kod lokalnog stanovništva uključenog u turističke djelatnosti.
- Kvalitetno sprovođenje preporuka ID PUP-a o njihovoj razradi u planovima nižeg reda.
- Podsticati restauraciju i revitalizaciju trenutno degradiranih dijelova prirodne i kulturne baštine (npr. napuštena sela u zaleđu).

Mjere zaštite od prirodnih i tehničko tehnoloških nesreća

Zaštita od elementarnih nepogoda regulisana je Zakonom o zaštiti od elementarnih nepogoda (Sl. List RCG br. 57/1992) i Pravilnikom o mjerama zaštite od elementarnih nepogoda (Sl.list RCG br. 8/1993).

- zaštita od zemljotresa sprovodiće se kroz primjenu važećih aseizmičkih propisa prilikom sanacije postojećih i izgradnje novih građevinskih i infrastrukturnih

⁵ Smjernice za integraciju biodiverziteta u prostorno planiranje, knjiga I i II (Ministarstvo turizma, ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera, 2024.)

objekata; zbog konstatovanih nepovoljnosti inženjersko geoloških i seizmičkih uslova tla, sva rješenja za buduću izgradnju i uređenje prostora moraju se zasnivati na nalazima i preporukama inženjersko-geoloških istraživanja sa mikroseizmičkom rejonizacijom terena;

- zaštita od požara zasnivaće se na izradi planova zaštite od požaraza pojedine prostore u okviru zahvata Plana, odnosno formiranju adekvatnog broja vatrogasnih jedinica i njihovom efikasnom djelovanju u vanrednim situacijama.
- zaštita od poplava i bujica zasnivaće se na integralnom rješavanju zaštite i biće definisana vodoprivrednim radovima, odnosno planovima upravljanja i zaštite od poplava.

8. Pregled razloga koji su poslužili kao osnova za izbor varijantnih rješenja koje su uzete u obzir

U odnosu na cijelu Crnu Goru opština Rožaje se razvija kao opštinski centar na krajnjem sjeveroistočnom dijelu države, na granici prema Srbiji i Kosovu. Čini jednu od 21 opštine države. Po površini zauzima 14. mjesto, po broju stanovnika 11, a po indeksu razvijenosti 2007-2009, godina 18. mjesto.

Pravci razvoja u Crnoj Gori opredijeljeni su i teritorijalnom i razvojnom pripadnošću opštine nerazvijenoj prostornoj cjelini- Sjevernom regionu države - zajedno sa opštinama: Berane, Bijelo Polje, Pljevlja- centri regionalnog značaja; Andrijevica, Plav, Mojkovac, Kolašin, Žabljak, Plužine i Šavnik-opštinski centri.

Značajni šumski, poljoprivredni, vodni i turistički resursi opredjeljuju opštinu kao zonu za razvoj šumarstva i drvoprerade, poljoprivrede-posebno farmerstva, industrije prerade mesa i mliječnih proizvoda, turizma i hidroenergije, u razvojnom koridoru br. 5- Rožaje-Bijelo Polje-Pljevlja.

Drvena industrija Rožajskog kraja u integralnom repro kompleksu, od šumskog zemljišta do finalnog proizvoda, bila je veoma važna i za Crnu Goru kao cjelinu. Taj status ona bi mogla ponovo imati u varijanti racionalne revitalizacije i razvoja, primjenjujući najsavremenije tehnologije.

Poseban kulturni identitet grada Rožaja, kao i njegova uloga pograničnog grada u istorijskom razvoju Crne Gore nijesu afirmisani u potrebnoj mjeri. Sadržaji kulture i događaji vezani za kulturu, koji govore o multietničkoj i multinacionalnoj strukturi stanovnika nijesu dostupni kako svim stanovnicima tako i posjetiocima-turistima, a samim tim ne doprinose stvaranju jedinstvenog brenda grada.

Izmjenama i dopunama PUP-a Opštine Rožaje prikazana su dva scenarija (varijantna rješenja) razvoja i to:

- Nulti scenario razvoja i
- Optimalni scenario razvoja.

Pristup koji je primijenjen kod izrade scenarija bazirao se na „uzornim modelima“ u savremenom planiranju, u Evropskoj Uniji, regionu i Crnoj Gori. "Scenario pristup" je postao ključno oruđe u tretiranju strateškog upravljanja prostorom, jer se upravo ovakav metod čini esencijalnim za jasnu identifikaciju vodećih snaga koje utiču na razvoj prostora u narednim dekadama.

Tokom pripreme SPU za predmetne ID PUP-a Opštine Rožaje razmatrana su pomenuta varijantna rješenja. Kako predmetne izmjene i dopune predstavljaju stvaranje preduslova za direktnu realizaciju ranije definisanih namjena u, u nastavku je dat pregled i ocjena razmatranih planskih rješenja. Važno je napomenuti, da planirana namjena predmetnih izmjena i dopuna, ne može imati značajan uticaj na izabrano plansko rješenje, ali bez adekvatne primjene mjera zaštite propisanih ovim dokumentom, može dovesti do negativnog uticaja na dalji razvoj koncepta zelenog grada.

U razmatranju mogućih scenarija razvoja za opštinu Rožaje koristio se pristup vrjednovanja upotrebe prostora i pozicioniranja u regiji uz poštovanje zahtjeva i standarda EU. Takav pristup omogućio je da se razumiju uticaji ključnih pokretača na prostorni razvoj Rožaja. Odabrani scenario se bazira na kombinaciji politika koje treba objektivno i kvalitetno realizovati.

Ulaznim podacima koje je dostavila za izradu ID PUP-a Opština Rožaje, akcenat je stavljen na promjenu namjene za pojedine planove nižeg reda, prije sveta DUP-ove «Ibarac», «Suho polje», «Ibarac I4», kao i promjene granica LSL «Rasadnik» i proširenje građevinskih područja u ruralnim naseljima.

Takođe, preporučeno je da se predvidi nekoliko novih lokacija za poslovno-turističke objekte, prije svega na lokalitetu Crnja, lokacije za zdravstveni turizam - rehabilitacioni centar za plućne bolesti, lokacije za nove turističke kapacitete, lokacije za postavljanje solarnih panela, nove lokacije za transfer stanicu i reciklažni otpad.

Najveći akcenat koji treba da predstavlja osnov za izmjenu važeće prostorno-planske dokumentacije je stavljen na saobraćajna rješenja koja podrazumijevaju predviđanje tunela Rožaje-Peć sa pristupnim saobraćajnicama, saobraćajnica Rožaje-Petnjica, novi putni pravci Ćosovića-Vlahovi-Petnjica, nova obilaznica Šabovske livade-Balotiće, nove prilazne saobraćajnice sa magistralnog puta Rožaje-Špiljani.

Nulti scenario razvoja - sadašnje stanje, generiše dalju stagnaciju: interne i eksterne migracije, depopulaciju najvrednijeg prostora. Ovaj scenario generisao bi daljne siromaštvo, depopulaciju proizvodno najpotencijalnijeg prostora, internu i širu migraciju stanovništva-što svakako ne može biti interes ni rožajskog kraja, ni Crne Gore.

Ekonomski parametri, prikazani u varijanti optimalnog scenarija razvoja koji podrazumijeva, brzi transfer savremenih tehnologija, valorizacije sličnih resursa:

- Agro kompleks, primarna poljoprivredna proizvodnja i agroindustrija,- imaju realne razvojne osnove: eko čistota, zemljišna osnova, demografska osnova, tržišna aktuelnost, model za transfer tehnologije (alpski dio Evrope). Plasman na domaćem tržištu-izvoz na kućnom pragu, uz formiranje eko brenda, je poseban benefit. Na taj način bi se smanjio uvoz, a rožajski kraj, gde je dominantna stočarska primarna odnosno prerađivačka struktura, može se značajno supstituisati u cjelokupnoj crnogorskoj proizvodnji.
- Hidroenergija ima: izmereni i procjenjeni potencijal, izvjesno tržište, visoku poziciju profita.
- Energija drvne biomase kao obnovljiva i čista energija je svakim danom sve više aktuelna.
- Šumarstvo i drvna industrija, su reprojektski kompleks koji na prostoru opštine Rožaje i Crne Gore ima sve uslove da se na bazi svoje: prirodne i stvorene osnove (šumski ekosistem, tradicija, znanje, tržište...) revitalizuje i razvija.
- Voda kao roba, sa ovog područja imala bi tržište, sa aspekta uslova kvaliteta svih izvorišta.
- Proekcija razvoja turizma oslanja se na izvanrednu prirodnu i pozicijonu osnovu. Projektovani kvantum od 10000 ležaja na Štedimu kao Green Field investicija, je realna proporcija u odnosu na potencijal i u odnosu na infrastrukturni ulog.

Optimalni scenario razvoja generiše veliki prihod, koji uz investiciona ulaganja doprinosi i profit uz pridržavanje mjera zaštite životne sredine.

Realizacija ovakvog razvojnog trenda predpostavlja formiranje profesionalne, personalno visoko stručne i iskustvene agencije, koja u okviru opštine vodi ovakav razvoj (planiranje, projektovanje, finansiski inženjering, transfer tehnologije, upravljanje ...).

Scenario optimalnog razvoja se dakle bazira na transformaciji modela razvoja naslijeđenih iz industrijske epohe i podrazumijeva:

- Razvoj modela nove ekonomije, baziranih na znanju i inovacijama, e-modelima poslovanja, savremenoj organizaciji i menadžmentu.
- Modernizaciju malih i srednjih preduzeća i otvaranje novih.
- Uravnotežen razvoj poljoprivrede (revitalizacija) i turizma.
- Zaštitu ambijentalnih vrijednosti, pejzaža i prirode u cjelini.
- Energetsku efikasnost.
- Razvoj novih industrija.

U kontekstu evropskih prostornih politika ovaj je scenario primjeren za zemlje i regije kojima treba konkurentski rast i zapošljavanje bazirani na korišćenju vlastitih konkurentskih prednosti i na taj način stvaranja dodane vrijednosti. On je baziran na tehnološkim inovacijama i iskoracima u stvaranju novih proizvoda i usluga za konkurentsku borbu na globalnom tržištu. Bazira se na jasnom izboru i formiranju proizvodno-uslužnih klastera i interesnog udruživanja aktera u razvojnom procesu. U ovom scenariju očekivana je visoka stopa rasta privredne strukture koja ima konkurentске prednosti. Ako se taj rast izvodi primjenom globalnih konkurentskih standarda, njihov rast ne moraju nužno pratiti nepovoljni učinci kao što su: zagađivanje okoline, umanjeње površina i nivo zaštite zaštićenih područja, selektivna prenamjena poljoprivrednog, šumskog i građevinskog zemljišta i sl. On svakako pretpostavlja iskorišćenje dijela neobnovljivih prirodnih resursa i veće energetske potrebe. Razlike u stepenu rasta povećavaju rizik nastajanja (neželjenih) socijalnih promjena i posebno spoljnih migracija.

Nulti scenario razvoja stavlja naglasak na postojeće stanje, bez promjena. Ovo za posledicu ima nepropisno upravljanje otpadnim voda i otpadom, slaba zaštita svih segmenata životne sredine i u konačnom siromaštvo građana opštine Rožaje.

Prethodnom elaboracijom može se zaključiti sljedeće da se za razvoj opštine Rožaje preporučuje „optimalni scenario“. Ovaj scenario ima prihvatljiva određenja, ali ga je istovremeno moguće primijeniti u uslovima visokog stepena razvijenosti društva, tehnološke razvijenosti i visokog stepena primjene zakonodavnih mjera, kao i razvijenih etičkih principa u korišćenju i zaštiti prostora i prirodnih resursa. Odabrani scenario razvoja sadrži ključne odrednice scenarija zaštite, sa obavezom da se aktivno radi na podizanju svijesti javnosti o značaju očuvanja i održivog korišćenja prirodnih vrijednosti kao resursne osnove ekonomskog razvoja društva.

Prilikom realizacije „optimalnog scenarija“ neophodno se pridržavati propisa u oblasti zaštite prirode i životne sredine, a sve u cilju održivog razvoja.

9. Prikaz mogućih značajnih prekograničnih uticaja na životnu sredinu

U skladu sa zakonskom obavezom i ovom strateškom procjenom uticaja na životnu sredinu predmetnog ID PUP-a razmatrana su pitanja i problemi u vezi sa prekograničnim uticajima planiranih aktivnosti i rješenja na životnu sredinu susjednih država.

Imajući u vidu i razmatrajući planiranu namjenu i aktivnosti predmetnim Izmjenama i dopunama PUP-a Rožaje, kao i njihovom prostornom pozicioniranošću, zaključeno je da ne mogu imati bilo kakve prekogranične implikacije na prostor susjednih država.

Naslanjajući se na dokument strateške procjene rađene za važeći PUP Opštine Rožaje, takođe je ocijenjeno da nema aktivnosti koje mogu dovesti do negativnog uticaja u prekograničnim kontekstu.

10. Opis predviđenog programa praćenja stanja životne sredine, uključujući i zdravlje ljudi u toku realizacije Plana (monitoring)

Uspostavljanje sistema monitoringa jedan je od prioriternih zadataka kako bi se mere zaštite životne sredine koje su predložene u Prostorno urbanističkom planu mogle uspešno kontrolisati i pratiti pri implementaciji tog planskog dokumenta. Program praćenja stanja životne sredine može biti sastavni deo postojećeg programa monitoringa koji obezbeđuje nadležni državni ili opštinski organ ili ciljano uspostavljen.

U skladu sa Zakonom o životnoj sredini („Sl. list CG, br. 52/16), monitoring se vrši sistematskim mjerenjem, ispitivanjem i ocjenjivanjem indikatora stanja i zagađenja životne sredine koje obuhvata praćenje prirodnih faktora, odnosno promjena stanja i karakteristika životne sredine, uključujući i prekogranični monitoring, i to:

- praćenje imisija odnosno kvaliteta životne sredine, vazduha, vode, zemljišta, biljnog i životinjskog svijeta, te iskorišćavanja mineralnih sirovina;
- praćenje zagađenja životne sredine odnosno emisija u životnoj sredini;
- praćenje uticaja zagađenja životne sredine na zdravlje ljudi;
- praćenje uticaja važnih sektora na segmente životne sredine;
- praćenje prirodnih pojava odnosno praćenje i nadziranje meteoroloških, hidroloških, erozijskih, seizmoloških, radioloških i drugih geofizikalnih pojava, koje se sprovodishodno posebnom propisu;
- praćenje stanja očuvanosti prirode, koje se sprovodi shodno posebnom propisu i Smjernicama za integraciju biodiverziteta u prostorno planiranje, knjiga I i II (Ministarstvo turizma, ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera, 2024.);
- pratiti, u skladu sa planiranim aktivnostima na važnim lokalitetima, da li se sprovode prethodna istraživanja biodiverziteta (utvrđivanje postojećeg stanja) iz razloga što se ne raspolaže sa dovoljno detaljnim i preciznim podacima na osnovu kojih bi se mogla steći slika o značaju predmetne lokacije i područja, u cilju očuvanja i zaštite najvrednijih prirodnih vrijednosti.
- praćenje stanja buke i otpada, rana najava akcidentnih zagađivanja, kao i preuzetihobaveza iz međunarodnih ugovora;
- praćenje drugih pojava koje utiču na stanje životne sredine.

Kriterijume za određivanje broja i rasporeda mjernih mjesta, mrežu mjernih mjesta, obim i učestalost mjerenja, klasifikaciju pojava koja se prate, metodologiju rada i indikatore

zagađenja životne sredine i njihovog praćenja, rokove i način dostavljanja podataka, utvrđuju nadležni organi.

definisane su sledeće smjernice za sprovođenje programa praćenja stanja životne sredine:

- Praćenje kvaliteta otpadnih voda prije i poslije prečišćavanja, a prije ispuštanja u recipijent uskladu sa „Pravilnikom o kvalitetu i sanitarno-tehničkim uslovima za ispuštanje otpadnih voda u recipijent i javnu kanalizaciju, načinu i postupku ispitivanja kvaliteta otpadnih voda, minimalnom broju ispitivanja i sadržaju izvještaja o utvrđenom kvalitetu otpadnih voda („Sl. list CG“, 56/19).
- Praćenje kvaliteta površinskih voda u skladu sa Zakonom o vodama.
- Praćenje kvaliteta zemljišta na potencijalno ugroženim mjestima u skladu sa Pravilnikom o dozvoljenim količinama opasnih i štetnih materija u zemljištu i metodama za njihovo ispitivanje („Sl. list RCG“, br. 18/97).
- Praćenje sistema upravljanja otpadom,
- Periodično ispitivanje emisija u vazduh iz industrijskih i drugih emitera u skladu Uredbom o maksimalnim nacionalnim emisijama odredjenih zagađujućih materija.
- Monitoring kvaliteta vazduha u skladu sa Zakonom o zaštiti vazduha. Postojeća državna mrežu automatskih mjernih stanica (UT) je neophodno je proširiti na Rožaje. Predloženi monitoring treba da bude sastavni dio Državne mreže stanica i uključen u Program monitoringa vazduha u Crnoj Gori koji realizuje Agencija za zaštitu životne sredine.
- Program mjerenja buke u životnoj sredini neophodno je vršiti u skladu sa zakonom o buci u životnoj sredini i programom mjerenja buke u životnoj sredini Agencije za zaštitu životne sredine.
- Program praćenja biodiverziteta.

11. Zaključci

Strateška procjena uticaja na životnu sredinu je proces koji integriše ciljeve i principe održivog razvoja u planovima, uvažavajući pri tome potrebu da se izbjegnu ili ograniče negativni uticaji na životnu sredinu i na zdravlje i dobrobit stanovništva.

Značaj strateške procjene uticaja na životnu sredinu, pored ostalog, ogleda se u tome što:

- se zasniva na načelima održivog razvoja, predostrožnosti, integralnosti i učešća javnosti,
- obrađuje pitanja i uticaje šireg značaja, koji se ne mogu podijeliti na projekte,
- utvrđuje odgovarajući kontekst za procjenu uticaja konkretnih projekata, uključujući i prethodnu identifikaciju problema i uticaja koji zaslužuju detaljnije istraživanje.

Primjenjeni metodološki pristup SPU baziran je na definisanju ciljeva i indikatora održivog razvoja i vešekriterijumskoj kvalitativnoj evaluaciji planskih rješenja u odnosu na definisane ciljeve SPU koji su dati prvobitnim planskim rješenjem važećeg PUP-a Opštine Rožaje. U tom kontekstu posebno je značajno naglastiti da predmetna SPU, naslonjena na ocijenu prethodnog procesa pripreme primarnog dokumenta, obzirom da sva rješenja definisana njime i dalje važe. Mogući negativni uticaji planiranih izmjena i dopuna su identifikovani i ocijenjeni ovim dokumentom, te u skladu sa njima propisane mjere i preporuke.

Procjena veličine uticaja planskih rješenja u odnosu na životnu sredinu i elemente održivog razvoja su date kroz:

- Racionalna upotreba i smanjenje prostora za urbanizaciju
- Ograničiti širenje građevinskih područja na prostore koji su udaljeni od obalnog pojasa
- Racionalna upotreba zemljišta i prirodnih prostora sa adekvatnom valorizacijom pejzaža
- Optimalan planski koncept sa racionalnom distribucijom planiranih sadržaja u odnosu na prisustvo ključnih prirodnih resursa
- Racionalna / održiva upotreba prirodnih resursa
- Uravnotežen ekonomski rast i razvoj
- Očuvanje kvaliteta vazduha u gradskim naseljima
- Zaštita od izloženosti buci u gradskim naseljima, zdravstvenim centrima i turističkim objektima i zaštićenim prirodnim dobrima
- Zaštita izvorišta za vodosnabdijevanje naselja (lokalnih izvorišta i regionalnog vodovoda)
- Zaštita kvaliteta obradivog i neobradivog poljoprivrednog zemljišta
- Očuvanje biodiverziteta
- Zaštita postojećih predionih vrijednosti
- Očuvanje utvrđenih kategorija, statusa zaštite i režima upravljanja postojećih i planiranih zaštićenih prirodnih dobara

Na osnovu navedenog, kao ni prethodna SPU, se zaključuje da se SPU nije bavila isključivo zaštitom životne sredine (iako je primarna po značaju), već i ekonomskim i

društvenim (socijalnim) aspektom razvoja, pa su i sami ciljevi SPU definisani u tom kontekstu.

Rezultati evaluacije uticaja ukazuju na sledeće očekivane uticaje i to:

1. Uticaji na zemljište od izgradnje novih objekata, uključujući:
 - zauzimanje poljoprivrednog zemljišta
 - uklanjanje i gubitak površinskog sloja zemljišta na lokacijama predviđenim za građenje
 - zagađivanje zemljišta raznim vrstama otpada u toku izgradnje i korišćenja (obavljanje djelatnosti) novih (i postojećih) građevinskih/energetskih objekata
 - promjena strukture i oblika (modifikovanje) terena
2. Uticaji na vode od izgradnje novih objekata, razvoja prateće transportne, energetske i hidrotehničke infrastrukture, uključujući:
 - zagađivanje površinskih i podzemnih tokova štetnim i opasnim materijama iz otpadnih voda, otpada i drugih izvora zagađenja iz slivnog područja
 - povećanje potrošnje vode i, generalno, siromašenje vodenih resursa
 - promjene u funkcionisanju vodenih tokova
3. Uticaji na vazduh od transporta / saobraćaja ali i od izgradnje novih objekata, od kojih je najznačajniji uticaj:
 - povećanje emisija zagađujućih materija iz motornih vozila i građevinskih mašina angažovanih na izgradnji građevinskih objekata, saobraćajne i druge infrastrukture
4. Uticaji od buke i vibracija od transporta / saobraćaja ali i od izgradnje novih građevinskih i energetskih objekata, od kojih je najznačajniji uticaj
 - povećanje nivoa saobraćajne buke od motornih vozila, kao i od rada građevinskih mašina angažovanih na izgradnji objekata i infrastrukturnih sistema
5. Uticaji na predjele / pejzaž od izgradnje novih objekata, uključujući
 - vizuelnu promjenu pejzažnih obilježja
 - promjenu oblika - modifikovanje prirodnih i kulturnih vrijednosti obale i drugih prirodnih resursa
 - gubljenje atraktivnih panorama i vizura
6. Uticaji na biodiverzitet i posebne prirodne vrijednosti od izgradnje i korišćenja novih objekata i infrastrukture, ali i zbog obavljanja turizma i drugih povezanih privrednih djelatnosti, uključujući
 - gubitak i slabljenje ekosistema zbog gubitka (uništavanja, destrukcije) ili strukturne promjene većih prirodnih cjelina
 - prenamjena šuma i šumskog zemljišta u građevinsko zemljište
 - direktno uništavanje prirodnih i poluprirodnih habitata
 - prekid ili izmještanje postojećih migratornih puteva, biokoridora i ustaljenih funkcionalno ekoloških veza
 - povećano uznemiravanje živog svijeta zbog širenja turizma i drugih povezanih aktivnosti
 - zagađenje (uključujući uginuće) živih organizama (kopnenih i vodenih) koji su izloženi uticaju štetnih i opasnih materija (od otpada, otpadnih voda i dr.)
 - posledično širenje invazivnih i gubitak autohtonih vrsta

7. Socio - ekonomski uticaji od razvoja turizma i sa njim povezanim privrednim aktivnostima, uključujući

- povećano direktno zapošljavanje lokalnog stanovništva
- razvoj lokalnog biznisa
- povećanje (ili smanjenje) prihoda
- slabljenje kvaliteta života rezidentnog stanovništva (zbog gužve, buke, uticaja na predjele, funkcionisanje infrastrukture i dr.)
- povećanje brojnosti i promjena strukture stanovništva
- rast cijena roba i usluga

8. Uticaji na opterećenost i funkcionisanje infrastrukturnih sistema, uključujući

- povećan pritisak, slabljenje kapaciteta i funkcionisanje vodosnabdijevanja, sistema za sakupljanje i tretmana otpadnih voda i otpada ("sve više smeća i otpada"), (elektro) energetske sistema, komunalne i saobraćajne infrastrukture (povećanje gužvi na cestama i ulicama, ugrožena bezbjednost).

Negativan uticaj na prostor u prirodnim područjima (prirodna i polu-prirodna staništa), posebno u zonama u kojima se javlja kumulativan uticaj od izgradnje objekata za stanovanje, proizvodne / industrijske pogone i objekata saobraćajne i komunalne infrastrukture.

Negativan uticaj ljudskih djelatnosti biće izražen u zonama eksploatacije prirodnih resursa gdje se istovremeno javlja (a) više vidova korišćenja prirodnih resursa i (b) promjena namjene prostora (prirodnih i polu-prirodnih staništa) zbog izgradnje građevinskih i infrastrukturnih objekata

U odnosu na planirane izmjene i dopune, te u skladu sa njima planirane aktivnosti, implicirani uticaji po svom obimu biti u najvećoj mjeri ograničenih prostornih razmjera (lokalizovani na plansko područje), ali kao što je prethodno napomenuto dovesti i do prenamjene ranije definisanih namjena.

Intenzitet navedenih uticaja je u direktnoj zavisnosti od planerskih rješenja za ključna pitanja razvoja koja su vezana za prirodne resurse, odnosno uslove njihovog korišćenja.

Posebno ističemo činjenicu da je za lokacije na kojima je predviđena izgradnja solarnih elektrana potrebno sprovesti istraživanja biodiverziteta.

Osim direktnog uticaja na resurse, predložena rješenja iz Nacrta Plana imaće uticaj na gubljene prirodne staništa, odnosno njihovo pretvaranje u druge oblike korišćenja (širenje građevinskog zemljišta, saobraćajnica i drugih izgrađenih površina, prenamjena poljoprivrednog zemljišta, prenamjena površina za uređenje i dr.). Ovo se posebno odnosi na planirane izmjene u prostoru naselja Ibarac, Suho polje, Rasadnik, Crnja, Čosovića, Vlahovi, Petnjica, Šabovske livade, Balotiće, tj. planiranog proširenja građevinskih područja i saobraćajnica.

Pozitivni uticaji Plana ostaju i kao kod primarnog planskog rješenja, pa su uglavnom vezani za ekonomski razvoj opštine i regiona, korišćenja obnovljivih izvora energije i sl. ocenjeni su kao uticaji lokalnog - prostorno ograničenog karaktera i oni neće u značajnoj mjeri biti izraženi u granicama planskog područja.

Prekogrančni uticaj planskih rješenja iz predmetnog Plana nije identifikovan.

Da bi pozitivni planski uticaji ostali u procijenjenim okvirima koji neće opteretiti kapacitet prostora, sa jedne strane, te da bi se mogući negativni efekti planskih rešenja maksimalno umanjili, sa druge strane, definisane su planske smjernice i mjere zaštite

koje je potrebno sprovoditi u cilju sprječavanja i ograničavanja negativnih uticaja Plana na životnu sredinu.

Imajući u vidu prirodu planiranih sadržaja i aktivnosti na prostoru koji je u obuhvatu ID PUP-a Rožaje, Izvještajem o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu su date smjernice za program monitoringa.

Ocjenjuje se da realizacija planskog rješenja, datog kroz ID PUP neće imati značajan uticaj na granično i prekogranično područje, te tako nema potrebe za prekograničnim informisanjem.

12. Rezime

Ciljevi prostornog razvoja rezultat su analize prostornih resursa na teritoriji Opštine Rožaje, njenih razvojnih potreba i smjernica iz državnih prostornih dokumenata, i ima za cilj održivu i prosperitetnu razvojnu koncepciju.

Polazeći od administrativnog statusa i značaja područja opštine, odredbi PPCG i drugih državnih dokumenata, a imajući u vidu ciljeve ESDP- European Spatial Development Perspective Towards Balanced and Sustainable Development of the Territory of EU, utvrđuju se slijedeći opšti ciljevi prostornog razvoja:

- Obezbeđenje pravne i planske pretpostavke za dugoročni razvoj, organizaciju, uređenje, očuvanje i zaštitu prostora opštine, u skladu sa prostornim politikama i razvojnim ciljevima države;
- Jačanje položaja, uloge i konkurentnosti opštine u Sjevernom regionu, državnom okviru i pograničnoj zoni;
- Stvaranje prostornih uslova za ubrzan ekonomski rast i razvoj, poštujući polazište, da opština obezbeđuje prostorne uslove za razvoj privredne i društvenih djelatnosti, te da ima programske mogućnosti podsticanja tog razvoja, u koordinaciji sa državnim subjektima koji sprovode usvojene politike, strategije i programe održivog razvoja Crne Gore;
- Uravnotežen i ravnomjeran teritorijalni razvoj i jačanje partnerstva između urbanog centra i ruralnog područja;
- Ekonomski efikasno, društveno odgovorno i ekološki održivo korišćenje i upravljanje prirodnim resursima u funkciji razvoja opštinske zajednice i države;
- Očuvanje kulturne raznolikosti, suživota i tolerancije;
- Zaštita i unapređenje kvaliteta životne sredine, prirodnih i kulturnih dobara;
- Određivanje prioriteta aktivnosti, nosilaca realizacije i drugih učesnika u sprovođenju planskih rješenja.

Posebni ciljevi se odnose na racionalno korišćenje i razvojnu valorizaciju raspoloživih prirodnih i stvorenih resursa. Posebni ciljevi predstavljaju dugoročna razvojna opredeljenja, u skladu sa razvojnim mogućnostima i inicijativama. Realizacija posebnih ciljeva sprovodi se posebnim sektorskim planovima i programima razvoja (šumarstvo, lov i ribolov, turizam i rekreacija, komunalno uređenje i dr.) u skladu sa planskim rešenjem.

Posebni ciljevi se odnose na:

Demografski razvoj - Očuvanje i unaprijeđenje pozitivnih demografskih pokazatelja i trendova, a posebno: trend kontinuiranog rasta broja stanovnika; pozitivne pokazatelje starosne i polne strukture; kulturne raznolikosti i demografski razmještaj stanovništva na prostoru opštine.

Paralelno, ali u većoj mjeri treba da postakne i omogući: usklađivanje obrazovne strukture stanovništva sa potrebama tržišta rada, posebno ubrzanog razvoja lokalne ekonomije; smanjenje migracija iz opštine; povećanje zaposlenosti, posebno mladih i ženske populacije; zaustavljanje trenda rasta dugotrajne nezaposlenosti; poboljšanje ekonomskog statusa, tj, povećanje BDP po glavi stanovnika i rast indeksa humanosti (IHR).

Privredni razvoj - Maksimalna valorizaciju, izmjerenih i procijenjenih prirodnih i stvorenih potencijala, uz primjenu načela kontinuiranog prostornog razvoja. Planirani projekti i program treba da omoguće opštini da obezbijedi prostorne uslove za podsticanje razvoja privrede - dominantno privatnog sektora i društvenih djelatnosti, u saradnji sa državnim subjektima koji sprovode politike razvoja na svim nivoima. Dalje, privredni razvoj se mora zasnivati na principima i iskustvima razvoja lokalnih ekonomija sa prostora EU, tj. konkurentnosti zasnivane na znanju, inovacijama i preduzetništvu.

Na osnovu kvantiteta i kvaliteta prirodne osnove, demografskih kretanja i stvorenih uslova prioritetni ciljevi privrednog razvoja su:

- Poljoprivredna proizvodnja - treba da postiže intenzivni farmerski tip gazdinstava. Razmještaj u skladu popisanim poljoprivrednim gazdinstavima po pojedinim seoskim naseljima.
- Šumarstvo i drvoprerađivačarstvo - Šumski ekosistem je veoma važan i ekonomski potencijal. Ekonomska valorizacija, ekonomskih Rožajskih šuma, treba da ide u pravcu drvo-prerađivačarstva na lokalnom prostoru nastojeći da se podstiče i favorizuje što veća finalizacija.
- Turizam - Turistički razvoj treba početi na pozicijama najizrazitijih resursa). Biće značajan razvojni faktor i međugrađinski komplementarni interes, Rožajskog i Pečkog kraja, odnosno intres Crne Gore i Kosova, da koriste svoje razvojne prednosti na ovom prostoru.
- Turizam na seoskom području (Dolina Županice, Bašča, Paučina, Bukovica, Jablanica, Njeguši, Balotići, Plunci) koristiće proizvodnju eko-čiste hrane u logičnoj tehnološkoj vezi sa turističkim konzumom, odnosno plasmanom poljoprivrednih proizvoda „na kućnom pragu“ - izvoz na kućnom pragu“.
- Samo gradsko jezgro Rožaja intenzivnije će se uključiti u turistički razvoj kad dostigne neophodne standarde (uređenja i funkcije grada). Strategija procjenjuje da će u ovom slučaju turistička tehnologija ići sa planine u grad, a ne iz grada ka planini.
- Namjenska industrija - Ovaj vid industrije treba da koristi položajnu rentu, koja omogućuje industrijsku prerađivačarstvo autohtonih primarnih proizvodnih resursa koji se, po svom značaju mogu pozicionirati po redoslijedu: primarna poljoprivreda, šumska drvna masa, voda kao roba, proizvodnja energije na bazi vode, vjetra, sunca, drvne biomase. Čitava ovakva primarna struktura najefektnije će se valorizovati u ambijentu, klasterizacijom – agencijskog udruživanja u okviru pojedinih repro-kompleksa.
- Energetika - Proizvodnja energije će se osloniti na: hidroenergetske potencijale Ibra i njegovih pritoka; potencijale-vjetra, sunca i drvne biomase. U terminu planirane najveće razvojne šanse ima hidroenergija za čiju proizvodnju već postoje određene državne projekcije. U individualnim domaćinstvima i potrošačima te javnim objektima energija sunca treba da supstituiše i smanji potrošnju el. energije i drugih energenata u formi dopunske energije, što će imati pozitivne implikacije za eko-sredinu, a posebno vazduh.
- Ostala privreda - Ova privredna struktura biće dominantna osnovnim nosiocem privrede u klasičnom pristupu (poljoprivreda, šumarstva drvne industrije, prehrambene industrije, energetike,...).

Ciljevi razvoja po pojedinim oblastima

Prostornim planom obezbjeđuje se razvojno integrisanje postojećih i planiranih djelatnosti, kao i usklađivanje uočenih i potencijalno mogućih konflikata. U tom pogledu, namjena prostora i razvoj pojedinih oblasti (poljoprivreda i šumarstvo, turizam, saobraćaj, vodoprivreda i dr.) određeni su u kontekstu integralnog razvoja i uređenja područja.

- Obezbjeđenje prostornih mogućnosti za razvoj stanovanja, privrednih i društvenih djelatnosti, prije svega u opštinskom centru- gradu i prigradskim naseljima i značajnijim lokalnim centrima u skladu sa njihovim značajem u mreži naselja, te njihovo opremanje osnovnom i poslovnom infrastrukturom;
- Poboljšanje prostornih i drugih uslova za razvoj novih radnih mjesta aktivnom zemljišnom politikom i aktivnim pridobivanjem razvojnih sredstava za komunalno opremanje zemljišta za razvoj privrednih djelatnosti i nova radna mjesta, prije svega u opštinskom središtu i lokalnim centrima, razvojnim zonama i centrima i seoskom području;
- Razvoj opštinske putne mreže, mreže unutar lokalnih centara, poslovnih zona, poljoprivrednih i turističkih područja- izgradnja druge faze obilaznice, izmještanje tranzitnog saobraćaja sa poteza magistrale kroz grad i sa pećkog puta i transformaciju istih u gradske ulice, izgradnja turističkih puteva za zonu planinskog turizma Hajla-Štedim-Ahmica-Rusolija i golf terena na lokalitetu Rujišta, izgradnja razvojne saobraćajnice u dolini Županice;
- Razvoj vodosnabdijevanja- rekonstrukcija glavnog gradskog vodovoda Vrelo Ibra sa novim rezervoarskim prostorom, integracija ovog vodovoda sa postojećim vodovodima za naselja u dolini Županice i uključivanje naselja Grahovo i lokaliteta za stočnu pijacu u ovaj sistem. Razvoj organizovanih vodovodnih sistema, etapno, za naselja u lokalnom centru Bać i Biševo;
- Razvoj integralnog kanalizacionog sistema za urbano područje, dolinu Županice, područje Baća i Biševa sa tretmanom otpadnih voda;
- Razvoj integralnog sistema upravljanja otpadom, sa prioritetom: opštinski centar, značajni lokalni centri i razvojne zone, ostala naselja;
- Razvoj ostale tehničke infrastrukture u području naselja, privrednih zona, turističkih područja, postupnim opremanjem s prioritetima i etapnom izgradnjom u skladu sa funkcijom i potencijalima naselja i područja;
- Usmjeravanje izgradnje prije svega u prostor postojećih naselja;
- Razvoj turističkih i rekreacijskih aktivnosti kao jednog od značajnijih razvojnih programa, prije svega obezbjeđenjem prostorskih uslova za novogradnju i širenje postojećih turističkih sadržaja u integralnoj vezi sa poljoprivredom, uz očuvanje prirode i zaštitu kulturnih vrijednosti;
- Zaštita prostora opštine - prirodnog prostora, prirodnih dobara, izgrađenog prostora, prostora regionalne, državne i lokalne infrastrukture.

Koncepcija prostornog razvoj opštine

Prostorni razvoj opštine Rožaje mora biti u skladu sa sadašnjim u budućim potrebama populacije, koji će se odvijati u koordinaciji i saglasnosti sa prostornim razvojem Države, u ambijentu evropskih integracija i globalnih promjena, koristeći resurse na ekonomski efikasan, društveno odgovoran i ekološki održiv način.

Koncepcija prostornog razvoja opštine zasnovana je na geografskim predispozicijama, tradiciji i rezultatima dosadašnjeg razvoja, potencijalima za održivi razvoj prema savremenim mjerilima, funkcionalnim predispozicijama i uticajima i kulturnim specifičnostima.

Perferni položaj opštine u odnosu na prostor Sjevernog regiona i Države, državnim planom koncipiran kao posebna razvojna zona-Rožajska zona, zahtijeva dobru integraciju, a prije svega saobraćajnu, sa Sjevernim regionom i pograničnim područjima. Ovim instrumentima eliminisali bi se negativni efekti perifernog položaja na ukupan razvoj i status populacije opštine. U ovu svrhu treba usmjeriti i programe i mjere Strategije regionalnog razvoja CG.

Status pograničnog mjesta prema Srbiji i Kosovu, programski ojačan pozicioniranjem u prekograničnoj razvojnoj zoni Plav-Andrijevica-Berane-Rožaje i prekogranična područja Srbije i Kosova, predstavlja značajan faktor prostornog razvoja opštine posebno u oblasti saobraćaja i saobraćajne integracije, poljoprivrede, šumarstva i turizma, te ekologije i kulture. Intenzivnu saradnju omogućiće prekogranični programi EU, modernizacija graničnih prelaza i standardizacija procedura.

Povoljan položaj u odnosu na evropski koridor sjever-jug, te koridore Jadran-Beograd i Jadran-Tirana-Skoplje-Mala Azija, daje mogućnost boljeg povezivanja opštine sa regionalnim centrima i evropskim metropolama, uz uslov da se postojeći državni putevi-magistralni i regionalni značajnije modernizuju, a novi izgarde na način da obezbijede visok stepen saobraćajne integracije opštine i pogranične regije sa ovim koridorima. Povećanje stepena pristupačnosti opštine i prekogranične zone, biće preduslov za efikasnije korišćenje razvojnih potencijala.

Unapređenje funkcionalne povezanosti prostora opštine ključni je uslov za ekonomski razvoj.

Prirodna i stvorena osnova upućuju na koncipiranje razvojno-prioritetnih oblasti: putna i komunalna infrastruktura, poljoprivreda, šumarstvo-drvoprerađiva, turizam, vodoprivreda i obnovljivi izvori energije

Struktura privrednih resursa ruralnog područja i njihov razmještaj u prostoru opštine (poljoprivredno zemljište, šume i šumsko zemljište, vode, turistički resursi, poljoprivredna domaćinstva, stočni fond, stambeni fond) zahtijevaju kvalitetniju infrastrukturu.

Prioritetno treba razvijati:

- Putnu infrastrukturu,
- Vodosnabdijevanje,
- Komunalnu infrastrukturu,
- Energetsku infrastrukturu,
- Telekomunikacionu infrastrukturu.

Prirodna i stvorena osnova upućuju na usmjeravanje privrednog razvoja u prioritetnim oblastima: poljoprivreda, šumarstvo-drvoprerađiva, turizam, vodoprivreda i obnovljivi izvori energije.

Poljoprivredni resursi kvantitativno izkazani kroz površinu i strukturu raspoloživog poljoprivrednog zemljišta, procenat ruralnog stanovništva, statistiku registrovanih poljoprivrednih gazdinstava, stočnog i drugih fondova, usmjeravaju na potrebu unapređenja prostornih uslova za razvoj stočarstva, u prvom redu ovčarstva i govedarstva i sakupljanju i preradu šumskog ljekovitog bilja (oko 300 biljnih vrsta, što

Rožaje po ovom kriterijumu pozicionira na prvom mjestu u CG). Poljoprivredna proizvodnja treba da podstiče razvoj intenzivanog tipa farmerskog gazdinstva, u tehnološkom modelu kombinacije štalsko-pašnog procesa. Razvoj voćarskih kultura- šljive, kruške, jabuke, uz uzgoj maline, kupine i borovnice treba da obogati ukupan prostor- ekonomski i estetski. Razmještaj u prostoru treba da poštuje evidentirana poljoprivredna gazdinstva po naseljima.

Šumski resursi su bogata osnova za ekonomski i ekološki razvoj opštine. Primjena EU standarda gazdovanja šumama, u kombinaciji sa mjerama pošumljavanja pogodnog zemljišta povećaće prirast i proizvodni potencijal privrednih šuma. Ekonomska valorizacija šuma treba da ide u pravcu njihovog multifunkcionalnog održivog korišćenja i većeg stepena finalizacije u drvoprerađi.

Turistička privrada će se razvijati kao jedan od temeljnih strateških usmjerenja privrednog razvoja i unapređenja kvaliteta življenja, na način koji će opštinu afirmisati kao turističko područje. Smještajni i ugostiteljski kapaciteti, inicijalno će se razvijati u prostoru grada i prigradskih naselja i Doline Županice, a kasnij u tehnološkoj vezi sa najizrazitijim pozicijama planinskog turizma na području Hajle (planinski turizam), na lokalitetu Rujište (golf) i na drugim lokacijama koje imaju turistički potencijal (sekundarni centri i turističke niše na ruralnom području).

Veće industrijsko-proizvodne djelatnosti odvijace se u industrijskoj zoni Zeleni, a u manjem obimu u drugim područjima. Prioritetno treba obezbijediti prostorne uslove za programe i projekte koji će brže dati ekonomske efekte i uticati na razvoj privrednih djelatnosti, a posebno projekte u modelu privatno-javnog partnerstva i direktnih investicija: planinsko-turistička područja; područja za agrobiznis; hidroenergija, energija vjetra i biomase; flaširanje vode; lovna i rekreativna područja; industrijska zona Zeleni; pogranična područja; stambena izgranja; javne garaže i sl.

Prostorni razvoj društvenih djelatnosti odvijace se u smjeru unapređenje postojećih kapaciteta i izgradnje novih, u skladu sa demografskim kretanjima.

Zaštita prirode i kulturnih vrijednosti sprovodiće se sinhrono u obimu i dinamici sprovođenja plana i primjene propisa.

Zaštita životne sredine ostvarivace se u obimu i dinamici izgradnje komunalnog sistema opštine i primjene propisa.

Takođe, imajući u vidu karakteristike Plana predmentim Izvještajem o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu predložen je program praćenja stanja životne sredine u predmetnom području.